

บทที่ 6

การขีดหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์

ในบทนี้ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการทำในการขีดหนังใหญ่ของคณะหนังใหญ่ วัดสว่างอารมณ์ จังหวัดสิงห์บุรี โดยผู้ที่ขีดหนังใหญ่ได้นั้นต้องเรียนรู้คำศัพท์หรือคำมาตรฐานที่ใช้เรียกเฉพาะในการฝึกซ้อมและแสดงหนังใหญ่ควบคู่กันกับการฝึกปฏิบัติวิธีการขีดหนัง นอกจากนั้นแล้วผู้ฝึกหัดหรือผู้ที่ขีดหนังต้องเรียนรู้วิธีการจับไม้ดับหรือไม้คาบตัวหนัง ควบคู่กันกับการฝึกปฏิบัติวิธีการขีดหนังเช่นกัน

ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำเสนอเนื้อหาในส่วนนี้ประกอบด้วย 1. นาฏยศัพท์ หรือคำศัพท์มาตรฐานที่ใช้เรียกในการฝึกซ้อมและแสดงหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ 2. วิธีการจับไม้ดับหรือไม้คาบตัวหนังใหญ่ 3. วิธีการขีดหนังใหญ่รูปแบบต่าง ๆ ซึ่งมีรายละเอียดเนื้อหาดังต่อไปนี้

6.1 นาฏยศัพท์ หรือคำศัพท์มาตรฐานที่ใช้เรียกเฉพาะในการฝึกซ้อมและแสดงหนังใหญ่ วัดสว่างอารมณ์ จังหวัดสิงห์บุรี (ตอนศึกทศกัณฐ์ครั้งที่ 5 หรือศึกใหญ่) เพื่อให้ง่ายต่อการเข้าใจในการฝึกปฏิบัติ

ในหมวดของศัพท์มาตรฐานที่ใช้เรียกในกลุ่มผู้แสดงหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ จังหวัดสิงห์บุรีนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมจากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์การแสดงหนังใหญ่ ตลอดจนทดลองฝึกปฏิบัติวิธีการขีดหนังใหญ่จาก นายเปี่ยม ศุภนคร ศิลปินผู้เชี่ยวชาญการแสดงและผู้ถ่ายทอดวิชาการขีดหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ จังหวัดสิงห์บุรี ซึ่งคำศัพท์มาตรฐานที่ใช้เรียกนั้นเรียงตามลำดับอักษรได้ดังนี้

1. กระทบเท้า

กระทบเท้าในที่นี้หมายถึง วิธีการหนึ่งในกระบวนการตั้งท่าก่อนที่จะขีดหนัง โดยผู้ขีดหนังยืนแยกขาทั้งสองออกข้างลำตัวเล็กน้อย น้ำหนักตัวอยู่ศูนย์กลาง กระโดดขึ้นเล็กน้อยให้เท้าทั้งสองอยู่เหนือพื้นดินแล้ววางเท้าทั้งสองลงในตำแหน่งเดิมพร้อมกับย่อเข่าทั้งสองลง วิธีการที่เท้าทั้งสองอยู่เหนือพื้นดินเล็กน้อยแล้ววางลงกับพื้นนี้เรียกว่า การกระทบเท้า

กรณีการกระทบเท้าปรากฏในตอนที่ผู้แสดงเริ่มขีดตัวหนังด้านหน้าจอ เช่น กรณีการขีดหนังตัวลิงขาวและลิงดำ เป็นต้น

2. กระทั่งเท้า

กระทั่งเท้าในที่นี้หมายถึงการยกขาข้างใดข้างหนึ่งแล้ววางลงกับพื้นอย่างรวดเร็ว โดยให้น้ำหนักตัวอยู่กับเท้าที่วางลงกับพื้น การกระทั่งเท้านี้ต้องมีความสัมพันธ์กับการถ่าน้ำหนักตัวในการเคลื่อนไหวทุกครั้ง เพื่อการทรงตัวเวลาแสดง

กรณีที่ใช้การกระทั่งเท้าปรากฏในตอนที่ตัวหนังง่าฝ่ายยักษ์และตัวหนังง่าฝ่ายลิงตรวจผล กระทั่งเท้าก่อนที่จะนำตัวหนังไปทาบด้านหน้าจอหรือออกจากจอ เป็นต้น

3. ก้าวข้างหรือทิ้งเท้า

ก้าวข้างหรือทิ้งเท้าในที่นี้หมายถึง การก้าวเท้าขวาหรือเท้าซ้ายออกข้างลำตัวในลักษณะการลงเหลี่ยมหรือย่อตัวลงให้น้ำหนักตัวอยู่ที่เท้าที่ก้าวออกไป

กรณีการก้าวข้างหรือทิ้งเท้านี้ปรากฏในตอนเชิดหนังจับกบที่จะปลิวตัวหนังในกระบวนท่าเชิดหนังจับที่ 1 หรือกระบวนท่าเชิดหนังจับที่ 2 และหนังจับที่ 3 เป็นต้น

4. เก็บเท้าเตี้ย หรือการชอยเท้า

เก็บเท้าเตี้ยหรือการชอยเท้าในที่นี้หมายถึง การเคลื่อนไหวช่วงเท้าไปด้านหน้า โดยให้น้ำหนักตัวอยู่ที่ส่วนปลายของเท้าทั้งสอง ยกเท้าทั้งสองขึ้น-ลงอย่างถี่ ๆ ให้ได้จังหวะของการขึ้นลงอย่างลุ่ม้าเสมอ ที่สำคัญส่วนของสันเท้าต้องยกให้สูงกว่าพื้นดินเล็กน้อย ในส่วนของลำตัวต้องย่อตัวลงแล้วยืดตัวขึ้นหรือที่เรียกว่า การยืด-ยุบ เล็กน้อยประกอบการเคลื่อนไหว

กรณีการเก็บเท้าเตี้ย หรือการชอยเท้านี้ปรากฏในขั้นตอนการเชิดหนังจับลิง หรือการเชิดหนังง่าตอนต่อสู้อย่างเป็นต้น

5. จับที่ 1 หรือจับที่ 2 หรือจับที่ 3

จับที่ 1 หรือจับที่ 2 หรือจับที่ 3 ในที่นี้หมายถึง การเชิดหนังตามกระบวนท่าเชิดในภาพหนังจับ เช่น ลิงขาวจับลิงดำ พลยักษ์ต่อสู้กับพลลิง พระรามต่อสู้กับทศกัณฐ์ ซึ่งภาพหนังจับแต่ละกลุ่มจะต้องมีภาพต่างกลุ่มละ 3 ภาพ เรียกภาพที่ต่างกันนี้ว่า ภาพหนังจับที่ 1 ภาพหนังจับที่ 2 และภาพหนังจับที่ 3 หรือเรียกสั้น ๆ ว่า จับที่ 1 จับที่ 2 และจับที่ 3 โดยในแต่ละภาพก็มีกระบวนท่าเชิดที่ต่างกันออกไป (ดูรายละเอียดในหน้า 313-339)

6. จับหนัง

จับหนังในที่นี้หมายถึง กริยาที่ผู้แสดงหนังใช้มือทั้งสองข้างหรือข้างใดข้างหนึ่ง สัมผัสที่ไม้คาบตัวหนัง ประคองน้ำหนักร่างตัวหนังให้ทรงตัวตั้งขึ้นทาบกับจอหนังหรือไม่ทาบกับจอหนัง เคลื่อนไหวตัวหนังไปมาได้ โดยที่ตัวหนังไม่หลุดหรือหล่นจากมือ ความหมายใกล้เคียงกับคำว่าเชิด

ซึ่งคำว่า "จับหนัง" มีความหมายต่างจากคำว่า "หนังจับ" กล่าวคือหนังจับ เป็น คำนามที่ใช้เรียกภาพตัวหนังตัวละครต่อสู้ไล่จับกัน ส่วนจับหนังเป็นคำกริยา หมายถึง การใช้มือ ประคองน้ำหนักตัวหนังให้ทรงตัวอยู่ได้ ดังนั้นความหมายของคำทั้งสองจึงต่างกันโดยสิ้นเชิง

7. เชิด

เชิด ในที่นี้หมายถึง การจับไม้ดับ ที่คาบตัวหนังทั้งสองข้างหรือข้างเดียว (กรณีหนัง ใฝ่) ประคองน้ำหนักตัวหนังให้เคลื่อนไหวไปตามบทพาทย์-เจรจาของตัวหนังนั้น ๆ โดยสามารถ ทาบตัวหนังกับจอโปร่งด้านหน้า หรือด้านหลังหรือไม่ทาบกับจอ การจับหนังให้อยู่นิ่งหรือเคลื่อนไหว ตามจังหวะและทำนองของวงปีพาทย์ประกอบในการแสดง เรียกว่า การเชิดหนัง

8. เดินศรหรือวิ่งศร

เดินศร หรือวิ่งศร ในที่นี้หมายถึง การเชิดหนังรูปลูกศรจากด้านหน้าจอโปร่ง (บริเวณ ด้านหน้าวงปีพาทย์) หรือที่โต๊ะหมู่บูชาครุออกทาบกับจอด้านหน้าบริเวณตัวหนังง่าทศกัณฐ์ ตอนที่ พระรามแผลงศรถูกทศกัณฐ์

กรณีการเดินศรหรือวิ่งศรนี้ ผู้เชิดจะเชิดหนังนำเข้าทาบที่ตัวหนังง่าทศกัณฐ์ ประมาณ 3-4 วินาที แล้วเคลื่อนหนังตัวลูกศรออกเพื่อที่จะนำตัวหนังทศกัณฐ์ต้องศรขึ้นทาบจอแทนตัวหนัง ง่าทศกัณฐ์ (ดูรายละเอียดในหน้า 350-353)

9. ตลบหนัง หรือหลบหนัง

ตลบหนัง หรือหลบหนังในที่นี้หมายถึง การนำตัวหนังวางบนศีรษะ หรือพาดตัวผ่าน ศีรษะไปที่ส่วนคอและลำตัวด้านหลังของผู้เชิดพร้อมกับหันตัวทางด้านซ้ายหรือขวาของผู้เชิดตาม แต่ถนัดย่อตัวลงแล้ววิ่งเข้ามุมจอโปร่งด้านหน้าของแต่ละฝ่ายในลักษณะที่เป็นการหลบและ ป้องกันตัวของผู้ต่อสู้

กรณีการตลบหนังหรือหลบหนังนี้ปรากฏในตอนและผู้เชิดเชิดหนังง่าต่อสู้ หรือหนังสิงดำ ต่อสู้กับลิงขาวก่อนที่จะแยกตัวหนังทั้งคู่เข้าจอ ผู้เชิดจะตลบหนังหรือหลบหนังวิ่งเข้าจอป้องกันการ ทำร้ายของผู้ต่อสู้ในการเชิดหนัง (การตลบหนังเป็นการลองเชิงคู่ต่อสู้ หรือการบุกทำร้ายคู่ต่อสู้โดย ไม่ให้รู้ตัว เช่น การถีบหรือเตะคู่ต่อสู้ของผู้เชิดหนัง)

10. ตั้งท่าหรือเตรียมเชิด

ตั้งท่าหรือเตรียมเชิดในที่นี้หมายถึง การเตรียมพร้อมหรือเริ่มวิธีการเชิดหนัง โดยผู้เชิด ยืนแยกเท้าทั้งสองออกข้างลำตัวเล็กน้อยพร้อมกับย่อตัวลง มือทั้งสองชูตัวหนังที่จะเชิดให้ได้ระดับ คือ มือขวาอยู่ระดับศีรษะ และมือซ้ายอยู่ระดับสายตา ตัวหนังห่างจากลำตัวประมาณ 1 ช่วงแขน

กรณีการตั้งท่าก่อนการเชิดหนังปรากฏในตอนและผู้เชิดเตรียมหนังออกเชิดหน้าจอก่อน ที่จะเคลื่อนไหวตัวหนัง หรือก่อนที่จะกระทบเท้าตามขั้นตอนวิธีเชิดเป็นต้น

11. ตีลัง

ตีลังในที่นี้หมายถึง การขีดหนึ่งคนจรตัวลิงขาว และตัวลิงดำต่อสู้ไล่จับกัน ซึ่งมีกระบวนการขีดหนึ่งต่อสู้ไล่จับลิงนี้ 3 รูปแบบที่ต่างกันออกไป (ดูความหมายและรายละเอียดเพิ่มเติมในหน้า 285-310)

12. ตีหน้าหน้า หรือหนึ่งชนกัน หรือยันหน้า

ตีหน้าหน้าหรือหนึ่งชนกัน หรือยันหน้า ในที่นี้หมายถึง ขั้นตอนการขีดหนึ่งต่อสู้โดยที่ผู้ขีดทั้งสองหันหน้าขีดหนึ่งเข้าหากันแล้วนำตัวหนึ่งประกบเข้าหากัน หรือนำด้านข้างของตัวหนึ่งทั้งสองตัวชนกัน กล่าวคือ ผู้ขีดคนหนึ่งนำด้านขวาของตัวหนึ่งที่ตนขีดประกบหรือชนกับด้านข้างขวาของตัวหนึ่งคู่ต่อสู้ (ด้านข้างของคู่ต่อสู้ต้องด้านเดียวกัน)

กรณีการขีดหนึ่งชนกัน หรือการตีหน้าหน้าปรากฏในตอนที่ขีดหนึ่งต่อสู้กระบวนการท่าที่ 3 ซึ่งวิธีการดังกล่าวต้องมีทั้งฝ่ายรุกและฝ่ายรับผลัดกันขีดตามวิธีการขีดหนึ่งต่อสู้ เช่น ลิงขาวจับลิงดำ หรือหนึ่งง่าฝ่ายลิงต่อสู้กับหนึ่งง่าฝ่ายยักษ์ เป็นต้น (ดูรายละเอียดในหน้า 305-310)

13. เต้น

เต้น ในที่นี้หมายถึง การยกเท้าขึ้นลงตามจังหวะกลองอย่างสม่ำเสมอ โดยที่มือทั้งสองจับไม้คาบตัวหนึ่งยื่นออกห่างจากลำตัวประมาณ 1 ช่วงแขน ตามตำแหน่งการจับตัวหนึ่งเคลื่อนไหวตัวไป-มา เรียกว่า "เต้น"

14. เต้นเขน

เต้นเขน ในที่นี้หมายถึง กระบวนการขีดหนึ่งเขน หรือหนึ่งสุมพลแสดงถึงการเคลื่อนไหวกองทัพออกต่อสู้ข้าศึก โดยการเต้นเขนนี้ผู้ขีดต้องยกเท้าขึ้นลงตามจังหวะกลองอย่างสม่ำเสมอ

กรณีการเต้นเขนหรือขีดหนึ่งเขน หนึ่งสุมพลนี้ ปรากฏในตอนที่มีโหรจัดทัพออกต่อสู้กับกองทัพพระราม และสุครีพจัดทัพออกต่อสู้กับกองทัพศกัณฐ์ ซึ่งการเต้นเขนนี้มีทั้งหนึ่งเขนฝ่ายยักษ์คือ หนึ่งเขนข้าง หนึ่งเขนม้า และหนึ่งเขนฝ่ายพระรามหรือฝ่ายพลับพลา คือ หนึ่งเขนลิง

15. เต้นตรวจพล หรือ เต้นตะโพน

เต้นตรวจพล หรือ เต้นตะโพน ในที่นี้หมายถึง การขีดหนึ่งง่าฝ่ายยักษ์และฝ่ายลิงตรวจพล การเต้นตะโพน ผู้ขีดหนึ่งต้องยกเท้าขึ้นลงเคลื่อนไหวหนึ่งตามจังหวะกลอง (ตะโพน) อย่างสม่ำเสมอตามกระบวนการท่าขีดหนึ่งตรวจพล

กรณีการเต้นตะโพนปรากฏในตอนที่ผู้ขีดหนึ่งง่าฝ่ายยักษ์และฝ่ายลิงตรวจพล หรือตรวจหนึ่งเขน หนึ่งสุมพล ที่ทาบอยู่ด้านหน้าจอ ในการเต้นตะโพนแบ่งเป็นฝ่ายยักษ์ 2 ครั้ง (หนึ่งง่า 2 ตัว สองสารันันนทยักษ์) และหนึ่งง่าฝ่ายลิง 3 ครั้ง (หนึ่งง่าตัวหนุมาน หนึ่งง่าตัวองคตและหนึ่งง่าตัวสุครีพ)

16. เดี่ยว

เดี่ยว ในที่นี้หมายถึง การขีดหนังในภาพลึงขาวจับมัดลึงดำได้หมายจะนำไปฆ่า ซึ่งมีกระบวนการเฉพาะในการขีดหนังเดี่ยว คือ การก้าวเท้าไปด้านหน้าและด้านหลังตามจังหวะและทำนองเพลงทำเพลงเข็ดนอก โดยจะเริ่มก้าวเท้าใดเท้าหนึ่งตามแต่ถนัด

เรียกวิธีการขีดหนังดังกล่าวนี้ว่า "เดี่ยว"

17. ถอนสายบัวหรือติดเท้า

ถอนสายบัวหรือติดเท้า ในที่นี้หมายถึง กิริยาหนึ่งของผู้ขีดหนังตรวจพลฝ่ายยักษ์และฝ่ายลิง เคลื่อนไหวตัวหนังโดยการย่อเท้าใดเท้าหนึ่งไปด้านหน้าและเท้าอีกข้างหนึ่งย่ำลงด้านหลังตามจังหวะตะโพน ลักษณะดังกล่าวเรียกว่า การถอนสายบัวหรือการติดเท้า

18. บากท่าหรือบายหนัง หรือ ทิ้งท่า หรือ ซ้อย หรือ หลบเข้าจ่อ

บากท่าหรือบายหนัง ในที่นี้หมายถึง การนำหนังเข้าจ่อ เมื่อเข็ดครบกระบวนการเข็ดกรณีบากท่าหรือบายหนังนี้ปรากฏในตอนที่ถูกเข็ด เข็ดหนังจับ (ภาพหนังลึงต่อสู้อยักษ์หรือลึงต่อสู้อกับลิง หรือ พระรามต่อสู้อกับทศกัณฐ์) หรือผู้เข็ดเข็ดหนังง่า ฯลฯ เมื่อเข็ดหนังทาบจ่อครบกระบวนการเข็ดแล้ว ผู้เข็ดจะหันหลังกลับทางด้านขวาหรือด้านซ้าย (ตามแต่จะเข้าจ่อทางด้านใด) เพื่อหันหน้าเข้าหาผู้ชมก่อนนำตัวหนังเข้าเก็บในจ่อเรียกวิธีการนี้ว่า บากท่า หรือ บายหนัง หรือ ทิ้งท่า หรือ ซ้อย หรือ หลบเข้าจ่อ

19. โผทาบจ่อ

โผทาบจ่อ ในที่นี้หมายถึง การนำตัวหนังเข้าทาบด้านหน้าจ่อในลักษณะการโน้มตัวไปด้านซ้ายและขวา ให้มีลักษณะคล้ายนกบินเข้าเกาะที่จ่อหนัง

กรณีการโผทาบจ่อ ปรากฏในตอนเข็ดหนังง่าฝ่ายยักษ์และฝ่ายลิงตรวจพลแล้วนำตัวหนังเข้าทาบที่หน้าจ่อ เรียกวิธีการขีดหนัง กระบวนการตรวจพลนำหนังทาบจ่อนี้ว่า โผทาบจ่อ

20. ยักตัว

ยักตัว ในที่นี้หมายถึง การเคลื่อนไหวตัวหนังไป-มาอย่างรวดเร็วในขณะที่ตัวผู้ขีดหนังยืนอยู่กับที่ ลักษณะคล้ายกับการโยกตัวหนังไปทางซ้าย-ขวา แต่วิธีการปฏิบัติรวดเร็วกว่าและขึ้นอยู่กับเทคนิคเฉพาะของแต่ละบุคคลในการเคลื่อนไหวหนังเรียกวิธีการดังกล่าวนี้ว่า "ยักตัว"

กรณีการยักตัวพบได้ในตอนที่สองกองออกเข็ด หรือตัวหนังง่า เข็ดเชิญหนังราชรถเป็นการสื่อถึงความคล่องแคล่วและความพร้อมของตัวละครนั้น ๆ

21. ย่างสามขุม

ย่างสามขุม ในที่นี้หมายถึง วิธีการนำตัวหนังเข้าทาบด้านหน้าจ่อ โดยผู้เข็ดก้าวเท้าขวา หรือเท้าซ้ายก่อนก็ได้ ตามแต่ถนัด 3 ก้าวแล้ว นำตัวหนังทาบบริเวณกึ่งกลางจ่อไปร้งด้านหน้า

กรณีการย่างสามขุมนี้ปรากฏในตอนที่ถูกเข็ดนำตัวหนังง่า ฝ่ายยักษ์และฝ่ายลิงทาบบริเวณกึ่งกลางจ่อตอนตรวจพล หรือผู้เข็ดนำหนังจับเข้าทาบบริเวณกึ่งกลางจ่อเพื่อปลิวหรือสั่นตัวหนัง เป็นต้น

22. ยึด-ยุบ

ยึด-ยุบ ในที่นี้หมายถึง การกันเช่าแล้วย่อตัวลงเพื่อให้ได้เหลี่ยมขา (ซึ่งจะเคลื่อนไหวโดยการชอยเท้าหรือการเก็บเท้าเดี่ยว) เรียกว่า ยุบตัว จากนั้นก็ยึดตัวขึ้นให้หัวเข้าทั้งสองตึง เรียกว่า ยึดตัว การทำเช่นนี้สลับกันอย่างสม่ำเสมอ เรียกว่า ยึด-ยุบ

กรณีการยึด-ยุบ ปรากฏในตอนการขีดหนังจับหรือหนังตึง เป็นต้น ซึ่งโดยมากแล้ว การยึด-ยุบจะต้องกระทำคู่กับการชอยเท้าหรือการเก็บเท้าเดี่ยวเสมอ เป็นต้น

23. โย้ตัว

โย้ตัว ในที่นี้หมายถึง การขีดหนังถ่าหน้าหนักตัวไปซ้ายและขวา โดยจะเริ่มข้างใดก่อนก็ได้ตามแต่ถนัด พร้อมกับการย่อเท้าขึ้นลงเคลื่อนที่ไปมาตามจังหวะกลอง

กรณีการโย้ตัว ปรากฏในตอนขีดหนังเขน หรือหนังสุ่มพล เป็นต้น

24. โยกซ้าย-ขวา

โยกซ้าย-ขวา ในที่นี้หมายถึง การเคลื่อนตัวหนังไปทางซ้ายและขวาของผู้ขีด โดยที่ส่วนเท้าอยู่กับที่ไม่เคลื่อนไหว

ลักษณะการโยกหนังทางซ้ายและขวา ปรากฏในการขีดหนังตี เช่น ลิงขาวต่อสู้กับลิงดำในกระบวนท่าขีดที่ 1 หรือการขีดหนังเทพเจ้าเบิกหน้าพระไหว้ครู เป็นต้น

25. ย่ำเท้า

ย่ำเท้า ในที่นี้หมายถึง การยกเท้าขึ้น – ลง ตามจังหวะตะโพนหรือจังหวะกลองอย่างสม่ำเสมอ

กรณีการย่ำเท้า ปรากฏในตอนขีดหนังเขน หรือหนังสุ่มพลของฝ่ายยักษ์และฝ่ายลิง แสดงถึงการเคลื่อนไหวกองทัพ

26. รบเจ้า

รบเจ้า ในที่นี้หมายถึง การขีดหนังง่า หนังโก่ง หนังแผลงตัวพระราม ต่อสู้กับหนังง่าตัวทศกัณฐ์ ตามกระบวนท่าขีดเรียกการต่อสู้ระหว่างพระรามกับทศกัณฐ์ว่า "รบเจ้า" (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในหน้า 366-372)

27. รบไพร่

รบไพร่ ในที่นี้หมายถึง การขีดหนังง่าฝ่ายลิงต่อสู้กับหนังง่าฝ่ายยักษ์ ตามกระบวนท่าขีดเรียกการต่อสู้ระหว่างกองทัพลิง และกองทัพยักษ์นี้ว่า "รบไพร่" (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในหน้า 285-312)

28. ไล่เลี้ยจอ

ไล่เลี้ยจอ ในที่นี้หมายถึง การขีดหนังตีหรือหนังง่าฝ่ายยักษ์และฝ่ายลิง ต่อสู้ไล่จับ โดยผู้ขีดจะขีดหนังทั้งสองทาบขนานไปกับหน้าจอโปร่งทางซ้ายและขวา

กรณีการขีดไล่เลียงจ้อ ปรากฏในตอนขีดหนึ่งจับกระบวนท่าขีดที่ 2 (จับที่ 2) (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในหน้า 298-304)

29. สั้นหน้ง หรือพลั่วหน้ง

สั้นหน้ง หรือพลั่วหน้ง ในที่นี้หมายถึง การขีดหนึ่งจับ (ภาพหนึ่งลิงขาวจับลิงดำ ภาพหลังพลยักษ์ต่อสู้กับพลลิง ภาพหนึ่งพระรามต่อสู้ทศกัณฐ์) เข้าทาบหน้าจ้อหรือมุมจ้อโปร่งทั้งสองด้านแล้วผู้ขีดสั้นข้อมือซ้ายหรือขวา หรือพร้อมกันทั้งสองมือ แสดงการเคลื่อนไหวตัวหน้งในขณะที่ผู้ขีดอยู่กับที่

กรณีการสั้นหน้งหรือพลั่วหน้ง ปรากฏในตอนการขีดหนึ่งจับ (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในหน้า 313-339)

30. สะอึกตัว

สะอึกตัว ในที่นี้หมายถึง การยืดลำตัวหรือการแผ่นลำตัวขึ้นอย่างรวดเร็วแล้วยุบลง ลักษณะคล้ายกับการยกตัว (เปรียบเทียบกับอาการสะอึก) อาศัยการถ่ายน้ำหนักลำตัวซ้ายและขวาอย่างรวดเร็ว

กรณีการสะอึก ปรากฏในตอนขีดหนึ่งเดียว (ภาพหนึ่งลิงขาวจับลิงดำ) และตอนนำหน้งง่าตรวจพลเข้าทาบหน้าจ้อ เป็นต้น

เมื่อทราบถึงคำจำกัดความชื่อเรียกเฉพาะหรือนาฏยศัพท์ คำศัพท์มาตรฐานที่ใช้ในการฝึกซ้อมและแสดงหน้งใหญ่วัดสว่างอารมณ์ จังหวัดสิงห์บุรี แล้ว ผู้วิจัยจะได้นำเสนอเกี่ยวกับวิธีการขีดหน้งใหญ่ตามลำดับขั้นตอนต่อไปนี้

6.2 การจับตัวหน้ง

เมื่อเริ่มการฝึกหัดผู้ถ่ายทอดการขีดหน้งจะให้ผู้เรียนจับไม้โค้งแทนตัวหน้ง เพื่อเป็นการรักษาตัวหน้งและถือว่าตัวหน้งเป็นของศักดิ์สิทธิ์ไม่ควรนำมาฝึกซ้อมการแสดง ซึ่งไม้โค้งนี้ทำด้วยไม้ไผ่ผ่าซีกโค้งและโยงปลายไม้ทั้งสองด้วยเชือกผ้า เพื่อการยึดหยุ่นตัวของปลายไม้ทั้งสองและมีน้ำหนักเบาเหมาะแก่การฝึกซ้อมเบื้องต้นก่อนที่จะจับตัวหน้งออกขีดทำการแสดง

ลักษณะการจับไม้โค้งแทนการจับไม้ดัด หรือไม้คาบตัวหน้งของจริงนั้น ผู้ฝึกหัดต้องจับไม้ทั้งสองได้ตัวหน้งพอประมาณมิให้ชิดหรือห่างจากตัวหน้งมากเกินไป ทั้งนี้เพื่อประคองบังคับน้ำหนักของตัวหน้งเวลาเคลื่อนไหวได้สะดวก โดยจับไม้ในลักษณะกำมืองทั้งสองให้นิ้วชี้ขนานไปกับ

ไม้ดับหรือไม้คาบหนัง มือขวาอยู่สูงระดับศีรษะของผู้เชิด มือซ้ายอยู่ระดับสายตาของผู้เชิด จับหนังให้ห่างจากลำตัวประมาณหนึ่งช่วงแขน แขนไม่ตึงหรืออ่อนเกินไป วิธีการจับหนังดังกล่าวนี้ ใช้กับการจับหนังทุกประเภทเวลาแสดงหรือบางกรณีอาจจะจับหนังในลักษณะที่ให้นิ้วหัวแม่มือขนานไปกับไม้ดับหรือไม้คาบหนังก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวิธีการจับหรือการประคองน้ำหนักของตัวหนังให้คงอยู่ได้เวลาเชิด ตามแต่ความถนัดของผู้เชิดหนัง ไม่ถือว่าเป็นรูปแบบเฉพาะตายตัวในการจับตัวหนัง

ภาพที่ 51 ลักษณะการจับไม้โค้งแทนไม้ดับหรือไม้คาบตัวหนัง เวลาฝึกซ้อมการแสดง

แต่กระนั้นก็มีรูปแบบหรือวิธีการจับตัวหนังที่แบ่งแยกวิธีการจับตามประเภทของตัวหนัง เช่นกัน คือ ถ้าผู้เซ็ดเซ็ดหนังตัวพระ วิธีการจับไม้ดับหรือไม้คาบตัวหนังก็ต้องจับในลักษณะที่ให้นิ้วชี้ทั้งสองข้างขนานไปกับไม้ดับหรือไม้คาบตัวหนัง ส่วนนิ้วที่เหลือก็งอเก็บในลักษณะกำมือประคองตัวหนัง

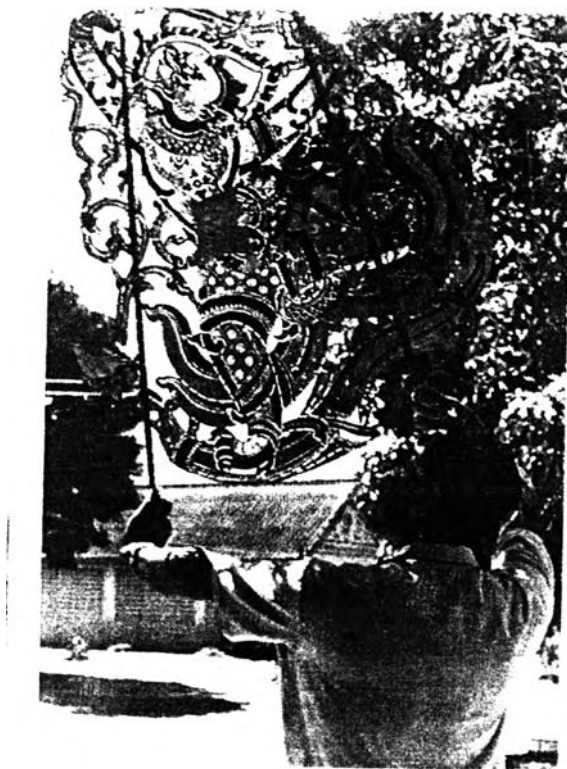
ภาพที่ 52 ลักษณะการจับไม้ดับหรือไม้คาบตัวหนัง ตามประเภทของตัวหนัง (การจับหนังตัวพระ)

ผู้ขีดเขียนหน้าตัวอักษร วิธีการจับไม้ดับ หรือไม้คาบตัวหนังสือก็ต้องจับในลักษณะที่ให้นิ้วหัวแม่มือทั้งสองขนานไปกับไม้ดับหรือไม้คาบตัวหนังสือ ส่วนนิ้วที่เหลือก็งอเก็บในลักษณะกำมือประคองตัวหนังสือ

ภาพที่ 53 ลักษณะการจับไม้ดับหรือไม้คาบตัวหนังสือ ตามประเภทของตัวหนังสือ (การจับตัวหนังสืออักษร)

และถ้าผู้เชิด เชิดหนังตัวลิง วิธีการจับไม้ตบหรือไม้คาบตัวหนังก็ต้องจับในลักษณะที่บีบ
 ฝ่ามือทั้งสองลงแล้วดันศอกออกทั้งสองข้าง นิ้วมือทั้งหมดกำไม้ตบหรือไม้คาบหนังให้ทรงน้ำหนัก
 ตัวหนังอยู่ได้ (ลักษณะการจับคล้ายกับมือของลิง)¹

ภาพที่ 54 ลักษณะการจับไม้ตบหรือไม้คาบตัวหนัง ตามประเภทของตัวหนัง (การจับตัวหนังลิง)

¹ สัมภาษณ์ นายสัมพันธ์ ดิษฐวิเศษ, ศิลปินผู้เชี่ยวชาญการแสดงหนังใหญ่วัดสว่าง
 อารมณ์ จังหวัดสิงห์บุรี, 28 มกราคม 2543.

ลักษณะการจับไม้ดับหรือไม้คาบหนัง โดยแบ่งตามประเภทของตัวหนังดังกล่าวนั้น ผู้วิจัยพบว่า มีเพียงนายสัมพิมพ์ ดิษฐวิเศษ ศิลปินผู้เชี่ยวชาญการขีดหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ จังหวัดสิงห์บุรี ที่จับไม้คาบตัวหนังหรือไม้ดับ ตามวิธีการจับโดยการแบ่งประเภทตัวหนัง แต่กระนั้นการจับตัวหนังที่มีขนาดใหญ่ เช่น หนังปราสาท หรือหนังจับไม่สามารถใช้วิธีการจับไม้คาบตัวหนังตามวิธีการแบ่งประเภทตัวหนังได้เนื่องจากตัวหนังมีขนาดใหญ่ วิธีการจับโดยแบ่งประเภทตัวหนังไม่สามารถทานน้ำหนักตัวหนังได้ นายสัมพิมพ์ ดิษฐวิเศษ ได้ให้ข้อมูลกับผู้วิจัยว่า วิธีการจับไม้คาบตัวหนังหรือไม้ดับ โดยแบ่งตามประเภทตัวหนังนั้น ได้รับคำแนะนำและวิธีการจับไม้คาบตัวหนังจากอาจารย์อมรา กล้าเจริญ ซึ่งในขณะนั้นท่านได้เป็นผู้นำคณะครูจากวิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา เดินทางมาศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการแสดงหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ ประมาณปี พ.ศ. 2518 ซึ่งตนมีความเห็นว่า วิธีการจับไม้ดับหรือไม้คาบตัวหนัง โดยวิธีการแบ่งประเภทตัวหนังนี้มีความสง่างามตามตัวหนัง และเคยเห็นผู้ขีดหนังรุ่นก่อนปฏิบัติกันมาบ้าง ตนจึงยึดปฏิบัติวิธีการจับไม้ดับหรือไม้คาบตัวหนังตามวิธีการดังกล่าวเรื่อยมา² แต่จากการสังเกตการณ์การแสดงหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ จังหวัดสิงห์บุรี ผู้วิจัยพบว่า นายสัมพิมพ์ ดิษฐวิเศษ ใช้วิธีการ จับไม้คาบตัวหนังหรือไม้ดับนี้ ตามวิธีการที่ตนถนัดจับในแต่ละครั้งการแสดงไม่เหมือนกัน ในจำนวนการเก็บข้อมูลวิธีการแสดงหนังใหญ่ทั้ง 5 ครั้ง นายสัมพิมพ์ ดิษฐวิเศษ ใช้วิธีการจับไม้คาบตัวหนังหรือไม้คาบตัวหนัง ตามวิธีการแบ่งประเภทตัวหนังเพียงครั้งเดียว คือ เมื่อวันที่ 21 มกราคม 2542 แสดง ณ สยามสมาคมฯ

ในส่วนของเนื้อหาบทที่ 6 นี้ว่าด้วยเรื่องการขีดหนังใหญ่ ซึ่งรายละเอียดกระบวนการทําขีดหนัง ผู้วิจัยได้บรรยายลักษณะกระบวนการทําส่วนใหญ่ในการเคลื่อนไหวตัวผู้ขีดหนัง มุ่งเน้นที่การเคลื่อนไหวตัวส่วนล่างหรือส่วนขาเป็นสำคัญ เนื่องจากส่วนบนของผู้ขีดหรือมือทั้งสองของผู้ขีดต้องจับตัวหนังให้คงที่* ในลักษณะมือขวาอยู่ระดับศีรษะ มือซ้ายอยู่ระดับส่ายตา ยืนมือทั้งสอง

² สัมภาษณ์ นายสัมพิมพ์ ดิษฐวิเศษ, ศิลปินผู้เชี่ยวชาญการแสดงหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ จังหวัดสิงห์บุรี, 19 มกราคม 2543.

* หมายเหตุ การจับตัวหนังให้คงที่หรือได้ระดับตามวิธีการจับตัวหนังคือมือขวาจับไม้คาบตัวหนังใหญ่ในระดับศีรษะ และมือซ้ายจับไม้คาบให้อยู่ในระดับส่ายตา เมื่อผู้ขีดเคลื่อนไหวตัวไปมาเป็นการบังคับให้มือที่จับตัวหนังเคลื่อนที่ตามตัวผู้ขีดไม่ขัดกับทิศทางการเคลื่อนไหวตัวเวลาแสดง

ออกนอกลำตัวเกือบสุดปลายแขนหรืออีกกรณีหนึ่งถ้าผู้ขีด ขีดหนึ่งเฝ้าจะใช้มือข้างใดข้างหนึ่ง ประคองตัวหนึ่งเพียงเท่านั้นหรืออาจใช้ทั้งสองมือก็ได้

ด้วยขีดจำกัดหรือข้อบังคับในการเคลื่อนไหวตัวหนึ่งที่ผู้ขีดต้องชูหรือจับตัวหนึ่งดังกล่าว (ในที่นี้ผู้วิจัยให้คำจำกัดความของกิจกรรมจับตัวหนึ่งในการแสดงว่า "ขีด") ทำให้การแสดงหนึ่งใหญ่ ผู้ขีดต้องใช้ช่วงล่างหรือช่วงลำตัวและเท้าในการเคลื่อนไหว

ผู้วิจัยจึงบรรยายกระบวนการทำในส่วนของเนื้อหาบทนี้ โดยรวมเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวช่วง ทำดังรายละเอียดในหัวข้อลำดับต่อไปทางด้านรูปแบบกระบวนการขีดหนึ่งใหญ่วัดสว่างอารมณ์ ตอนศึกทศกัณฐ์ครั้งที่ 5 หรือศึกใหญ่นี้ ผู้วิจัยได้จัดแบ่งรูปแบบการขีดโดยอาศัยตัวผู้ขีดเป็น เกณฑ์ในการแบ่งกล่าวคือ การขีดหนึ่งรูปแบบแรกเป็นการขีดหนึ่งในลักษณะที่ผู้ขีดหนึ่งยืนอยู่กับที่ด้านหน้าและด้านหลังของจอหนึ่งรูปแบบการขีดหนึ่งแบบที่สองเป็นการขีดหนึ่งในลักษณะที่ผู้ขีดหนึ่งเคลื่อนที่ไปมาด้านหน้า-หลังจอซึ่งมีขั้นตอนและรูปแบบการขีดหนึ่งดังต่อไปนี้

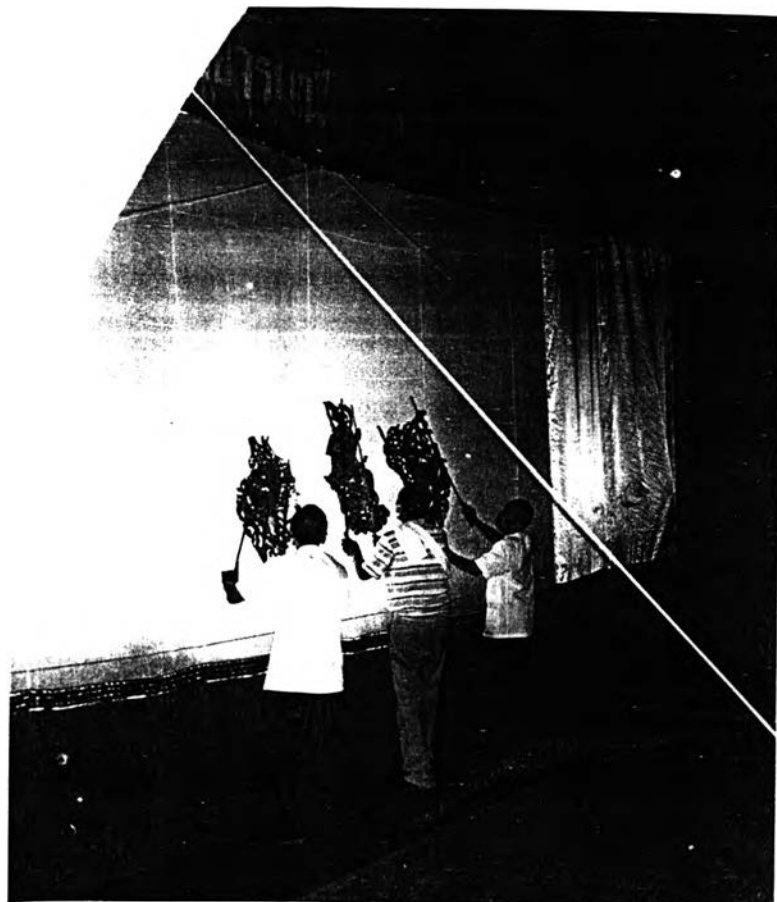
6.3 หลักการมาตรฐานในการขีดหนึ่งที่ผู้ขีดหนึ่งยืนอยู่กับที่

การขีดหนึ่งโดยที่ผู้ขีดหนึ่งยืนอยู่กับที่ในที่นี้ผู้วิจัยหมายถึง การเคลื่อนไหวเฉพาะตัวหนึ่ง ตามบทของตัวหนึ่งตัวนั้น ๆ โดยที่ผู้ขีดหนึ่งยืนอยู่กับที่ไม่เคลื่อนไหวลำตัวช่วงล่าง แบ่งเป็นการ ขีดหนึ่งโดยผู้ขีดหนึ่งยืนอยู่กับที่บริเวณด้านหน้าจอโปร่ง กรณีขีดหนึ่งตัวพระฤๅษีและตัวหนึ่งเมืองหรือ ตัวหนึ่งปราสาท ตามวิธีการขีดตัวหนึ่งดังต่อไปนี้

6.3.1 กรณีการขีดหนึ่งตัวพระฤๅษี

การแสดงหนึ่งใหญ่วัดสว่างอารมณ์ จังหวัดสิงห์บุรี ตอนศึกทศกัณฐ์ครั้งที่ 5 หรือ ศึกใหญ่นี้ มีกระบวนการขีดตัวหนึ่งพระฤๅษี 3 ครั้ง ด้วยกันแบ่งเป็นตัวหนึ่งพระฤๅษี (หนึ่งครูหรือหนึ่ง เทพเจ้า) หนึ่งหมายเลข 2 รูปภาพประกอบหน้า 74 ใช้แสดงตอนเบิกหน้าพระจำนวน 2 ครั้ง และตัว หนึ่งพระฤๅษี (หนึ่งคนจร) หนึ่งหมายเลข 11 รูปภาพประกอบหน้า 83 ใช้แสดงตอนเบิกโรงจับหัวค้ำ จำนวน 1 ครั้ง โดยมีกระบวนการทำในการขีดดังต่อไปนี้

- กระบวนการทำการขีดหนึ่งตัวพระฤๅษี (หนึ่งครูหรือหนึ่งเทพเจ้า) ในพิธีเบิกหน้าพระ

ภาพที่ 55 การเชิดหนังตัวพระฤๅษีในการเบิกหน้าพระ
ท่าที่ 1

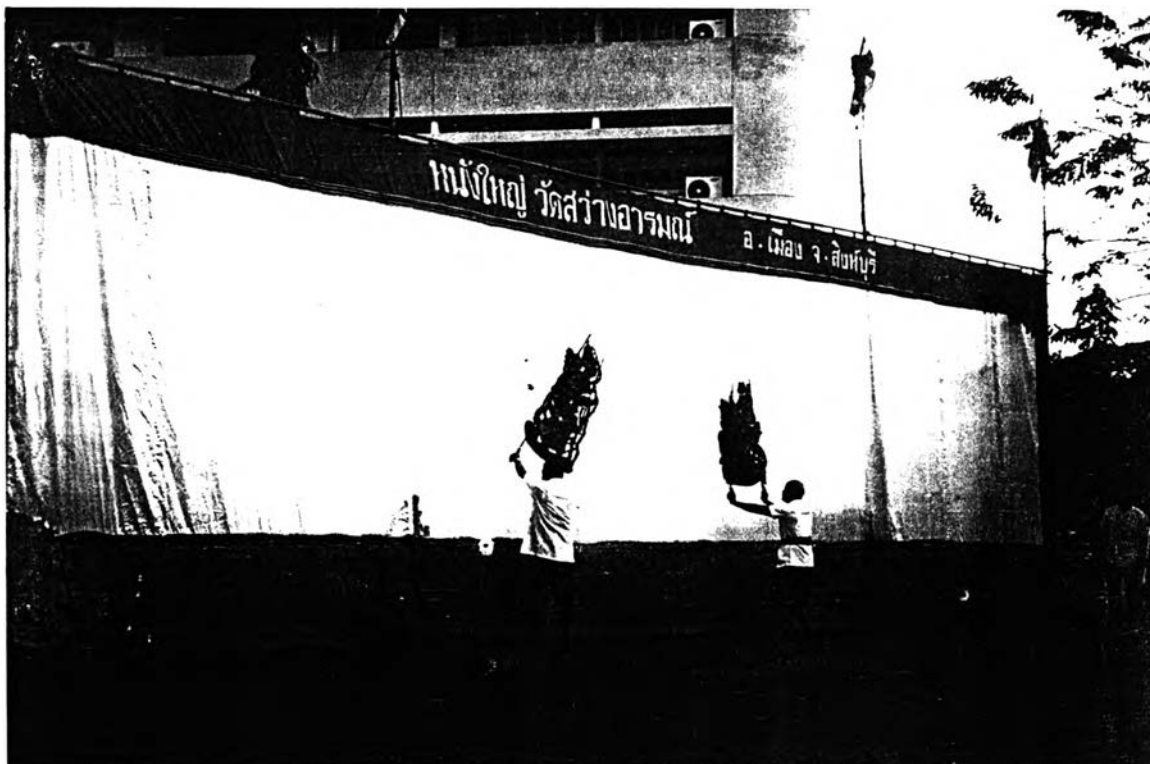
จากภาพ ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน วันที่ 19 มกราคม 2543

อธิบายท่า : วงปีพาทย์บรรเลงเพลงเชิด ผู้เชิดหนังตัวพระฤๅษี (นายหนังหรือหัวหน้าคณะหนังใหญ่) จับตัวหนังบริเวณไม้คาบตัวหนังทั้งสองอันโดยให้นิ้วชี้ทั้งสองขนานไปกับไม้คาบตัวหนัง และนิ้วที่เหลืออเข้าหากันในลักษณะกำมือ ยื่นตัวหนังให้ห่างจากลำตัวประมาณ 1 ช่วงแขน ตัวหนังอยู่ระดับเดียวกับหน้าอก นำตัวหนังเข้าทาบบริเวณกึ่งกลางจอไปร้งด้านหน้า หันหน้าตัวหนังไปทางขวามือของผู้ชม (ผู้เชิดหันหลังให้ผู้ชม)

ตัวหนังพระฤๅษีนี้จะทาบกับจออยู่จนกระทั่งผู้เชิดตัวหนังพระนารายณ์และพระอิศวร จะเชิดหนังทำความเคารพตัวหนังพระฤๅษีจนครบกระบวนท่าแล้วนำตัวหนังทั้งสองออกเชิดด้านหน้าจอ ผู้เชิดหนังตัวพระฤๅษีจึงจะเลื่อนหนังลงจากจอแล้วนำไปพิงไว้กับจอด้านใดด้านหนึ่ง หรือนำไปวางไว้ที่โต๊ะหมู่บูชาด้านหน้าจอหนึ่ง เพื่อรอเวลาที่เจิมตัวหนัง เมื่อครบกระบวนท่าเชิดหนังเบิกหน้าพระในทวยหรือตอนที่ 3 แล้ว นายหนังจะนำตัวหนังพระฤๅษีไปพิงด้านหน้าจอ

พร้อมกับตัวหนังพระนารายณ์และพระอิศวร เพื่อทำพิธีเจิมตัวหนังเทพเจ้าทั้ง 3 ตัว ที่เรียกว่า "เบิกหน้าพระ" จากนั้น นายหนังก็นำตัวหนังพระฤๅษีขึ้นเชิดทาบจอ ตามวิธีการหรือรูปแบบการเชิด ดังเช่น ครั้งแรกอีกครั้งหนึ่ง แล้วจึงเลื่อนตัวหนังพระฤๅษีลงจากจอเข้าไปวางไว้ที่โต๊ะหมู่บูชาด้านหน้าจอ เมื่อผู้เชิดตัวหนังพระนารายณ์และพระอิศวรเชิดหนังทำความเคารพตัวหนังพระฤๅษีเรียบร้อยแล้ว

- กระบวนท่าการเชิดตัวหนังพระฤๅษี ในการแสดงเบิกโรงชุด "จับลิงหัวค้ำ"

ภาพที่ 56 การเชิดหนังตัวพระฤๅษีในการแสดงเบิกโรงจับลิงหัวค้ำ

ท่าที่ 1

จากภาพ ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน วันที่ 28 มกราคม 2543

อธิบายท่า : วงปีพาทย์บรรเลงเพลงเดี่ยวต่อจากเพลงเชิดนอก ผู้เชิดหนังตัวพระฤๅษีนำหนังออกจากจอบริเวณมุมจอไปร้งด้านซ้ายมือของผู้ชม จับหนังทาบกับจอโดยให้ตัวหนังเอียงประมาณ 45 องศา ในลักษณะหันหน้าตัวหนังไปทางขวามือของผู้ชม ทาบหนังกับจอในลักษณะดังกล่าวอาจจะเลื่อนเฉพาะตัวหนังในบางครั้งที่บทพากย์หรือบทเจรจาตรงกับบทบาทของตัวหนัง เพื่อสื่อให้คนดูได้รับรู้ว่าเป็นบทของตัวหนังตัวนั้น ๆ การเคลื่อนตัวหนังนี้ผู้เชิดจะเคลื่อนตัวหนังในลักษณะทาบกับจอปรับมุมเอียงของตัวหนังตามความเหมาะสมของผู้เชิด

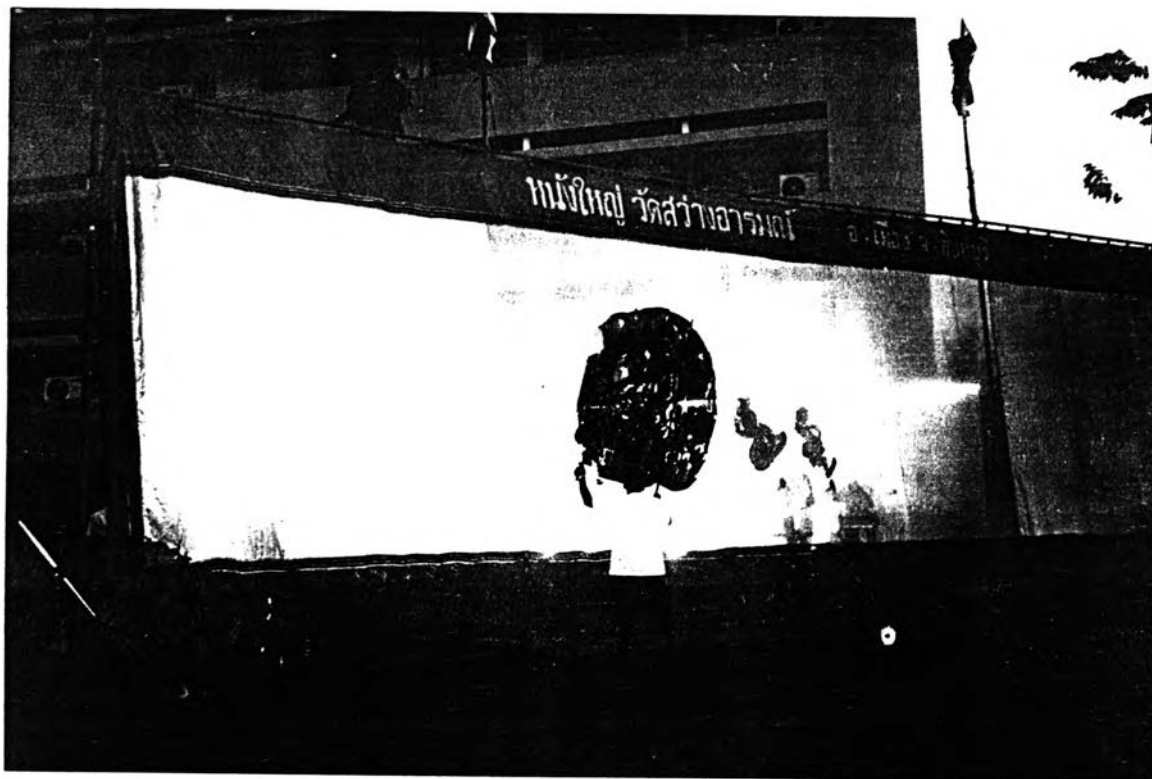
ภาพที่ 57 การเช็ดหน้าตัวพระฤๅษีในการแสดงเบิกโรงจับลิงหัวค้ำ

ท่าที่ 2

จากภาพ ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน วันที่ 28 มกราคม 2543

อธิบายท่า : วงปีพาทย์บรรเลงเพลงร่ำ ต่อจากบทพากย์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับพระฤๅษีให้ลิง
 ขาวปล่อยลิงดำ แล้วเมื่อลิงขาวปล่อยลิงดำ พระฤๅษีก็กลับยังอาศรม ช่วงนี้ผู้เช็ดหน้าตัวพระฤๅษี
 กลับหน้าหนึ่งไปทางซ้ายมือของผู้ชม โดยให้ตัวหนังทาบกับจอโปร่งตามเดิม แล้วเลื่อนตัวหนังลง
 จากจอหน้ากลับไปเก็บไว้ด้านในจอ เป็นอันจบการแสดงเบิกโรงจับลิงหัวค้ำ

6.3.2 การขีดหนังปราสาทหรือหนังเมือง

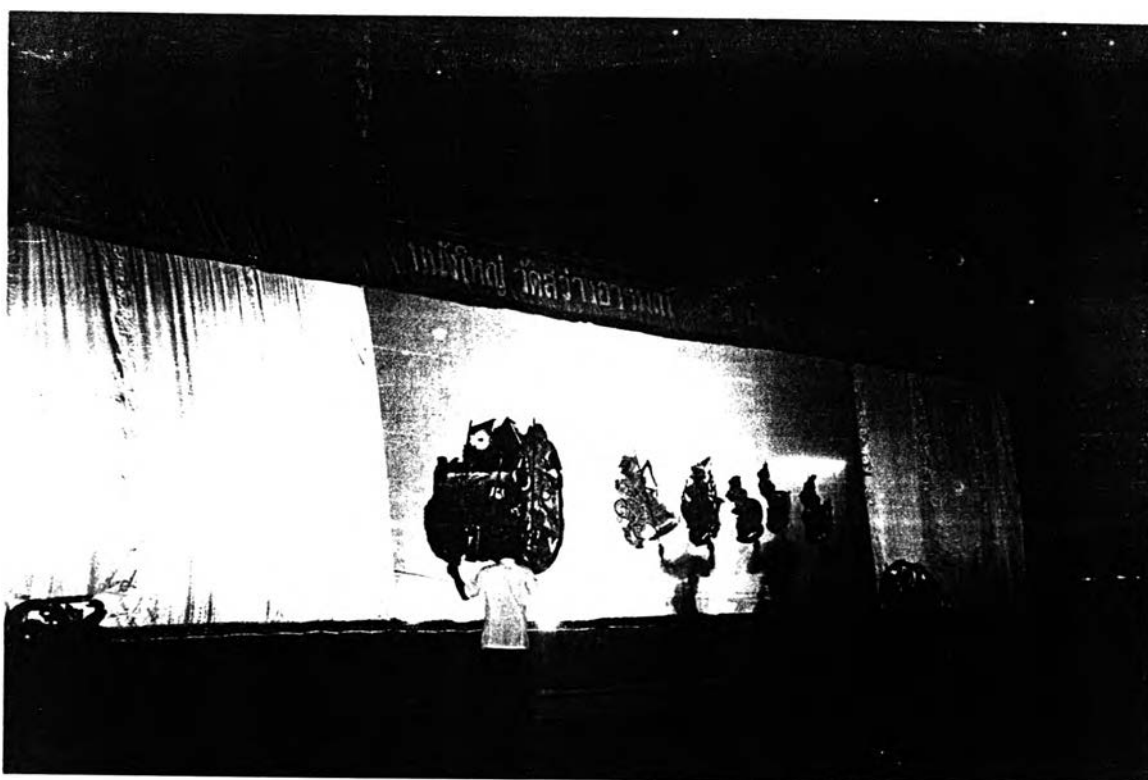
ภาพที่ 58 การขีดหนังปราสาทหรือหนังเมือง (ทศกัณฐ์) และหนังเฝ้าฝ่ายยักษ์
จากภาพ ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน วันที่ 28 มกราคม 2543

อธิบายทำ : เมื่อวงปี่พาทย์บรรเลงเพลงเสมอจบผู้ขีดหนังปราสาทหรือหนังปลับปลาไม่ว่าจะเป็นปลับปลาของทศกัณฐ์หรือปลับปลาของพระราม ก็จะนำตัวหนังขึ้นทาบกับจอด้านหน้าบริเวณมุมจอไปรงทางซ้ายมือของผู้ชม โดยหันหน้าตัวหนังไปทางขวามือของผู้ชม ในลักษณะมือทั้งสองจับตัวหนังให้ออกห่างจากลำตัวประมาณ 1 ช่วงแขน แล้วนำหนังทาบกับจอ สามารถเคลื่อนไหวตัวหนังปราสาทได้เล็กน้อยในลักษณะให้ตัวหนังทำมุม 45-90 องศา ตามบทบาทของตัวหนังที่ผู้พากย์-เจรจา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของผู้ขีดหนัง

เมื่อพระพิภพทำเพลงรัว จบการพากย์หนังปราสาทหรือหนังเมือง ผู้เชิดก็จะเคลื่อนหนังลงจากจอ นำหนังเข้าไปเก็บในจอทางมุมจอด้านซ้ายมือของผู้ชม

วิธีการเชิดหนังปราสาทหรือหนังเมืองนี้วิธีการเชิดจะเหมือนกันทุกกระบวนท่าทั้งหนังเมืองพระรามและหนังเมืองทศกัณฐ์ กล่าวคือ นำหนังขึ้นทาบจอตามบทพากย์ และนำหนังลงจากจอเมื่อพากย์-เจรจา บทหนังเมืองครบบท

6.3.3 การเชิดหนังเฝ้า

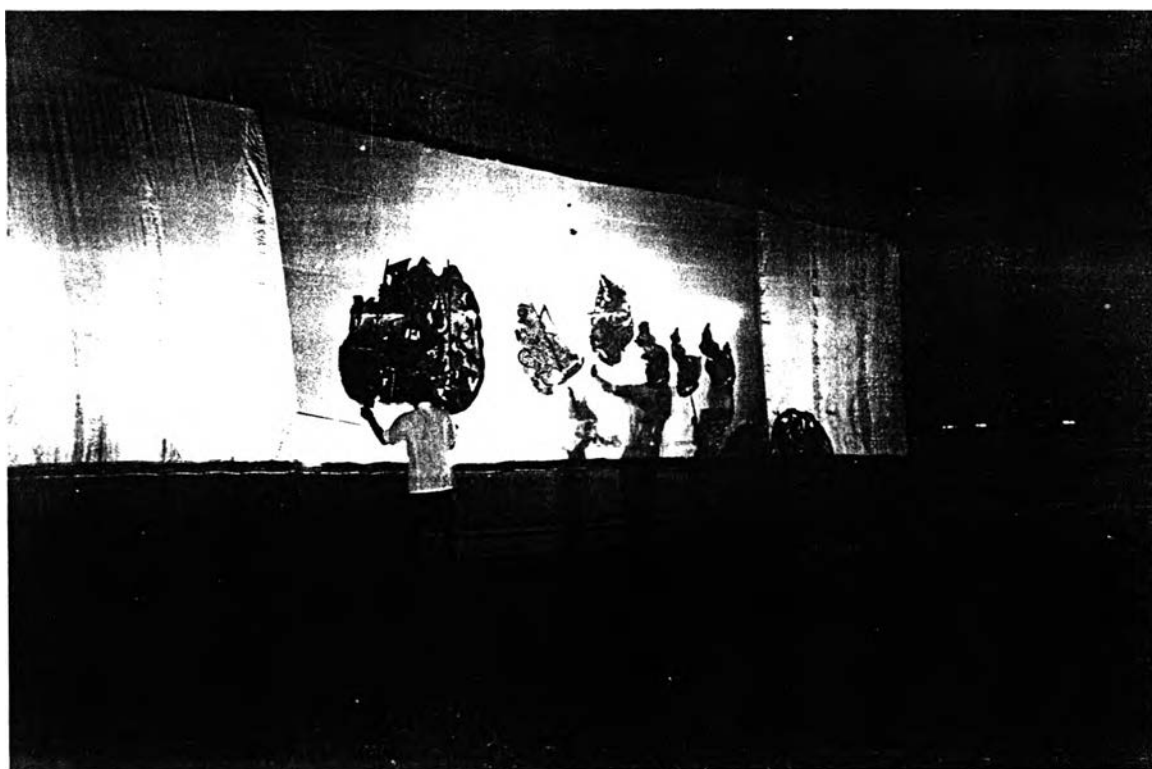
ภาพที่ 59 การเชิดหนังพระรามนั่งพลับพลา และหนังเฝ้าฝ่ายพระราม
ท่าที่ 1

จากภาพ ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน วันที่ 28 มกราคม 2543

อธิบายท่า : ผู้เชิดหนังเฝ้าฝ่ายพระรามจัดลำดับตัวหนังเฝ้าตามตำแหน่งตัวละครจากซ้ายมือไปขวามือของผู้ชมดังนี้ พระลักษมณ์ สุครีพ หนุมาน องคต และพิณก โดยหันหน้าตัวหนังเฝ้าไปทางซ้ายมือของผู้ชม ซึ่งผู้เชิดต้องเชิดหนังเฝ้าด้านหลังของจอเพื่อให้เกิดมิติความใกล้ไกลของเงาตัวหนัง การเรียงลำดับตัวหนังควรจัดระยะความห่างของตัวหนัง เพื่อความเป็นระเบียบสวยงามเมื่อเชิดหนังทาบกับจอ

เนื่องจากตัวหนังเฝามีขนาดเล็ก ผู้ขีดคนหนึ่งสามารถขีดตัวหนังได้คนละ 2 ตัว กล่าวคือ จับไม้ดับหรือไม้คาบตัวหนังแล้วยื่นให้ออกห่างจากลำตัวประมาณ 1 ช่วงแขน นำตัวหนัง ทาบด้านหลังจอ เมื่อผู้พากย์ พากย์และเจรจาเนื้อหาตัวละครที่ผู้ขีดขีดอยู่นั้นก็เคลื่อนตัวหนังขึ้น ลงเล็กน้อยตามบทที่พากย์

เมื่อพากย์ถึงบทของสุครีพได้รับคำสั่งจากพระรามให้จัดกระบวนทัพออกต่อสู้กับ กองทัพฝ่ายทศกัณฐ์ ผู้ขีดหนังตัวสุครีพก็พลิกกลับหน้าตัวหนังมาทางขวามือของผู้ชม แล้วเคลื่อน หนังขึ้นลงสื่อว่าสั่งพลทหารจัดกองทัพแล้ว จึงพลิกกลับหน้าตัวหนังมาทางซ้ายมือของผู้ชมหรือหัน หน้าหนังเข้าหาหนังเมืองอีกครั้งหนึ่ง

ภาพที่ 60 ผู้ขีดหนังตัวสุครีพหันหน้าหนังมาทางขวามือของผู้ชมเป็นการสั่งกองทัพ การขีดหนังเฝ่าฝ่ายพระราม ท่าที่ 2

จากภาพ ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน วันที่ 28 มกราคม 2543

อธิบายท่า : ผู้ขีดหนังเฝ่าตัวสุครีพ ตำแหน่งหนังตัวที่ 3 นับจากตัวหนังซ้ายสุดของจอ หัน หน้าหนังไปทางขวามือของผู้ชมเคลื่อนขึ้น-ลง เล็กน้อยแล้วหันหน้าหนังมาทางซ้ายมือของผู้ชม เคลื่อนหนังขึ้น-ลงเล็กน้อย เป็นการกราบทูลรายงานพระรามว่ากองทัพเรียบร้อยแล้ว จากนั้น ปี่พาทย์บรรเลงเพลงรว ผู้ขีดหนังเฝ่าทั้งหมดก็ลดตัวหนังลงจากจอเข้าไปเก็บข้างในจอตามเดิม เป็นอันสิ้นกระบวนท่าขีดหนังเฝ่า

วิธีการเชิดหนังเฝ้าดังกล่าวนี้ใช้ได้กับการเชิดหนังเฝ้าฝ่ายยักษ์ แต่หนังเฝ้าฝ่ายยักษ์มีจำนวน 2 ตัว ดังนั้นจึงกำหนดให้หนังเฝ้าฝ่ายยักษ์ตัวที่ 1 คือตัวที่อยู่ถัดจากหนังปราสาทของทศกัณฐ์ไปทางขวามือของผู้ชม เป็นหนังเฝ้าตัวมโหธร นายทหารที่รับคำสั่งให้จัดกระบวนกองทัพ วิธีการพลิกหน้าตัวหนังเฝ้ายักษ์และเฝ้าพระรามใช้วิธีการพลิกหน้าตัวหนังและวิธีการเชิดอย่างเดียวกัน

ภาพที่ 61 การเชิดหนังทศกัณฐ์นั่งเมืองและหนังเฝ้าฝ่ายทศกัณฐ์
จากภาพ ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน วันที่ 28 มกราคม 2543

สรุปกระบวนการทำมาตรฐานในการขีดหนังที่ผู้ขีดหนังยืนอยู่กับที่

กระบวนการทำมาตรฐานในการขีดหนังที่ผู้ขีดหนังยืนอยู่กับที่นั้นผู้วิจัยแบ่งกระบวนการขีดหนังออกเป็น

1. การขีดหนังพระฤๅษี
 - กรณีการขีดหนังพระฤๅษีเบิกหน้าพระ
 - กรณีการขีดหนังพระฤๅษี ชูดเบิกโรงลิงขาวจับลิงดำ
2. การขีดหนังปราสาท หรือหนังเมือง
 - หนังทศกัณฐ์นั่งเมืองหรือพลับพลา
 - หนังพระรามนั่งเมืองหรือพลับพลา
3. การขีดหนังเฝ้า
 - หนังเฝ้าฝ่ายทศกัณฐ์
 - หนังเฝ้าฝ่ายพระราม

หลักการโดยรวมแล้วสำหรับการขีดหนังพระฤๅษีและหนังปราสาท ผู้ขีดต้องขีดหนังด้านหน้าจอโปร่ง โดยนำตัวหนังทาบบริเวณกึ่งกลางจอโปร่งหรือมุมจอโปร่ง ด้านใดด้านหนึ่งตามแต่กรณีของบทพากย์-เจรจา ตัวหนังนั้น ๆ โดยปกติแล้วตัวหนังปราสาทหรือหนังเมืองจะอยู่ด้านหน้าจอ บริเวณมุมจอโปร่งทางด้านซ้ายมือของผู้ชมหน้าหนังหันไปทางขวามือของผู้ชม ผู้ขีดสามารถเคลื่อนไหวเฉพาะตัวหนังขึ้น-ลง หรือทำมุมมองศกัณฐ์กับจอตามความเหมาะสมกับบทพากย์-เจรจาตัวละครนั้น ๆ เมื่อครบบทพากย์-เจรจา ผู้ขีดก็ลดตัวหนังลงจากจอเข้าไปเก็บด้านในของจอโดยไม่มีกระบวนการย่ำเท้าหรือเดินตามจังหวะเพลงแต่อย่างใด

ส่วนหลักการโดยรวมของการขีดหนังเฝ้าฝ่ายทศกัณฐ์และหนังเฝ้าฝ่ายพระราม ผู้ขีดต้องขีดตัวหนังเฝ้าบริเวณด้านในของจอโดยให้ตัวหนังเรียงลำดับตามตำแหน่ง หรือยศของตัวละครและคะแนนระยะช่องไฟหรือความห่างระหว่างตัวหนังกับจอหนังให้ได้ระยะที่เหมาะสม เมื่อถึงบทพากย์-เจรจาของตัวละครใดผู้ขีดก็เคลื่อนตัวหนังขึ้นลง หรือพลิกกลับหน้าตัวหนังตามความเหมาะสม การแสดงโน้ตนั้นหนังเฝ้าตัวสุคริพ และตัวมโหธร จะมีบทบาทในการเคลื่อนไหวและพลิกกลับตัวหนังตามบทพากย์-เจรจา มากกว่าตัวหนังเฝ้าตัวอื่น ๆ

โดยรวมแล้วการขีดหนังโดยที่ผู้ขีดหนังยืนอยู่กับที่ ผู้ขีดจะเคลื่อนไหวเฉพาะตัวหนังตามบทพากย์-เจรจาของตัวละครนั้น ๆ เพื่อสื่อให้ผู้ชมทราบว่าเป็นตัวละครตัวใด เมื่อครบบทพากย์-เจรจา ผู้ขีดก็จะเคลื่อนตัวหนังลงจากจอเพื่อนำกลับเข้าไปเก็บและเตรียมตัวหนังที่จะขีดดำเนินเรื่องลำดับต่อไปขึ้นมาขีดแทน

6.4 กระบวนท่าการขีดหนังมาตรฐานที่ผู้ขีดหนังเคลื่อนที่ไปมาด้านหน้า-หลังจอหนัง

กระบวนท่าการขีดหนังที่ผู้ขีดหนังเคลื่อนที่ไป-มาด้านหน้า-หลังจอหนังมีหลักการที่สำคัญคือ การเข้า-ออกจอ หรือที่ผู้ขีดหนังนำตัวหนังออกขีดด้านหน้าจอหนังนั้น ผู้ขีดหนังต้องนำตัวหนังออกจากมุมจอทางด้านขวามือของผู้ชมเสมอ ซึ่งเมื่อเทียบกับหลักการการเข้า-ออกตัวละครในมหรสพของไทยแล้วขัดแย้งกันอย่างชัดเจน กล่าวคือ การเข้าออกของตัวละครในการแสดงมหรสพของไทย ผู้แสดงจะต้องออกจากจอทางซ้ายมือของผู้ชมและเข้าจอทางขวามือของผู้ชมเป็นหลักเกณฑ์ที่ยึดปฏิบัติกันสืบมา ในทางกลับกันนั้นการเข้าออกของการแสดงหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ จังหวัดสิงห์บุรี ยึดหลักเกณฑ์การเข้า-ออกหนังจากมุมจอด้านขวามือของผู้ชมไปทางมุมจอด้านซ้ายมือของผู้ชมโดยมีเหตุผลสำคัญที่ยึดปฏิบัติคือ ผู้ขีดหนังยึดหลักการขีดหนังให้หน้าตัวหนังหันไปทางซ้ายมือของผู้ขีดสอดคล้องกับลายของตัวหนังที่ผู้สร้างมักสร้างตัวหนังให้ด้านหน้าของตัวหนัง (ด้านที่ลงสี) ตัวละครหันหน้าไปทางซ้ายมือของผู้สร้าง (ผู้สร้างหันหน้า-เข้าหาตัวหนังเมื่อวางตัวหนังกับพื้น) จากการทำผู้ขีดหนังยึดปฏิบัติการขีดหนังโดยให้หันหน้าหนังไปทางซ้ายมือของผู้ขีดหนังนั้น จึงบังคับให้ตัวหนังต้องออกจากมุมจอด้านขวามือของผู้ชม เนื่องจากถ้าตัวหนังออกจากมุมจอด้านซ้ายมือของผู้ชม เมื่อผู้ขีดหนังนำหนังเข้าทาบจอแล้วเคลื่อนไหวตัวหนังผู้ชมก็จะมีความรู้สึกว่า ตัวหนังหรือตัวละครนั้นถอยหลังเข้าจอ หรือเดินทางถอยหลังขัดกับลักษณะการเดินทางหรือการเคลื่อนไหวของตัวละครโดยทั่วไป จึงเป็นเหตุผลสำคัญทำให้การเข้า-ออกจอของการแสดงหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ จังหวัดสิงห์บุรี ต่างจากการเข้า-ออกจอของตัวละครในการแสดงมหรสพไทยโดยทั่วไป³

เมื่อทราบถึงเหตุผลและหลักการขีดหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ เกี่ยวกับการเคลื่อนไหวตัวหนังแล้ว ลำดับต่อไปผู้วิจัยจะได้นำเสนอกระบวนท่าการขีดหนังที่ผู้ขีดหนังเคลื่อนไหวตัวไป-มา ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งกระบวนท่าขีดหนังกรณีนี้ออกเป็น 2 กรณีด้วยกันคือ 1. กระบวนท่าขีดหนังเขนยกทัพ บรรจพล เคลื่อนราชรถ และ 2. กระบวนท่าขีดหนังต่อสู้ หรือการตีหนังหน้า การขีดหนังจับ (หนังภาพตัวละครต่อสู้)

³สัมภาษณ์ นายสัมพันธ์ ดิษฐ์วิเศษ, ศิลปินผู้เชี่ยวชาญการแสดงหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ จังหวัดสิงห์บุรี, 28 มกราคม 2543.

ในกรณีสร้างหนังสือเรื่องรามเกียรติ์ ตอนศึกทศกัณฐ์ครั้งที่ 5 หรือศึกใหญ่ มีกระบวนการทำ การขีดหนังกรณีย์ที่ผู้ขีดเคลื่อนที่ไปมาด้านหน้าและด้านหลังจอหนัง มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

6.4.1 กระบวนการขีดหนังยกทัพหรือเคลื่อนกองทัพ

- กรณีการขีดหนังเขนหรือหนังสุมพล

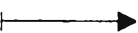
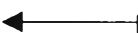

ตัวหนังเขนหรือหนังสุมพลนั้นมีอยู่ 2 ประเภทด้วยกันคือ หนังเขนฝ่ายยักษ์และ หนังเขนฝ่ายลิง ซึ่งแบ่งเป็นหนังเขนฝ่ายละ 4 ตัว ผู้ขีดสามารถสลับตำแหน่งลายหนังเขนใน 4 ตัว ที่ใช้ขีดแต่ละฝ่ายได้ เนื่องจากตัวหนังเขนทั้ง 4 ตัวนั้นมีตำแหน่งหน้าที่เดียวกันผิดต่างกันที่ลาย ของตัวหนังใช้ขีดสลับกันได้

หนังเขนฝ่ายยักษ์ได้แก่ หน้าหมายเลข 18-21 รูปภาพประกอบหน้า 90-93

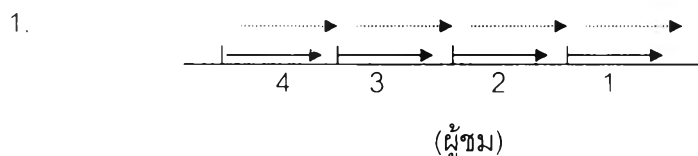
หนังเขนฝ่ายลิงได้แก่ หน้าหมายเลข 32-35 รูปภาพประกอบหน้า 104-107

รูปแบบการเคลื่อนไหวการขีดหนังเขนหรือหนังสุมพล

สัญลักษณ์และความหมาย

- 1. หมายถึง จอหนังส่วนที่เป็นจอโปร่ง
- 2. หมายถึง ตัวหนังหันหน้าไปทางขวามือของผู้ชม
- 3. หมายถึง ตัวหนังหันหน้าไปทางซ้ายมือของผู้ชม
- 4. หมายถึง ตัวหนังราซรถ

ภาพที่ปรากฏบนจอหนัง

คำอธิบาย : ผู้ขีดหนังเขนนำตัวหนังเขนเรียงลำดับทาบกับจอโปร่งด้านหลัง แล้ว เคลื่อนตัวหนังหลบเข้ามุมจอที่บทางขวามือของผู้ชมคอยให้ตัวหนังง่าเชิญหนังราซรถเคลื่อนออก จากด้านในจอโปร่งทางซ้ายมือของผู้ชมครบทุกตัวเสียก่อนจึงจะเคลื่อนหนังเขนออกด้านหน้าจอ โปร่ง

2.

(ผู้ชม)

คำอธิบาย : ผู้ขีดหนึ่งง่าเคลื่อนกองทัพขีดด้านหลังจอบีร่งในท่าชวนกันยกทัพโดยหันหน้าตัวหนึ่งเข้าหากัน

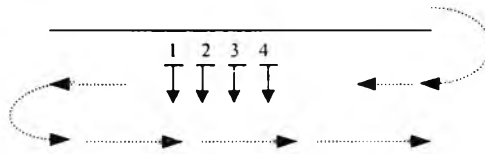
3.

(ผู้ชม)

คำอธิบาย : ผู้ขีดหนึ่งง่าทั้งสองหันหน้าตัวหนึ่งไปทางซ้ายมือของผู้ชมขีดตัวหนึ่งทางด้านหลังจอบี เชิญหนึ่งราชรถออกเคลื่อนทัพ ซึ่งหนึ่งราชรถอยู่ทางมุมจอบีร่งด้านในซ้ายมือของผู้ชม จากนั้นผู้ขีดหนึ่งง่าพลิกกลับหน้าหนึ่งให้หันไปทางขวามือของผู้ชมเคลื่อนตัวหนึ่งทาบจอบีจนสุดมุมจอบีด้านขวามือของผู้ชม

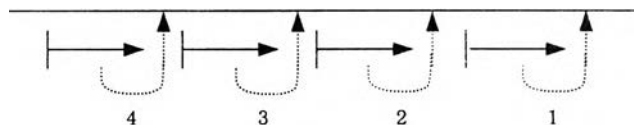
4.

(ผู้ชม)

คำอธิบาย : ผู้ขีดหนึ่งง่า นำตัวหนึ่งออกยืนเรียงตามลำดับด้านหน้าจอบีร่ง โดยยืนหันข้างซ้ายให้ผู้ชม ให้หน้าตัวหนึ่งอยู่ทางซ้ายมือของผู้ขีด (ผู้ขีดหันหน้าไปทางมุมจอบีด้านซ้ายมือของผู้ชม)

5.

(ผู้ชม)

คำอธิบาย : ผู้ขีดเคลื่อนไหวตัวหนึ่งง่าตามกระบวนท่าหันหน้าเข้าหาผู้ชม แล้วนำตัวหนึ่งเข้าทาบกับจอบีร่งด้านหน้า

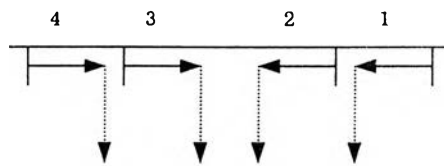
6.

(ผู้ชม)

คำอธิบาย : ผู้เช็ดตัวหนังเซนคนที่ 1,2 นำหนังทาบจอโดยหันหลังกลับนำตัวหนังทาบจอ ส่วนผู้เช็ดคนที่ 3,4 นำหนังทาบจอโดยหันหลังกลับตัวหนังพลิกให้หน้าตัวหนังหันมาทางขวามือผู้เช็ด (ตัวหนังทั้งสองข้างหันหน้าเข้าหากัน)

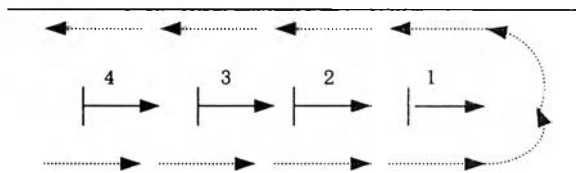
7.

(ผู้ชม)

คำอธิบาย : เมื่อผู้เช็ดหนังง่าเช็ดครบกระบวนท่าตรวจผลแล้วกลับเข้าข้างในจอ ผู้เช็ดหนังเซนก็เคลื่อนตัวหนังออกจากจอมาด้านหน้า (ห่างจากจอประมาณ 4-5 นิ้ว) ผู้เช็ดตัวหนังเซนคนที่ 3,4 ต้องพลิกกลับตัวหนังให้หันหน้าตัวหนังไปทางซ้ายมือผู้เช็ดหรือขวามือของผู้ชม พร้อมกับผู้เช็ดหนังเซนทั้ง 4 คนหันหน้าเข้าหาผู้ชม

8.

(ผู้ชม)

คำอธิบาย : ผู้เช็ดหนังเซนเช็ดหนังตามกระบวนท่าเช็ดนำหนังเข้าทาบกับจออีกครั้ง โดยเดินย่ำเท้าสม่ำเสมอกับจังหวะดนตรี จากมุมจอทางขวามือของผู้ชมไปยังมุมจอทางซ้ายมือของผู้ชม แล้วนำตัวหนังเข้าเก็บด้านในจอ

วิธีการเชิดหนังเขนหรือหนังลู่พลเคลิองระยองทัพ

ภาพที่ 62 การเชิดหนังเขนหรือหนังลู่พลด้านหลังจอโปร่ง

ท่าที่ 1

อธิบายท่า : วงปีพาทย์ทำเพลงกราวนอก (เคลื่อนทัพฝ่ายลิง) หรือเพลงกราวใน (เคลื่อนทัพฝ่ายยักษ์) ผู้เชิดนั่งคุกเข่าข้างใดข้างหนึ่งลงกับพื้นส่วนเข่าอีกข้างหนึ่งตั้งขึ้น สองมือจับไม้ตีบททั้งสองชูขึ้นทาบด้านหลังของจอโปร่ง โดยให้ตัวหนังเขนเอียงทำมุมกับจอประมาณ 45 องศา หันหน้าตัวหนังไปทางซ้ายมือของผู้เชิด

ภาพที่ 63 การขีดหนังเขนหรือหนังคูดมพลด้านหลังจอโปร่ง
ท่าที่ 2

อธิบายท่า : ค่อย ๆ ลุกขึ้นยืนพร้อม ๆ กัน โดยให้ตัวหนังทาบด้านหลังจอโปร่งในลักษณะ
ที่ตัวหนังเอียงทำมุมกับจอ 45 องศา หรืออาจตั้งตัวหนังให้ตรง 90 องศา ตามแต่กรณี

ภาพที่ 64 การเข็ดหนังเขนหรือหนังสุมพลด้านหลังจอบโปรง
ท่าที่ 3

อธิบายท่า : กางขาทั้งสองออกข้างลำตัว จับตัวหนังทาบจอบโปรงด้านหลัง โดยให้ตัวหนัง
ทำมุมประมาณ 45 องศา เคลื่อนตัวหนังขึ้นลงพร้อม ๆ กัน 3 ครั้ง ตามจังหวะกลอง

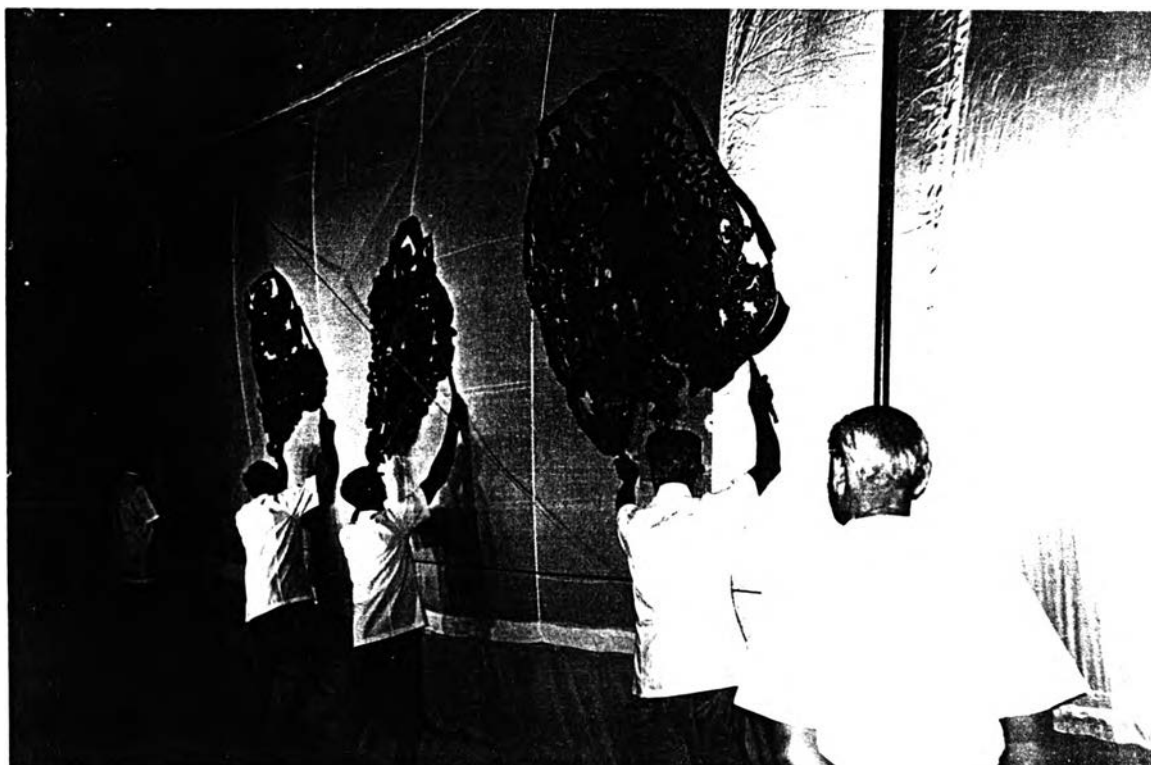

ภาพที่ 65 การเชิดหนังเขนหรือหนังสุมพลด้านหลังจอโปร่ง

ท่าที่ 4

อธิบายท่า : ย่ำเท้าขึ้น-ลง พร้อม ๆ กันตามจังหวะกลองในเพลงกราว โดยเริ่มจากเท้าข้างซ้ายก่อนแล้วค่อย ๆ เคลื่อนตัวหนังทาบกับจอโปร่งด้านหลังในลักษณะที่ตัวหนังเฉียงท่ามุม 45-90 องศา เคลื่อนหลบตัวหนังเข้ามุมจอโปร่งด้านหลังจอทางซ้ายมือของผู้เชิดหรือทางขวามือของผู้ชม เมื่อสุดมุมจอจึงค่อยลดตัวหนังลงจากจอ

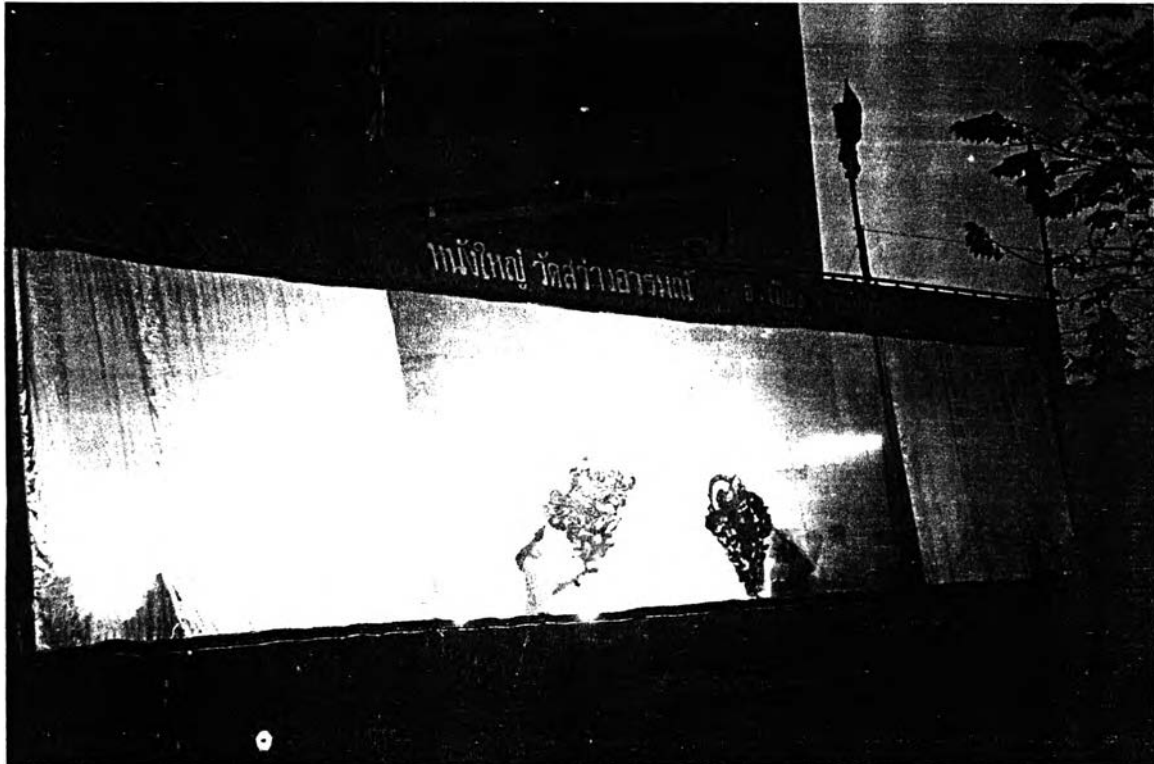
เมื่อหนังสือหรือหนังสือพิมพ์เคลื่อนกองทัพผ่านไปแล้วกระบวนการเชื่อมต่อมาคือ การขีดหน้าฝ่ายอักษร 2 ตัว (สองสารันนันทอักษร) หน้าฝ่ายอักษรตัวที่ 1 หน้าหมายเลข 16 (ดูภาพประกอบหน้า 89) , หน้าฝ่ายอักษรตัวที่ 2 หน้าหมายเลข 17 (ดูภาพประกอบหน้า 90) โดยเรียงลำดับจากซ้ายมือไปขวามือของผู้ชมหรือหน้าฝ่ายลิง หน้าตัวสุครีพ หน้าหมายเลข 38 (ดูภาพประกอบหน้า 111) หน้าตัววงศ์ต หน้าหมายเลข 37 (ดูภาพประกอบหน้า 110) หน้าตัวหนุมาน หน้าหมายเลข 36 (ดูภาพประกอบหน้า 109) ทาบด้านหลังจอโปร่งโดยเรียงตามลำดับดังกล่าว

ภาพที่ 66 การขีดหน้าฝ่ายอักษรหรือหน้าฝ่ายลิงเคลื่อนกองทัพด้านหลังจอโปร่ง
ท่าที่ 1

จากภาพ ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน วันที่ 19 มกราคม 2543

อธิบายท่า : ผู้ขีดหน้าฝ่ายอักษรหรือฝ่ายลิงทางด้านหลังจอโปร่ง โดยให้หน้าตัวหนังหันไปทางซ้ายมือของผู้ขีด (ขวามือของผู้ชม) ตัวหนังเอียงท่ามุมประมาณ 45 องศา ผู้ขีดยกตัวเล็กน้อยตามจังหวะกลองในทำนองเพลงกราว เริ่มจากเอียงหนึ่งไปทางซ้ายแล้วกลับมาทางขวาอย่างรวดเร็ว การยกตัวนี้ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของผู้ขีดเองว่าจะปฏิบัติจำนวนกี่ครั้ง

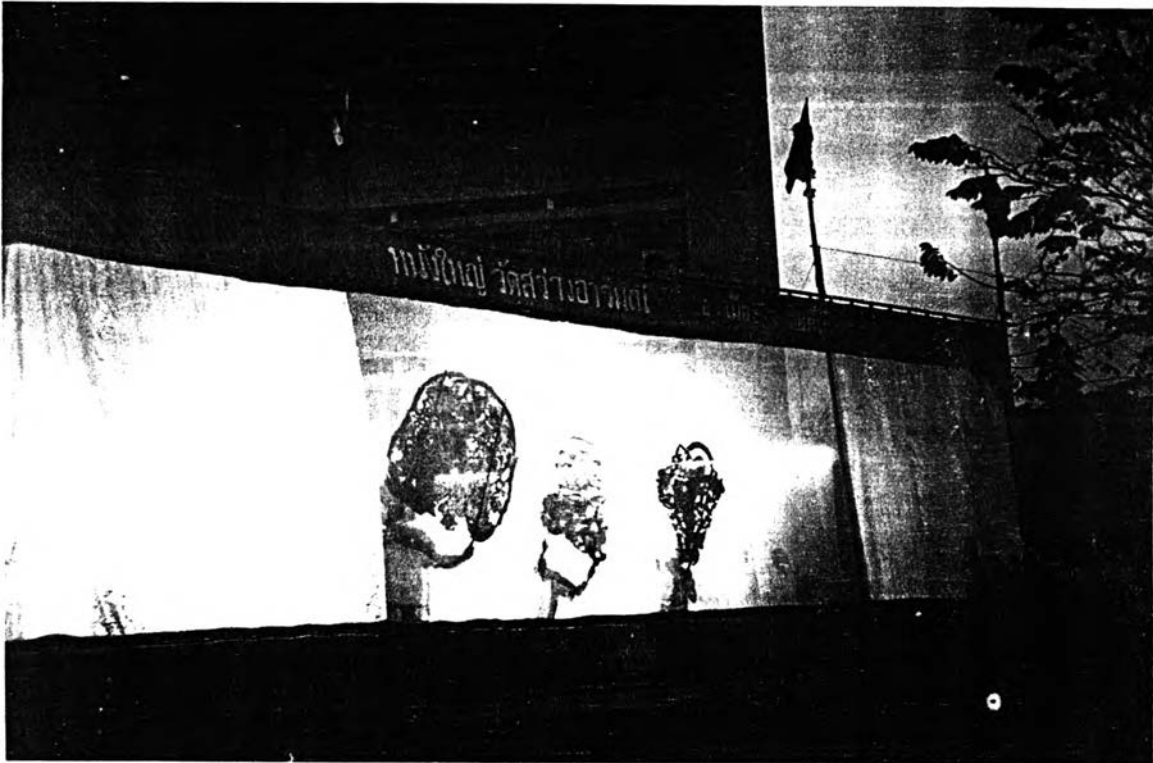

ภาพที่ 67 การขีดหนัง่าฝ้ายยักซ์หรือหนัง่าฝ้ายลึงเคลื่อนกองทัพด้านหลังจ่อโปรง
ท่าที่ 2

จากภาพ ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน วันที่ 19 มกราคม 2543

อธิบายท่า : ผู้ขีดหนัง่าตัวแรก (ตัวที่อยู่ริมจ่อโปรงด้านขวามือของผู้ชม) พลิกกลับหน้าหนัง่าให้หันเข้าหาตัวหนัง่าตัวที่สองแล้วยักตัวหนัง่าหรือเคลื่อนตัวหนัง่าขึ้นลงซ้ำ ๆ 3 ครั้ง เพื่อสื่อให้เห็นว่าพลทหารชวนกันยกกองทัพ

เมื่อผู้ขีดหนัง่าตัวแรกยักตัวหนัง่าเรียบร้อยแล้ว ผู้ขีดหนัง่าตัวถัดมาก็พลิกกลับหน้าตัวหนัง่าไปทางขวามือของผู้ขีด (ซ้ายมือของผู้ชม) แล้วผู้ขีดหนัง่าทั้งหมด เคลื่อนตัวหนัง่าขึ้นลงซ้ำ ๆ 3 ครั้ง พร้อมกัน เพื่อสื่อให้เห็นว่าพลทหารหรือนายทัพเชิญหนัง่าราชรถออกทำสงคราม ในขณะที่เคลื่อนหนัง่าทำความเคารพนั้นผู้ขีดหนัง่าต้องเคลื่อนตัวหลบมาทางซ้ายมือเพื่อจัดระยะช่องว่างพอที่จะให้หนัง่าราชรถขึ้นทาบจ่อได้

ภาพที่ 68 หนึ่งง่าฝ้ายยักษ์หรือหนึ่งง่าฝ้ายลิง เชิญหนึ่งราชรถเคลื่อนหนึ่งขึ้น-ลง เพื่อเชิญหนึ่งราชรถ
จากภาพ ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน วันที่ 19 มกราคม 2543

อธิบายท่า : เมื่อหนึ่งง่าฝ้ายยักษ์หรือหนึ่งง่าฝ้ายลิงเคลื่อนหนึ่งขึ้น-ลง เพื่อเชิญหนึ่งราชรถ แล้ว ผู้เชิญหนึ่งง่าก็พลิกกลับตัวหนึ่งให้หน้าตัวหนึ่งหันไปทางซ้ายมือของผู้เชิญตามเดิม พร้อมกับย่อเท้าตามจังหวะกลอง ทำนองเพลงกราวโดยเริ่มจากเท้าซ้ายก่อน ย่อขึ้น-ลงโดยพร้อมกันแล้ว เคลื่อนตัวหนึ่งไปทางซ้ายมือของผู้เชิญ หรือขวามือของผู้ชมหลบตัวหนึ่งเข้ามุมจอ เพื่อเตรียมตัวที่จะเชิญหนึ่งด้านหน้าจอในลำดับต่อไป

ส่วนผู้เชิญหนึ่งราชรถ (พระรามทรงราชรถ หรือทศกัณฐ์ทรงราชรถ) นำหนึ่งขึ้นทาบด้านหลังจอโปร่งให้หน้าหนึ่งหันไปทางซ้ายมือของผู้เชิญกระยะให้หนึ่งง่าเคลื่อนทัพไปสักกระยะเพื่อความเหมาะสมของช่องไฟหรือระยะห่างตัวหนึ่งบนจอ ผู้เชิญหนึ่งราชรถจึงค่อย ๆ ซอยเท้าเคลื่อนหนึ่งราชรถไปทางซ้ายมือของผู้เชิญจนสุดมุมจอแล้วลดตัวหนึ่งลง

ภาพที่ 69 การเชิดหนังเขนหรือหนังลุมพลด้านหน้าจอ
ท่าที่ 1

อธิบายท่า : วงปี่พาทย์ทำเพลงกราวนอก (เชิดเขนลิง) หรือวงปี่พาทย์ทำเพลงกราวใน (เชิดเขนยักษ์) ผู้เชิดนำตัวหนังออกมาด้านหน้าจอทางมุมจอไปร้งด้านขวามือของผู้ชม โดยยื่นเรียงแถวตอนลึกหันด้านข้างให้ผู้ชม กระยะหัวแถวให้อยู่กลางจอไปร้งด้านซ้ายมือของผู้ชม ผู้เชิดยื่นตัวตรงแยกขาทั้งสองออกเล็กน้อย ยื่นตัวหนังออกนอกลำตัวให้ได้ระดับเรียกการยืนนี้ว่า "ตั้งท่าเตรียมเชิด"

ภาพที่ 70 การเชิดหนังเขนหรือหนังตมพลด้านหน้าจอ
ท่าที่ 2

อธิบายท่า : ผู้เชิดยื่นตัวหนังออกนอกลำตัวให้ได้ระดับขาทั้งสองแยกออกข้างลำตัว พร้อมกับกระทบจังหวะคือ กระโดดแยกขาทั้งสองเล็กน้อย แล้วยกขาข้างซ้ายขึ้นออกข้างลำตัว น้ำหนักตัวอยู่ตรงกลาง

ภาพที่ 71 การขีดหนังเขนหรือหนังสุมพลด้านหน้าจอ
ท่าที่ 3

อธิบายท่า : วางขาซ้ายลงแล้วยกขาขวาขึ้นออกข้างลำตัว

ภาพที่ 72 การเชิดหนังเขนหรือหนังลุ่มพลด้านหน้าจอ
ท่าที่ 4

อธิบายท่า : วางขาลงแล้วก้าวเท้าซ้ายออกข้างลำตัวนำหน้าหน้าตัวมาทางเท้าซ้าย (ตัวหนังจะเคลื่อนตามลำตัวของผู้เชิด) จากนั้นถ่างหน้าหน้าตัวมาตรงกลางแล้วยกเท้าขวาวางลงแล้วย่ำเท้าขึ้น-ลงตามจังหวะกลอง

ภาพที่ 73 การเชิดหนังเขนหรือหนังสุมพลด้านหน้าจอ

ท่าที่ 5

อธิบายท่า : ผู้เชิดเคลื่อนตัวมาจนสุดมุมจอไปร้งด้านซ้ายมือของผู้ชม แล้วหันตัวมาทาง
ซ้ายมือ (หันหน้าเข้าหาผู้ชม) พร้อมกับย่อเท้าตามจังหวะกลอง

ภาพที่ 74 การเชิดหนังเขนหรือหนังสุมพลด้านหน้าจอ
ท่าที่ 6

อธิบายท่า : ผู้เชิดย่ำเท้าตามจังหวะกลอง เคลื่อนตัวมาทางซ้ายมือของผู้เชิด จนกระทั่งผู้เชิดคนแรก (หัวแถว) อยู่ในตำแหน่งเกือบสุดมุมจอไปร้งทางด้านขวามือของผู้ชม

ภาพที่ 75 การเชิดหนังเขนหรือหนังสุมพล ด้านหน้าจอ
ท่าที่ 7

อธิบายท่า : เมื่อกระยะช่องห่างระหว่างตัวหนังให้ได้ระดับแล้ว ผู้เชิดทั้ง 4 คน ก็กลับหันทางด้านซ้ายมือของผู้เชิด นำตัวหนังเข้าไปทาบกับจอ เว้นระยะห่างให้เหลือพื้นที่กลางจอโปร่งพอที่จะนำตัวหนังง่าเข้าไปทาบจอได้อีกตัวหนึ่ง

สำหรับผู้เชิดคนที่ 3 และ 4 (2 คนสุดท้ายนับจากมุมจอโปร่งด้านซ้ายมือของผู้ชม) ต้องกลับหน้าตัวหนังให้หน้าตัวหนังหันไปทางขวามือของผู้เชิด หรือหันเข้าหาหนังเขนตัวที่ 1 และ 2

ภาพที่ 76 การเชิดหนังเขนหรือหนังสุมพลด้านหน้าจอ
ท่าที่ 8

อธิบายท่า : เมื่อหนังเขนหรือหนังสุมพลทาบด้านหน้าจอโปร่งแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือ การเชิดหนังง่าตรวจพล เมื่อหนังง่าเชิดตรวจพลจนครบกระบวนท่าก็จะเข้าทาบจอบริเวณกึ่งกลางจอโปร่งด้านหน้าผู้เชิดหนังเขน หรือหนังสุมพลก็เคลื่อนตัวหนังขึ้น-ลง 3 ครั้ง เป็นการทำความเคารพตัวหนังเขน ปฏิบัติเช่นนี้จนครบกระบวนท่าการเชิดหนังง่าตรวจพล (ตรวจพลฝ่ายยักษ์ใช้หนังง่า 2 ตัว ตรวจพลฝ่ายลิงใช้หนังง่า 3 ตัว)

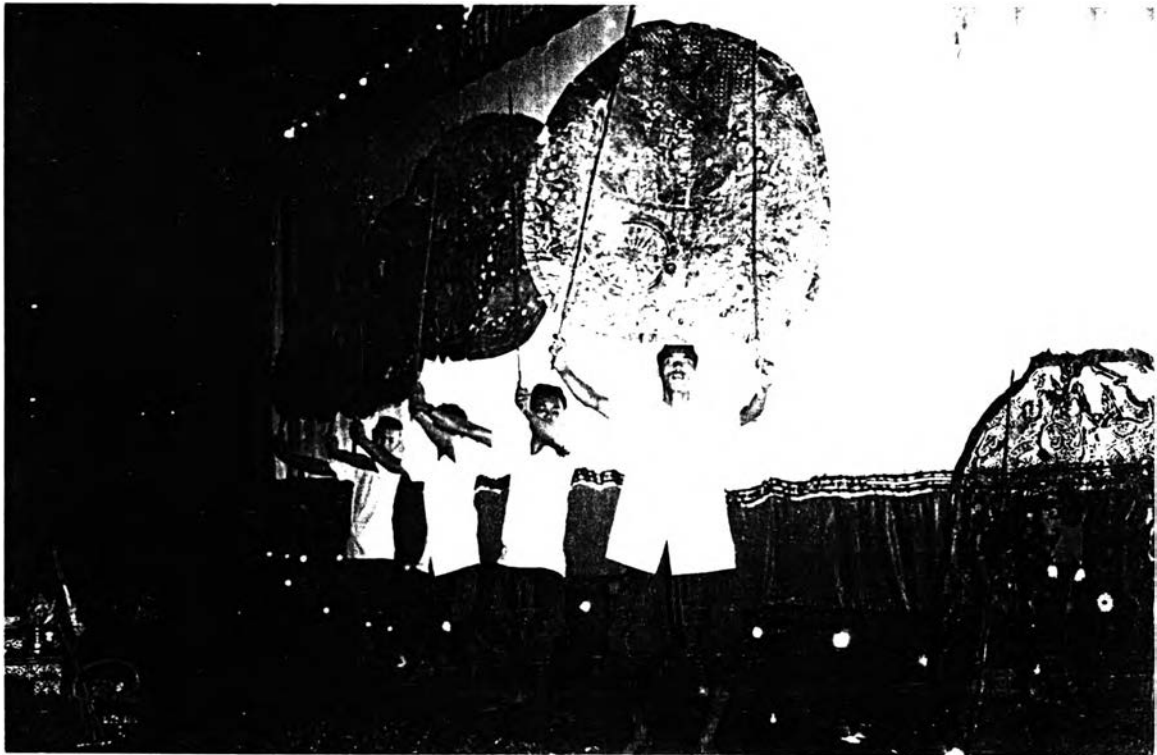
หลังจากที่หมดกระบวนท่าเชิดของหนังง่าตรวจพลแล้วผู้เชิดหนังเขนหรือหนังสุมพลก็กลับหลังหัน เดินออกมาด้านหน้าจอประมาณ (หันหน้าเข้าหาผู้ชม) โดยผู้เชิดคนที่ 1-2 หันตัวกลับทางด้านซ้ายมือของผู้เชิด ส่วนผู้เชิดคนที่ 3-4 หันตัวกลับทางด้านขวามือของผู้เชิดแล้วพลิกหน้าตัวหนังให้อยู่ทางซ้ายมือเสมอ

ภาพที่ 77 การเชิดหนังเขนหรือหนังสมพลด้านหน้าจอ

ท่าที่ 9

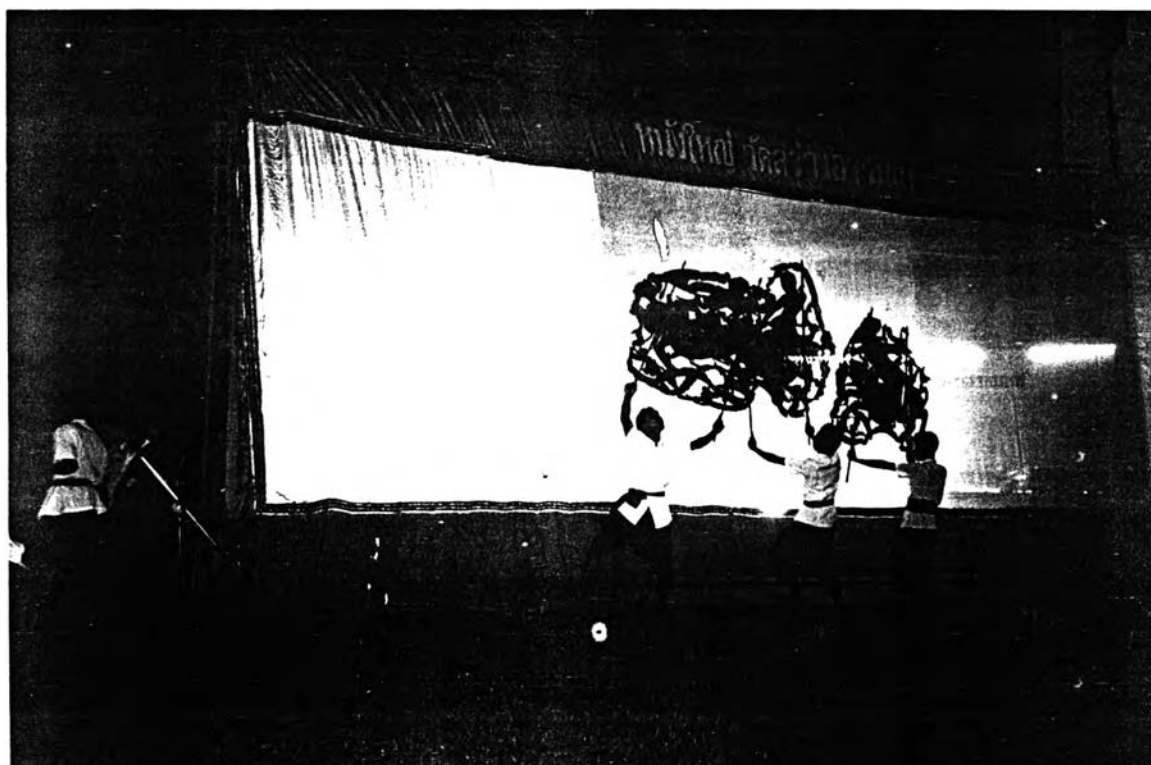
อธิบายท่า : ผู้เชิดหนังเขน ก้าวเท้าข้างซ้ายออกข้างลำตัวพร้อมกับโยกตัวหนึ่งไปทางซ้าย-ขวา 4 ครั้ง แล้วลากเท้าซ้ายชิดเท้าขวาก้าวเท้าขวาออกข้างลำตัวแล้วโยกตำแหน่ง ซ้าย-ขวาอีก 4 ครั้ง

ภาพที่ 78 การเชิดหนังเขนหรือหนังสมพลด้านหน้าจอ

ท่าที่ 10

อธิบายท่า : ลากเท้าข้างขวาเข้าชิดเท้าซ้ายแล้วยกเท้าซ้าย-ขวา ย่ำขึ้นลงตามจังหวะกลอง เคลื่อนตัวทางซ้ายมือของผู้เชิด จนสุดมุมจอไปรงด้านขวามือของผู้ชม แล้วหันตัวทางซ้ายเดินย่ำเท้าเคลื่อนตัวหนังขนานไปกับจอ (หันหลังให้ผู้ชม) จนสุดมุมจอไปรงด้านซ้ายมือของผู้ชม

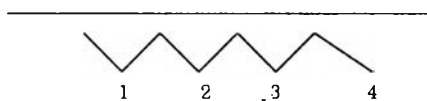

ภาพที่ 79 การเชิดหนังเขนหรือหนังสมุพลด้านหน้าจอ
ท่าที่ 11

อธิบายท่า : เมื่อผู้เชิดหนังเขนเคลื่อนตัวหนังจนสุดมุมจอไปร้งด้านซ้ายมือของผู้ชม ก็วางเท้าขวางลงด้านหลังพร้อมกับหันตัวกลับทางขวามือลดตัวหนังลงจากจอ นำเข้าไปเก็บข้างในจอทางด้านซ้ายมือของผู้ชม เรียกวิธีการนี้ว่า "การตลบหนังหรือหลบหน้าเข้าจอ"

วิธีการขีดหน้าหรือหน้าสรุปวิธีข้างต้นนี้เรียกว่า "การเดินเขนแบบหน้ากระดาน" คือ เคลื่อนไหวตัวหน้าขนาไปกับจอหน้า ยังมีวิธีการเดินเขนอีกแบบหนึ่งที่ผู้วิจัยได้ศึกษารูปแบบและวิธีการแสดง ซึ่งปัจจุบันไม่ได้ใช้รูปแบบนี้ในการแสดงเนื่องจากวิธีการแสดงค่อนข้างซับซ้อนยากต่อการถ่ายทอดและฝึกหัด วิธีเดินเขนหรือเดินหน้าสรุปวิธีดังกล่าว คือ "เดินเขนสลับฟันปลา" *

จากการสัมภาษณ์ นายเปี่ยม ศุภนคร และนายสัมพันธ์ ดิษฐ์วิเศษ พบวิธีการขีดหน้าสรุปหรือเดินเขนสลับฟันปลา ตั้งแต่ครั้งแรกการแสดงสมัยครูเชื้อ แต่ด้วยวิธีการที่ซับซ้อนจึงไม่นิยมในการแสดงทำให้น้อยคนไม่รู้จักวิธีการเดินเขนสลับฟันปลา อาจทำให้ในอนาคตวิธีการเดินเขนแบบนี้สูญไปจากความทรงจำก็เป็นได้ การเดินเขนสลับฟันปลานี้มีวิธีการขีดดังรูปภาพ

กล่าวคือ ผู้ขีดทั้ง 4 คน ขีดหน้าด้านหน้าจอ โดยหันด้านข้างเข้าหาผู้ชมเดินย่อเท้าตามจังหวะเพลงสลับการเข้าออกตัวหน้าด้านหน้า-หลัง (เดินสลับกัน) แล้วนำตัวหน้าเข้าทาบกับจอคอยตัวตรวจพลออกขีด ส่วนขั้นสุดท้ายก็นำตัวหน้าออกจากจอปฏิบัติดังเช่นก่อนคือ เดินสลับกันขึ้นลงนำหน้าเข้าจอ

- กรณีการขีดหน้าตรวจพล

การขีดหน้าตรวจพลมีรูปแบบและวิธีการขีดเฉพาะบุคคลซึ่งจะต่างกันออกไปในรายละเอียดของการเคลื่อนไหว ซึ่งผู้ขีดแต่ละบุคคลและแต่ละครั้งในการขีดตัวหน้าต่าง ๆ จะพลิกแพลง กลวิธีการเพื่อมิให้ซ้ำรูปแบบหรือกระบวนท่าขีด โดยแบ่งเป็นการขีดหน้าจ่ายยักษ์ใช้ตัวหน้าขีดตรวจพลทั้งสิ้น 2 ตัว ตัวละ 1 ครั้ง ส่วนการขีดหน้าจ่ายถึงใช้ตัวหน้าขีดตรวจพลทั้งสิ้น 3 ตัว ตัวละ 1 ครั้ง วิธีการพลิกแพลงกระบวนท่าที่ผู้ขีดแต่ละบุคคลใช้ในการแสดงเพื่อเลี่ยงการใช้ท่าที่ซ้ำกันคือ

* หมายเหตุ วิธีการขีดดังกล่าว ผู้วิจัยได้รับข้อมูลไม่ละเอียดนักเนื่องจากผู้แสดงได้ลืมหักการขีดในบางส่วนเพราะไม่ได้แสดงเป็นเวลานาน

1. การยักตัว

กรณีการยักตัวนี้ใช้เพื่อเพิ่มเทคนิคหรือกระบวนการขีดของแต่ละบุคคล อาจกล่าวได้ว่า เพื่อเพิ่มความงามหรือลีลาเฉพาะตัวที่ต้องใช้ระยะเวลาและประสบการณ์ในการขีดของแต่ละบุคคลเป็นสำคัญyakต่อการเลียนแบบและถ่ายทอดเป็นลายลักษณ์อักษรได้อย่างละเอียด โดยเฉพาะการแสดงหนังใหญ่นี้ ซึ่งผู้แสดงมิได้ยึดเป็นอาชีพ และการแสดงนี้สามารถพลิกแพลงกระบวนการทำได้เสมอ แต่ยังคงยึดหลักการขีดกระบวนการที่สำคัญไว้ จึงทำให้เทคนิคการยักตัวในการแสดงหนังใหญ่สามารถเพิ่มหรือลดได้ตามความเหมาะสมของผู้ขีดเป็นสำคัญ

2. สะอึกตัว

กรณีการสะอึกตัวนี้ ผู้ขีดมักใช้คู่กับการยักตัว ซึ่งมีรูปแบบและวิธีการที่คล้ายกัน

3. การโย้ตัว

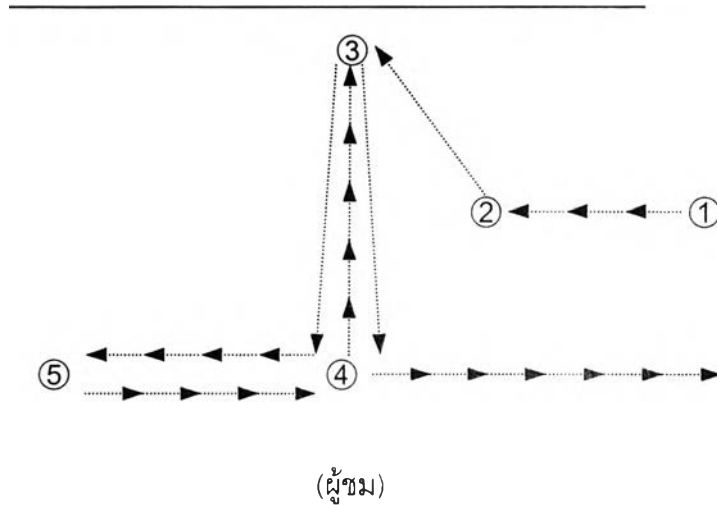
กรณีการโย้ตัวนี้ ผู้ขีดหนังง่าตรวจพลใช้เป็นเทคนิคเฉพาะตัวของแต่ละบุคคลเช่นกัน เพื่อเลี่ยงการซ้ำกระบวนการในการขีดหนังง่าตรวจพล จะใช้เทคนิคการโย้ตัวนี้ซึ่งงัดในขั้นตอนวิธีการขีดก็ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจหรือความเหมาะสมของผู้ขีดเป็นสำคัญ

4. การหมุนตัว

กรณีการหมุนตัวนี้ก็ขึ้นกับดุลยพินิจของผู้ขีดเป็นสำคัญในการใช้เพื่อเพิ่มเทคนิคการขีด เลี่ยงการซ้ำกระบวนการ การหมุนตัวผู้ขีดจะหมุนกี่ครั้งก็สุดแท้แต่กระบวนการนั้น ๆ ซึ่งผู้ขีดเป็นผู้กำหนดเอง

จากหลักการพลิกแพลงกระบวนการขีดหนังง่าตรวจพล ผู้วิจัยสรุปหลักการสำคัญจากการสังเกตการณ์การแสดงหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ จังหวัดสิงห์บุรี จำนวนทั้งสิ้น 5 ครั้ง และจากการฝึกปฏิบัติวิธีการขีด ตลอดจนสอบถามรายละเอียดวิธีการขีดจากนายเปี่ยม ศุภนครพอที่จะสรุปกระบวนการขีดหนังง่าตรวจพลตามหลักการวิธีการขีดที่สำคัญได้ดังนี้

รูปแบบการเคลื่อนไหวการขีดหนังง่าตรวจพล

คำอธิบาย : ผู้เข็ดนำตัวหนังออกจากด้านหน้าจอไปร้งทางขวามือของผู้ชมตำแหน่งที่ 1 โดยผู้เข็ดหันข้างซ้ายเข้าหาผู้ชม หันหน้าไปทางมุมจอด้านซ้ายของผู้ชม ผู้เข็ดเคลื่อนตัวหนังตามกระบวนท่ามายังตำแหน่งที่ 2 จากนั้นนำตัวหนังเข้าทาบจอในตำแหน่งที่ 3 โดยหันหน้าเข้าหาจอ แล้วเดินถอยหลังลงมายังตำแหน่งที่ 4 แล้วหันตัวออกให้หน้าของผู้เข็ดไปทางมุมจอด้านขวามือของผู้ชม (หันด้านข้างขวาเข้าหาผู้ชม) แล้วเดินถอยหลังมายังตำแหน่งที่ 5 คะเนให้อยู่ในช่วงมุมจอไปร้งทางซ้ายมือของผู้ชม แล้วเดินขึ้นมายู่ในตำแหน่งที่ 4 จากนั้นผู้เข็ดก็หันหน้าเข้าหาจอ แล้วนำตัวหนังเข้าทาบจอในตำแหน่งที่ 3 เพื่อให้ตัวหนังเขนเคลื่อนทำความเคารพ (ช่วงที่ผู้เข็ดหนังง่านำตัวหนังเข้าทาบจอนั้น วงปีพาทย์จะตีกลองร้ว เรียกกระบวนท่าเข็ดนี้ว่า "ตีนกลอง")

จากนั้นผู้เข็ดหนังง่าก็หันตัวกลับ นำหนังง่าออกมาเข็ดนอกจอในตำแหน่งที่ 4 เมื่อเข็ดครบกระบวนท่า ผู้เข็ดก็จะนำตัวหนังเข้าไปเก็บด้านในจอทางขวามือของผู้ชม ถือว่าหมดกระบวนท่าเข็ดหนังง่าตรวจพล (เข้าจอในตำแหน่งที่ 1)

หมายเหตุ กระบวนท่าเข็ดหนังง่าตรวจพลนี้ ผู้เข็ดใช้เทคนิคในการเข็ดเฉพาะตัวแต่ละบุคคล เพื่อพลิกแพลงกระบวนท่าให้แตกต่างกันในตำแหน่งที่ 3, 4, 5 ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของผู้เข็ดเป็นสำคัญ

วิธีการเช็ดหน้าตรวจพล

ภาพที่ 80 การเช็ดหน้าตรวจพล

ท่าที่ 1

อธิบายท่า : วงปีพาทย์ทำเพลงกราวนอก (ยกทัพฝ่ายลิง) หรือเพลงกราวใน (ยกทัพฝ่ายยักษ์) ผู้แสดงเช็ดตัวหน้าออกจากมุมจอไปรงด้านหน้าทางขวามือของผู้ชม โดยผู้เช็ดยืนหันหน้าไปทางมุมจอด้านซ้ายมือของผู้ชม (ยืนหันข้างซ้ายให้ผู้ชม)

ภาพที่ 81 การเชิดหนังง่าตรวจพล
ท่าที่ 2

อธิบายท่า : ผู้เชิดยืนแยกขาทั้งสองข้างออกข้างลำตัวพอประมาณกระโดดลอยตัวเล็กน้อย หรือที่เรียกว่า กระทบจังหวะ พร้อมกับยกเท้าซ้ายนั้นออกข้างลำตัว แล้ววางลงยกเท้าขวาออกข้างลำตัววางเท้าขวาลง พร้อมทั้งก้าวเท้าซ้ายไปด้านหน้า สลับกับเท้าขวาตามจังหวะกลองในทำนองเพลงกราว

ภาพที่ 82 การเชิดหนังง่าตราชพล
ท่าที่ 3

อธิบายท่า : เดินย่อเท้าตามทำนองเพลงกราวอย่างสม่ำเสมอเคลื่อนตัวมาจนถึงกลางจอ
โปร่ง

ภาพที่ 83 การเชิดหนังง่าตรวจพล

ท่าที่ 4

อธิบายท่า : หันตัวทางด้านขวา พร้อมกับย่อเท้าตามจังหวะกลองทำนองเพลงกราวอย่างสม่ำเสมอ เคลื่อนตัวจนกระทั่งตัวหนังเกือบทาบกับจอ การนำหนังเข้าเกือบทาบจอนี้กะให้ได้ระยะช่องว่างกึ่งกลางจอโปร่งด้านหน้า ซึ่งด้านข้างตัวของผู้เชิดมีตัวหนังแขวนเชิดทาบกับจออยู่ก่อนแล้ว

ภาพที่ 84 การขีดหนังงาตรวจพล

ท่าที่ 5

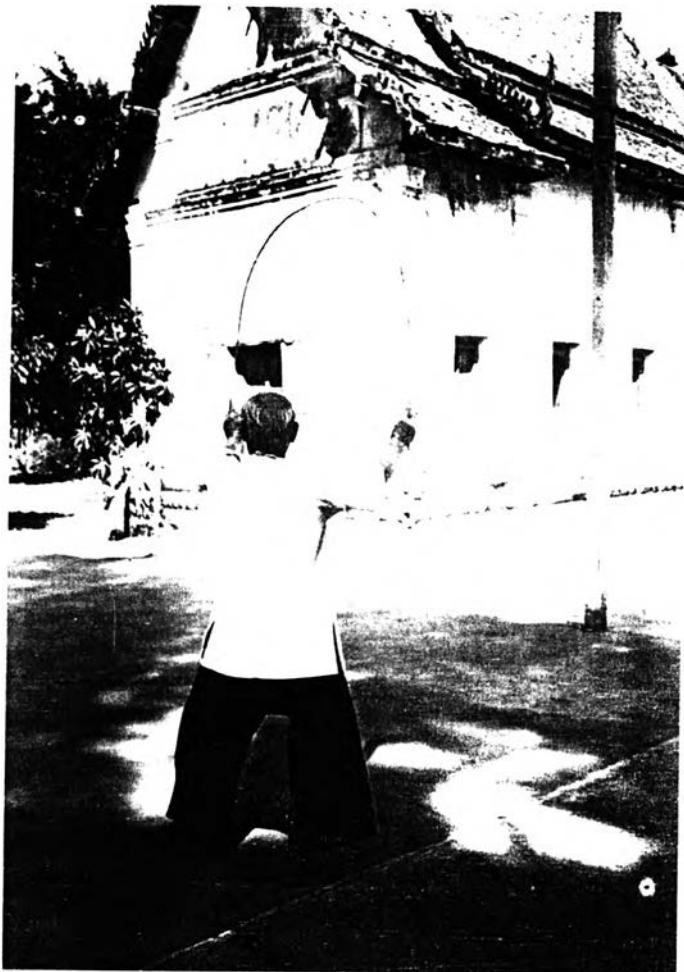
อธิบายท่า : เมื่อผู้ขีดขีดหนังเชนเคลื่อนไหวเข้าใกล้เกือบทาบจอก็ก้าวถอยหลังย่อเท้าตามจังหวะกลองอย่างสม่ำเสมอ ประมาณ 2-3 ก้าว เพื่อให้มีเนื้อที่เพียงพอในการเคลื่อนไหว ก็กลับหลังหันยกตัวเล่นหนังเล็กน้อย (หันหน้าเข้าหาผู้ชม) ตามความเหมาะสม

ภาพที่ 85 การขีดหนังเขนตรวจพล

ท่าที่ 6

อธิบายท่า : ก้าวเท้าขวาลงด้านหลังพร้อมกับหันตัวไปทางซ้ายมือของผู้ขีด แล้วเคลื่อนไหวนั่งโดยผู้ขีดเดินย่ำเท้าลงด้านหลัง (หันข้างขวามือของผู้ขีดเข้าหาผู้ชม) จนกระทั่งสุดมุมจอโปร่ง ด้านซ้ายมือของผู้ชม จึงเดินย่ำเท้าตามจังหวะตลอดมาจนถึงกลางจอโปร่ง

ภาพที่ 86 การเชิดหนังง่าตรวจพล
ท่าที่ 7

อธิบายท่า : เมื่อเชิดหนังง่าถึงกลางจอโปร่ง (ยืนหันด้านข้างขวาเข้าหาผู้ชม) กระทบเท้า
ซ้ายลงด้านข้าง* พร้อมกับยืดยุบนำตัวหนังเข้าทาบบริเวณกึ่งกลางจอโปร่ง ลักษณะการนำตัวหนัง
เข้าทาบกลางจอโปร่งด้านหน้านี้ ผู้เชิดต้องเชิดให้คล้ายกับนกบินโฉบเข้าทาบกับจอ ซึ่งถือว่าเป็น
กระบวนท่าเชิด หรือขั้นตอนการเชิด หนังตรวจพลที่สำคัญในรูปแบบการแสดงดังกล่าว

* หมายเหตุ เมื่อผู้เชิดกระทบเท้าลงกับพื้น วงปีพาทย์จะรัวกลองเพื่อให้ผู้เชิดหนังนำหนัง
เข้าทาบกับจอที่เรียกว่า "ตีนกลอง" ส่วนการย่อเท้าตามจังหวะกลองในทำนองเพลงกราวนี้เรียกว่า
"เดินตะโพน"

ภาพที่ 87 การเชิดหนังง่าตรวจพล

ท่าที่ 8

อธิบายท่า : ผู้เชิดหนังง่าทาบหนังบริเวณกึ่งกลางจอไปร้งด้านหน้าแล้วก็คอยให้ผู้เชิดหนัง
เขนทั้งสองข้าง เคลื่อนตัวหนังขึ้นลงทำความเคารพหนังง่าตรวจพล จากนั้นก็กลับหลังหันทางด้าน
ซ้ายมือ นำตัวหนังออกจากจอ เคลื่อนไหวโดยเดินย่อเท้าขึ้นลงตามจังหวะกลองมาด้านนอกจอ

ภาพที่ 88 การเชิดหนังง่าตรวจพล
ท่าที่ 9

อธิบายท่า : เมื่อผู้เชิดหนังง่าตรวจพลย่อเท้าออกมาด้านหน้าจอ (หันหน้าเข้าหาผู้ชม) ได้ระยะหนึ่งก็หันด้านข้างซ้าย กระทั่งเท้าซ้ายพร้อมกับยึดยุบตัววิ่งเข้ามุมจอไปร่งทางด้านขวามือของผู้ชม

เป็นอันจบกระบวนท่ามาตรฐานหรือหลักการโดยรวมในการเชิดหนังง่าตรวจพลทั้งฝ่ายยักษ์และฝ่ายลิง

- กรณีการขีดหนังราชรถ

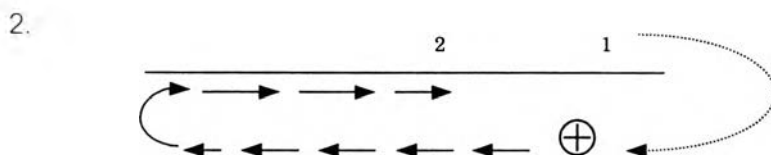
หนังราชรถที่ใช้ในการแสดงตอนศึกทศกัณฐ์ครั้งที่ 5 หรือศึกใหญ่นี้ใช้ตัวหนังราชรถทั้งสิ้น 2 ตัวคือ หนังพระรามราชรถและหนังทศกัณฐ์ทรงราชรถ ซึ่งวิธีการขีดหนังราชรถทั้งสองตัวนี้ก็มี วิธีการขีดอย่างเดียวกัน คือ ใช้วิธีการขีดเคลื่อนไหวหนังราชรถโดยการขอยเท้าหรือเก็บเท้าเตี้ยไปด้านหน้าหรือขนานไปกับจอหนัง

รูปแบบการเคลื่อนไหวการขีดหนังราชรถ

(ผู้ชม)

คำอธิบาย : ผู้เข็ดนำตัวหนังราชรถทาบด้านในจอโปร่ง บริเวณมุมจอโปร่งทางซ้ายมือของผู้ชม โดยหันหน้าตัวหนังไปทางขวามือของผู้ชม เข็ดเคลื่อนไปจนสุดมุมจอทางขวามือของผู้ชม (ด้านหน้าหนังราชรถจะมีตัวหนังง่าเชิญราชรถนำขบวนทัพ)

(ผู้ชม)

คำอธิบาย : ผู้เข็ดนำตัวหนังราชรถเข็ดทาบจอด้านหน้า บริเวณมุมจอโปร่งทางขวามือของผู้ชม เคลื่อนมายังสุดมุมจอโปร่งทางซ้ายมือของผู้ชม จากนั้นก็พลิกกลับหน้าหนังไปทางขวามือของผู้เข็ด เคลื่อนจอหนังมาลงจอหน้าทาบจอโปร่งในตำแหน่งที่ 2 เพื่อให้ผู้พากย์-เจรจาตามเนื้อเรื่อง

วิธีการเช็ดหนังสือ

ภาพที่ 89 การเช็ดหนังสือ

ท่าที่ 1

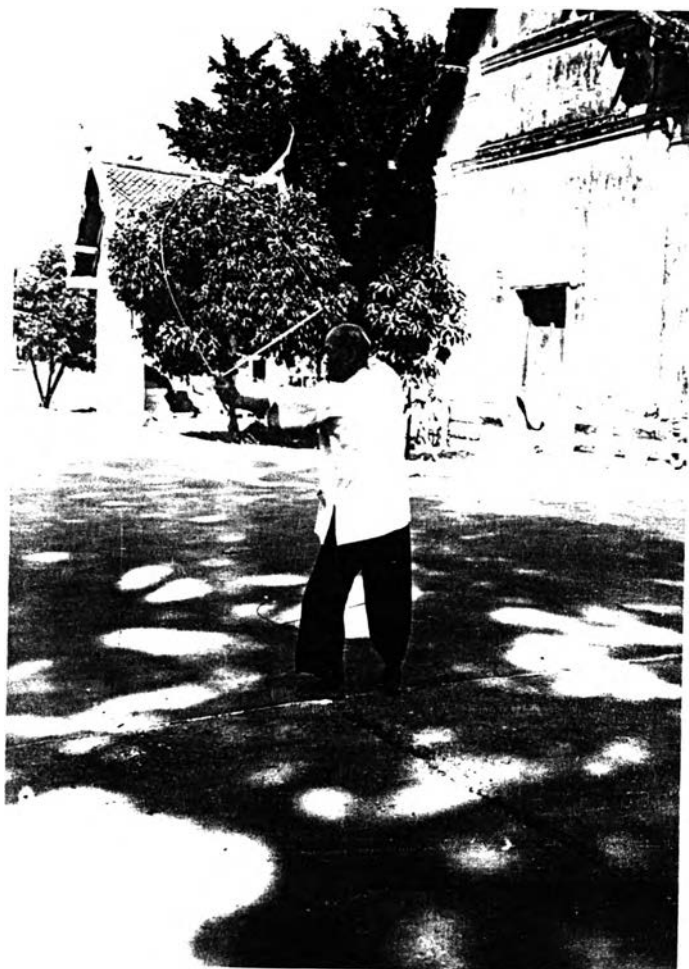
อธิบายท่า : กรณีเช็ดหนังสือด้านในจอโปร่งแสดงถึงการเคลื่อนกองทัพ ผู้เช็ดก็นำตัวหนังสือทาบกับจอ โดยให้หน้าตัวหนังสือหันไปทางซ้ายมือของผู้เช็ด เคลื่อนไหวโดยการชวยเท้าหรือเก็บเท้าเตี้ยไปด้านข้างลำตัวจนสุดมุมด้านหลังจอโปร่งทางขวามือของผู้ชม

กรณีการเช็ดหนังสือด้านหน้าจอโปร่ง ผู้เช็ดก็นำตัวหนังสือเข้าทาบจอโปร่งบริเวณมุมจอทางด้านขวามือของผู้ชมเช่นกันหันหน้าตัวหนังสือไปทางขวามือของผู้ชม เคลื่อนตัวหนังสือโดยการยียดยุบพร้อมกับชวยเท้า หรือเก็บเท้าเตี้ย จนสุดมุมจอโปร่งทางซ้ายมือของผู้ชม

ภาพที่ 90 การเชิดหนังราชรถ
ท่าที่ 2

อธิบายท่า : เมื่อเชิดหนังราชรถจนสุดมุมจอบีร้งทางด้านซ้ายมือของผู้ชมแล้ว ผู้เชิดหันตัวทางด้านขวา (หันด้านข้างขวาเข้าหาผู้ชม) พร้อมกับเคลื่อนไหวดวงหนังขนานไปกับจอบีร้งอีกครั้งหนึ่ง

ภาพที่ 91 การขีดผนังราชรถ
ท่าที่ 3

อธิบายท่า : ผู้ขีดขีดผนังราชรถขนานกับจอโปร่งด้านหน้า จนกระทั่งตัวหนังอยู่ในตำแหน่งกึ่งกลางจอโปร่ง จึงหยุดยื่นทาบหนังอยู่กับที่ เพื่อให้ผู้พาทย์ได้พาทย์ในบทพาทย์ชมราชรถ เมื่อผู้พาทย์พาทย์และเจรจาในเนื้อหา ผู้ขีดก็ขีดผนังราชรถเคลื่อนไหวหนังไปทางซ้ายมือจนสุดมุมจอโปร่งด้านซ้ายมือของผู้ชม ก็ลดตัวหนังลงจากจอ หรือวางเท้าขวาลงด้านหลัง หันหน้าเข้าหาผู้ชมแล้วนำตัวหนังเก็บเข้าจอ เป็นอันจบกระบวนการขีดผนังราชรถ

๒.๔.๒ กระบวนท่าขีดหนังต่อสู

กระบวนท่าการขีดหนังต่อสูนี้ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ การขีดหนังคนเนจร หนึ่งง่า หนึ่งโก่งหรือหนึ่งแผลงต่อสู และการขีดหนังจับ (ภาพหนังที่ตัวละครต่อสูกับกัน) ซึ่งรูปแบบและกระบวนท่าการขีดในแต่ละส่วนก็แตกต่างกันไป ดังรายละเอียดของกระบวนท่าขีดต่อไปนี้

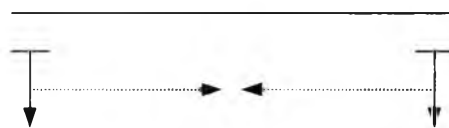
- กรณีการขีดหนังต่อสู (การตีหนังหน้า)

การตีหนังหน้าหรือขีดหนังต่อสู กรณีนี้ได้แก่ การขีดหนังลิงขาวไล่จับลิงดำ การขีดหนังง่าฝ่ายยักษ์ต่อสูกับหนังง่าฝ่ายลิง การขีดหนังง่าตัวทศกัณฐ์ต่อสูกับหนังโก่ง หนึ่งง่า หนึ่งแผลงตัวพระราม วิธีการและกระบวนท่าขีดมีอยู่ด้วยกัน 3 กระบวนท่าหลัก ผู้ขีดสามารถนำกระบวนท่าหลักมาปรับใช้ เพื่อเพิ่มกระบวนท่าขีดตามความเหมาะสมของผู้ขีดเองได้ แต่ต้องยึดหลัก ขั้นตอนของกระบวนท่าขีดที่สำคัญนี้ไว้เป็นแนวทางเสมอ การพลิกแพลงกระบวนท่าดังกล่าว อาจเรียกได้ว่าเป็นลีลาหรือเทคนิคการขีดหนังเฉพาะตัวของผู้ขีดที่ต้องอาศัยระยะเวลาในการฝึกฝนและประสบการณ์เป็นสำคัญจึงจะสามารถพลิกแพลงกระบวนท่าการขีดหนังได้อย่างเหมาะสมและไม่ขัดต่อหลักเกณฑ์ในการแสดงหนังใหญ่

รูปแบบการเคลื่อนไหว การขีดหนัง ตีหนังหน้า (ต่อสู)

- การเคลื่อนไหวของกระบวนท่าต่อสูที่ 1 (จับ 1)

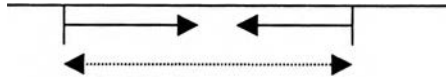
1.

(ผู้ชม)

คำอธิบาย : ผู้ขีดหนังง่าหรือหนังคนเนจร (ลิงดำและลิงขาว) นำตัวหนังออกจากมุมจอไปร้งด้านหน้าคนละมุม เคลื่อนตัวหนังมาที่กลางจอไปร้ง โดยผู้ขีดตัวหนังทางซ้ายมือของผู้ชมหันหน้าตัวหนังมาทางขวามือของผู้ขีด ส่วนผู้ขีดอีกคนหนึ่งหันหน้าตัวหนังไปทางซ้ายมือของผู้ขีด

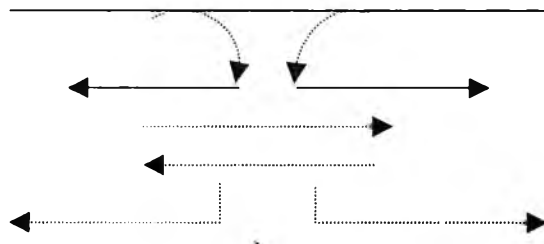
2.

(ผู้ชม)

คำอธิบาย : ผู้เข็ดนำตัวหนังสือเข้าทาบกึ่งกลางจอในลักษณะหันหน้าตัวหนังสือเข้าหากัน จากนั้นผู้เข็ดเคลื่อนตัวหนังสือไปซ้าย-ขวา ตามกระบวนท่าเข็ด

3.

(ผู้ชม)

คำอธิบาย : ผู้เข็ดนำตัวหนังสือออกจากจอ โดยเคลื่อนตัวเข้าหากันถึงกลางจอ แล้วเคลื่อนตัวหนังสือไปทางซ้าย-ขวา ตามกระบวนท่าแล้ว นำตัวหนังสือเข้ามุมจอในแต่ละด้าน

วิธีการเช็ดหนังตีหนังหน้า จับลิ้งจับที่ 1 (โยกซ้าย-ขวา)

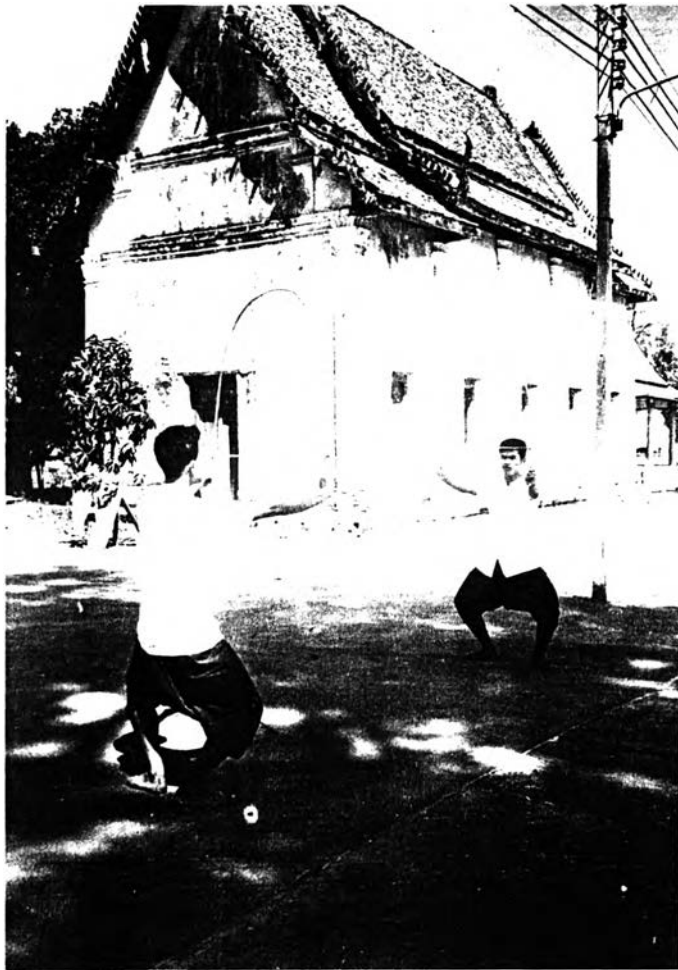

ภาพที่ 92 การตีหนังหน้า (จับลิ้ง จับที่ 1)

ท่าที่ 1

อธิบายท่า : ผู้เช็ดนำตัวหนังคนแฉกร (ลิงขาว-ลิงดำ) หรือหนังง่า ตามแต่กรณีการเช็ด ออกเช็ด จากบริเวณจากบริเวณมุมจอไปร้งด้านหน้าจอทั้งสองด้าน ผู้ที่อยู่มุมจอด้านขวามือของผู้ชม (ลิงดำ ตัวหนังฝ่ายยักษ์) ให้นำตัวหนังหันไปทางซ้ายมือของผู้เช็ด ส่วนผู้ที่อยู่มุมจอด้านซ้ายมือของผู้ชม (ลิงขาวตัวหนังฝ่ายลิง) ให้นำตัวหนังหันไปทางขวามือของผู้เช็ด

ผู้เช็ดทั้งสองยืนหันหน้าเข้าหากัน โดยหันข้างเข้าหาผู้ชมขาทั้งสองแยกจากกันเล็กน้อย ยืนหนังออกนอกลำตัวให้ได้ระดับในการเช็ดหนังดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในวิธีการจับตัวหนัง

ภาพที่ 93 การตีหน้าหน้า (จับลึง จับที่ 1)

ท่าที่ 2

อธิบายท่า : กระบะจับหระพร้อม ๆ กัน กล่าวคือ กระโดดลอยตัวให้ขาทั้งสองแยกจากกันเล็กน้อย พร้อมทั้งย่อเข่าทั้งสองลงให้ได้เหลี่ยม

ภาพที่ 94 การตีหนังหน้า (จับลิงจับที่ 1)

ท่าที่ 3

อธิบายท่า : ยกขาข้างซ้ายขึ้นออกข้างลำตัวแล้ววางลงจากนั้นก็ยกขาข้างขวาขึ้น แล้ววางลงให้น้ำหนักตัวอยู่ที่ศูนย์กลาง

เรียกวิธีการปฏิบัติกระบวนท่าที่ 1-3 นี้ว่า "การตั้งท่าเตรียมพร้อม" กระบวนท่าดังกล่าวนี้เป็นกระบวนท่าหลักที่ใช้ในการเชิดหนังก่อนที่จะเชื่อมท่าหรือปฏิบัติท่าสำคัญต่าง ๆ ต่อไป

ภาพที่ 95 การตีหนังหน้า (จับลิง จับที่ 1)

ท่าที่ 4

อธิบายท่า : วางเท้าขวาไปกับพื้นแล้วชวยเท้าทั้งสองกล่าวคือ ย่ำปลายเท้าขึ้นลงโดยยก
ส้นเท้าขึ้นเล็กน้อย ปฏิบัติเช่นนี้อย่างสม่ำเสมอ เคลื่อนตัวเข้าหากัน

ภาพที่ 96 การตีหนังหน้า (จับลิง จับที่ 1)
ท่าที่ 5

อธิบายท่า : ผู้เชิดทั้งสองขอยเท้าหรือเก็บตีนเตี้ยเข้าหากันบริเวณกึ่งกลางจอโปร่ง โดยให้
ตัวหนังทั้งสองประกบเข้าหากัน

ภาพที่ 97 การตีหนังหน้า (จับลิง จับที่ 1)

ท่าที่ 6

อธิบายท่า : ผู้เชิดทั้งสองยกขาซ้ายออกข้างลำตัวพร้อมกับหันตัวเข้าหาจอหนัง (หันหลังให้ผู้ชม)*

*หมายเหตุ : ผู้เชิดที่อยู่ด้านขวามือของผู้ชมน่าจะยกเท้าขวาแล้วหมุนตัวทางขวาเข้าหาจอ

ภาพที่ 98 การตีหนังหน้า (จับลิง จับที่ 1)

ท่าที่ 7

อธิบายท่า : ผู้เชิดทั้งสองจับหนังให้ด้านข้างของตัวหนังทั้งสองชิดกัน แล้วก้าวเท้าเข้าชิดกับจอเพื่อนำตัวหนังทาบกับจอโปร่ง ด้านหน้าบริเวณกึ่งกลางจอ

เมื่อหนังทั้งสองทาบกึ่งกลางจอโปร่งด้านหน้าแล้ว ผู้เชิดทั้งสองก้าวขาข้างซ้ายออกข้างลำตัว แล้วโยกตัวหนังจากซ้ายไปขวา 4 ครั้ง แล้วลากเท้าซ้ายชิดเท้าขวา ก้าวเท้าขวาออกข้างลำตัว และโยกตัวหนังจากซ้ายไปขวา อีก 4 ครั้ง ลากเท้าขวาชิดเท้าซ้ายในลักษณะยืนตัวตรง

ภาพที่ 99 การตีหนังหน้า (จับลิง จับที่ 1)

ท่าที่ 8

อธิบายท่า : ผู้เชิดทั้งสองยกขาด้านใน (ด้านที่อยู่ชิดกัน) ออกข้างลำตัวพร้อมกับหมุนตัว
ออกด้านนอก หันหน้าเข้าหาผู้ชม

ภาพที่ 100 การตีหนังหน้า (จับลิง จับที่ 1)

ท่าที่ 9

อธิบายท่า : วางเท้าที่ยกกลงแล้วชวยเท้ามาด้านหน้าเข้าหาวงปีพาทย์หรือเข้าหาผู้ชมพอประมาณแล้วยืนตัวตรง โดยให้มุมของตัวหนังชิดกันพอประมาณ

ภาพที่ 101 การตีหนังหน้า (จับลิง จับที่ 1)

ท่าที่ 10

อธิบายท่า : ผู้ขีดทั้งสองก้าวเท้าซ้ายออกข้างลำตัว โยกหนังซ้าย-ขวาจำนวน 4 ครั้ง แล้วลากเท้าซ้ายชิดเท้าขวาก้าวเท้าขวาออกข้างลำตัว แล้วโยกหนังซ้าย-ขวาอีก 4 ครั้ง

ภาพที่ 102 การตีหนังหน้า (จับลิง จับที่ 1)

ท่าที่ 11

อธิบายท่า : ผู้เชิดทั้งสองลากเท้าขวาชิดเท้าซ้าย แล้วยกขาด้านนอก (ขาที่อยู่ด้านมุมจอของแต่ละฝ่าย) ออกข้างลำตัวแล้ววางลงด้านข้าง พร้อมกับวิ่งนำหนังเข้ามุมจอแต่ละด้านเรียกวิธีการนี้ว่า "การหลบหนังหรือตลบตัวหนัง"*

จบกระบวนการท่าเชิดหนังจับลิง จับที่ 1 (โยกหนังซ้าย-ขวา)

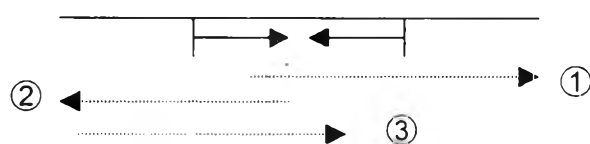
* หมายเหตุ การหลบหนังวิ่งเข้าจอนี้ ถ้าวิ่งไม่ทันคู่ต่อสู้อาจจะทำร้าย โดยการถีบหรือเตะ ดังนั้นผู้เชิดจึงต้องรีบวิ่งเข้าจอ (เทคนิคการแสดง เพื่อความสนุกของผู้แสดงและผู้ชม)

เป็นอันจบกระบวนการทำเชิดหนังจับลิงจับ 1 หรือการตีหนังหน้ากระบวนการที่ 1 เรียกชื่อตามภาษาหนังว่า "ไล่จับโยกซ้าย-ขวา" จากนั้นก็จะเป็นกระบวนการทำเชิดหนังจับ (ภาพหนังตัวละครต่อสู้) ซึ่งผู้เชิดจะเชิดหนังจับนี้สลับกับการเชิดหนังต่อสู้หรือการตีหนังหน้า จนครบจำนวนกระบวนการทำและจำนวนภาพหนังจับ 3 ภาพ 3 กระบวนการ กระบวนการทำการเชิดหนังจับนี้ผู้วิจัยจะได้กล่าวรายละเอียดในลำดับต่อไป

- การเคลื่อนไหวของกระบวนการต่อสู้ที่ 2 (จับ 2)

รูปแบบการเชิดหนังกระบวนการต่อสู้ที่ 2 นี้ ปฏิบัติเช่นเดียวกับรูปแบบการเชิดหนังต่อสู้กระบวนการที่ 1 ในขั้นตอนที่ 1 และ 2 ส่วนขั้นตอนที่ 3 มีรูปแบบการเคลื่อนไหวดังนี้

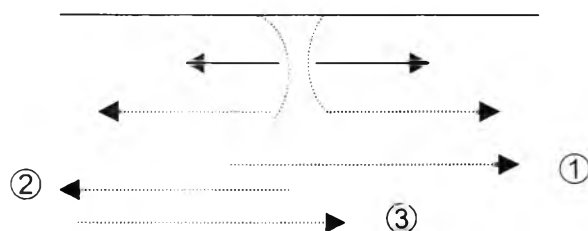
3.

(ผู้ชม)

คำอธิบาย : เมื่อผู้เชิดนำตัวหนังทั้งสองเข้าทาบกึ่งกลางจอไปร่งด้านหน้าจอแล้วผู้เชิดหนังทั้งสองก็เคลื่อนตัวหนังไปทางขวามือจนสุดมุมจอ แล้วก็เคลื่อนตัวหนังกลับมาทางซ้ายมือ จนสุดมุมจอ และเคลื่อนตัวหนังกลับมาจบบกระบวนการที่กลางจอไปร่ง

4.

(ผู้ชม)

คำอธิบาย : ผู้เชิดนำตัวหนังทั้งสองออกมาเชิดด้านหน้าจอ หันหน้าเข้าหาผู้ชมเคลื่อนตัวไปมาดังเช่นกระบวนการที่ 3 จากนั้นก็นำตัวหนังเข้าจอทางด้านมุมจอของแต่ละฝ่าย

วิธีการเชิดหนัง ตีหนังหน้า จับลิงจับที่ 2 (ไล่เลียดจ้อ)

ภาพที่ 103 การตีหนังหน้า (จับลิง จับที่ 2)

ท่าที่ 7

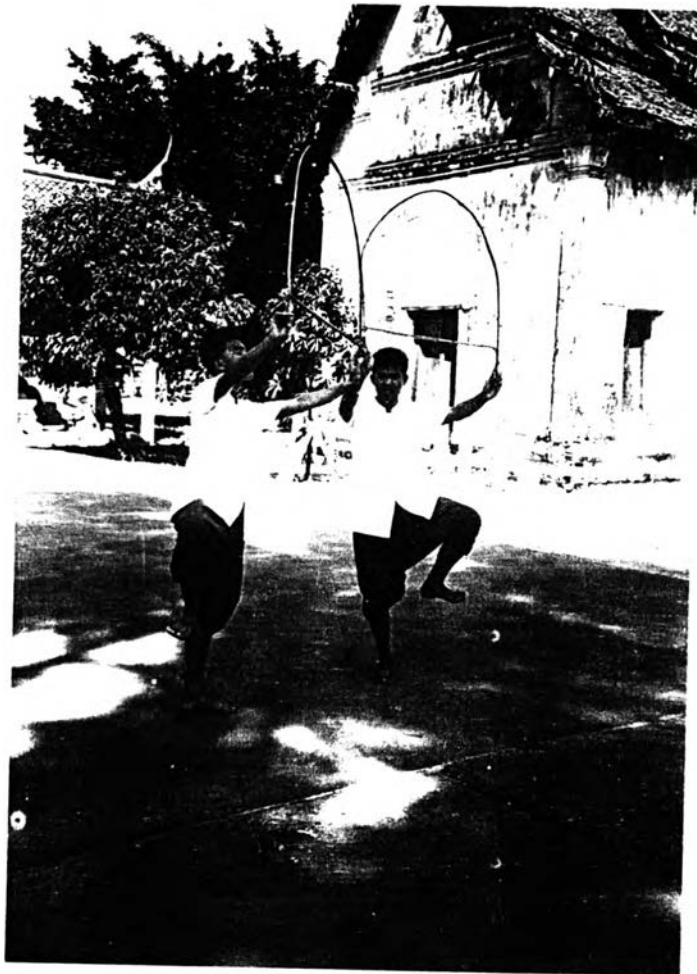
อธิบายท่า : กระบวนท่าเชิดหนังจับลิง จับที่ 2 กระบวนท่าชุดที่ 2 ผู้เชิดปฏิบัติกระบวนท่าที่ 1-7 ตามที่ปฏิบัติในกระบวนท่าเชิดจับลิงจับที่ 1 ซึ่งมีวิธีการปฏิบัติอย่างเดียวกัน

ภาพที่ 104 การตีหนังหน้า (จับลิงจับที่ 2)

ท่าที่ 8

อธิบายท่า : เมื่อผู้เซิดทั้งสองนำหนังเข้าทาบจอแล้วก็ยืนตัวตรงทิ้งน้ำหนักตัวลงตรงกลาง แล้วย่อเข้าทั้งสองลงชอยเท้าเคลื่อนตัวไปทางซ้ายมือของผู้เซิด ขนานไปกับจอสุดมุมจอไปร้งด้านซ้ายมือของผู้ชมแล้วก็ชอยเท้าเคลื่อนตัวไปทางขวามือของผู้เซิด ขนานไปกับจอจนสุดมุมจอไปร้งด้านขวามือของผู้ชมจากนั้นก็ชอยเท้าเคลื่อนตัวมาทางด้านซ้ายมือของผู้เซิด จนกึ่งกลางจอไปร้ง

ภาพที่ 105 การตีหมัดหน้า (จับลิง จับที่ 2)

ท่าที่ 9

อธิบายท่า : เมื่อชอยเท้าเคลื่อนตัวขนานกับจอมาจนถึงกลางจอโปร่งแล้วก็ยกขาด้านใน (ด้านที่อยู่ชิดกัน) ออกข้างลำตัวแล้วหันหน้าเข้าหาผู้ชม แล้ววางเท้าลงกับพื้น จากนั้นผู้เชิดหนังทั้งสองก็ชอยเท้าขึ้นมาด้านหน้าพอประมาณ

ภาพที่ 106 การตีหนังหน้า (จับลิง จับที่ 2)

ท่าที่ 10

อธิบายท่า : เมื่อเคลื่อนตัวมาด้านหน้าจอพอประมาณผู้เชิดก็ยืนตัวตรง แล้วก้าวเท้าซ้าย ออกข้างลำตัวแล้วลากเท้าขวามาชิด ขอยเท้า เคลื่อนตัวไปทางซ้ายมือให้ได้ระยะพอประมาณแล้ว ก็ขอยเท้ากลับมาถึงกลางจอโปร่งด้านหน้า ก้าวเท้าขวาออกข้างลำตัวแล้วลากเท้าซ้ายมาชิด ขอยเท้าเคลื่อนตัวไปทางขวามือให้ได้ระยะพอประมาณเช่นกันแล้วจึงขอยเท้ากลับมาบริเวณถึงกลางจอโปร่งด้านหน้า

ภาพที่ 107 การตีหนึ่งหน้า (จับลิง จับที่ 2)

ท่าที่ 11

อธิบายท่า : เมื่อชอยเท้าเคลื่อนตัวมาอยู่บริเวณกึ่งกลางจอโปร้งด้านหน้าแล้ว ผู้เชิดทั้งสองก็ยืนตัวตรง

ภาพที่ 108 การตีหน้าหนัง (จับลิงจับที่ 2)

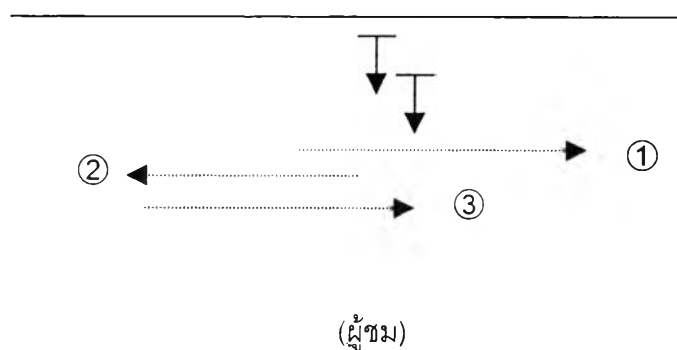
ท่าที่ 12

อธิบายท่า : ผู้เชิดทั้งสองยกขาด้านนอก (ขาด้านที่อยู่ด้านมุมจอของแต่ละฝ่าย) ออกข้างลำตัว แล้ววางลงด้านข้าง พร้อมกับวิ่งนำหนังเข้ามุมจอแต่ละด้านที่เรียกว่า "การตลบหนังหรือหลบหนัง"

จบกระบวนการท่าเชิดหนังจับลิงจับที่ 2 (ไล่เสี้ยจ่อ)

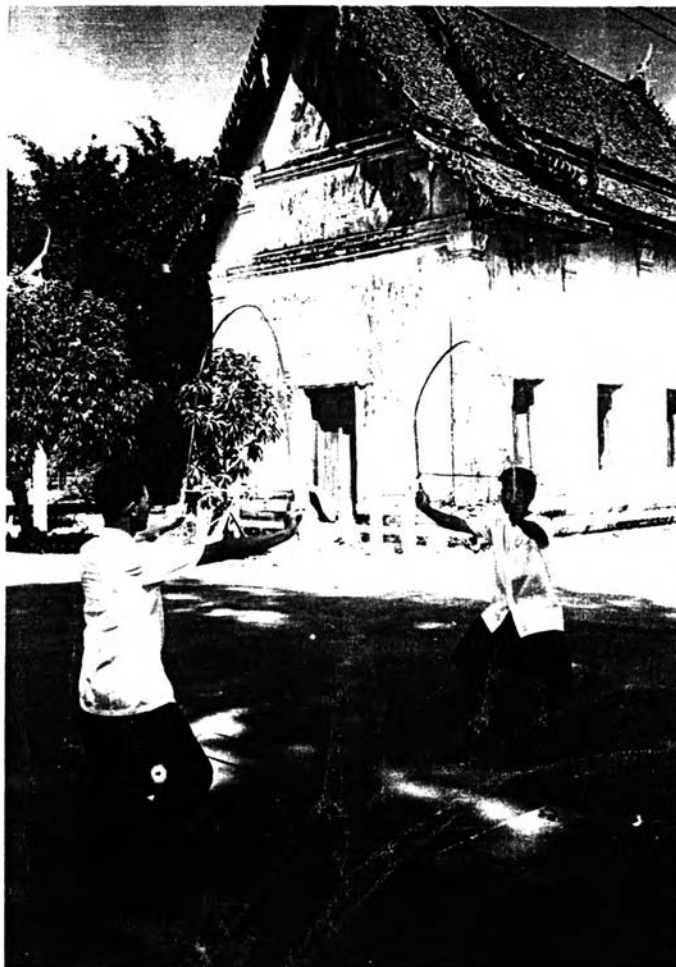
- การเคลื่อนไหวของกระบวนท่าต่อผู้ที่ 3 (จับ 3)

รูปแบบการขีดหนังกระบวนท่าต่อผู้จับที่ 3 นี้ ปฏิบัติเช่นเดียวกับรูปแบบการขีดหนังต่อผู้กระบวนท่าที่ 1 และ 2 ในขั้นตอนที่ 1 ส่วนในตอนที่ 2 มีรูปแบบการเคลื่อนไหว ดังนี้

คำอธิบาย : ผู้ขีดหนังทั้งสองนำตัวหนังเข้าปะทะด้านข้างของแต่ละฝ่าย โดยผลัดกันเข้า-ออก ตัวหนังที่เรียกว่า ฝ่ายรุกและฝ่ายรับ จนครบกระบวนท่า จึงนำตัวหนังเข้าด้านในจอของแต่ละฝ่าย

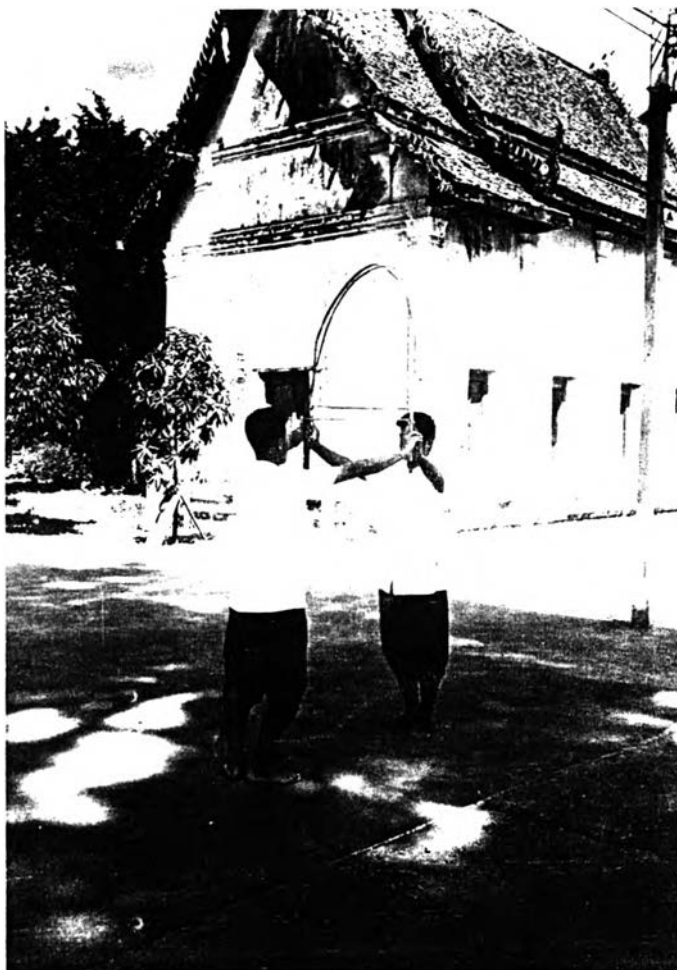
วิธีการขีดหนัง ตีหนังหน้า จับลิงจับที่ 3 (ยันหนัง)

ภาพที่ 109 การตีหนังหน้า (จับลิง จับที่ 3)

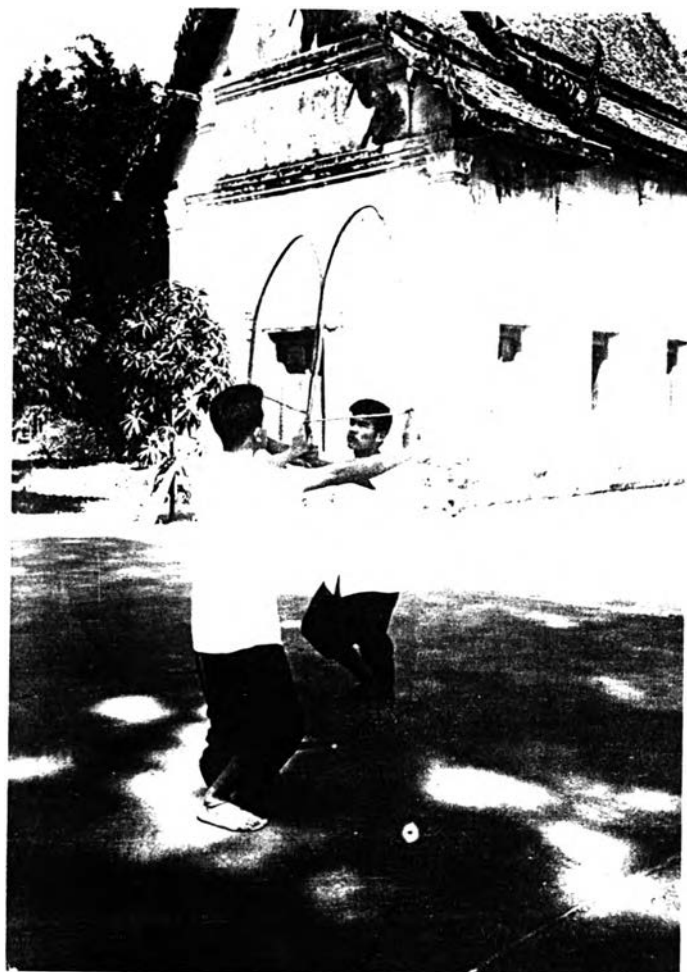
ท่าที่ 4

อธิบายท่า : กระบวนท่าขีดหนังตีหนังหน้าในกระบวนท่าชุดที่ 3 ผู้ขีดปฏิบัติท่าที่ 1-4 ตามวิธีการในการขีดหนังจับลิงชุดที่ 1 และชุดที่ 2 ซึ่งปฏิบัติวิธีการเดียวกัน

ภาพที่ 110 การตีหนังหน้า (จับลิง จับที่ 3)
ท่าที่ 5

อธิบายท่า : ผู้เชิดทั้งสองขอยเท้าเข้าหากัน เมื่อถึงกึ่งกลางจอโปร่งด้านหน้า ยืนแยกขาทั้งสองออกข้างลำตัวเล็กน้อยให้หนังทั้งสองที่เชิดประกบเข้าหากัน

ภาพที่ 111 การตีหนังหน้า (จับลิง จับที่ 3)

ท่าที่ 6

อธิบายท่า : ผู้เชิดที่อยู่ทางซ้ายมือของผู้ชมเป็นฝ่ายรุก* และผู้เชิดที่อยู่ทางขวามือของผู้ชมเป็นฝ่ายรับ กล่าวคือ ผู้ที่เป็นฝ่ายรุกก้าวเท้าซ้ายไปด้านหน้าพร้อมกับนำด้านข้างตัวหนังทางซ้ายประชิดกับด้านข้างของตัวหนังฝ่ายตรงกันข้าม โดยที่ผู้ที่เป็นฝ่ายรับก้าวเท้าขวาหลัง แล้วให้ด้านข้างตัวหนังด้านซ้ายชิดกับด้านข้างของตัวหนัง ฝ่ายรุกปฏิบัติเช่นนี้ 3 ครั้ง

* หมายเหตุ ผู้ที่เป็นฝ่ายรุกครั้งแรกต้องเป็นผู้ที่อยู่ทางด้านซ้ายมือของผู้ชมเสมอ

ภาพที่ 112 การตีหนังหน้า (จับลิง จับที่ 3)

ท่าที่ 7

อธิบายท่า : เมื่อฝ่ายรุกก้าวเท้าพร้อมกับนำด้านข้างของตัวหนังด้านที่ก้าวประชิดด้านข้างตัวหนังฝ่ายรับ 3 ครั้ง แล้ว ผู้ที่เป็นฝ่ายรับก็ปฏิบัติเช่นเดียวกับฝ่ายรุก คือ นำด้านข้างของตัวหนังเข้าประชิดด้านข้างตัวหนังฝ่ายตรงข้าม 3 ครั้ง เช่นกัน

ภาพที่ 113 การตีหนังหน้า (จับลึง จับที่ 3)

ท่าที่ 8

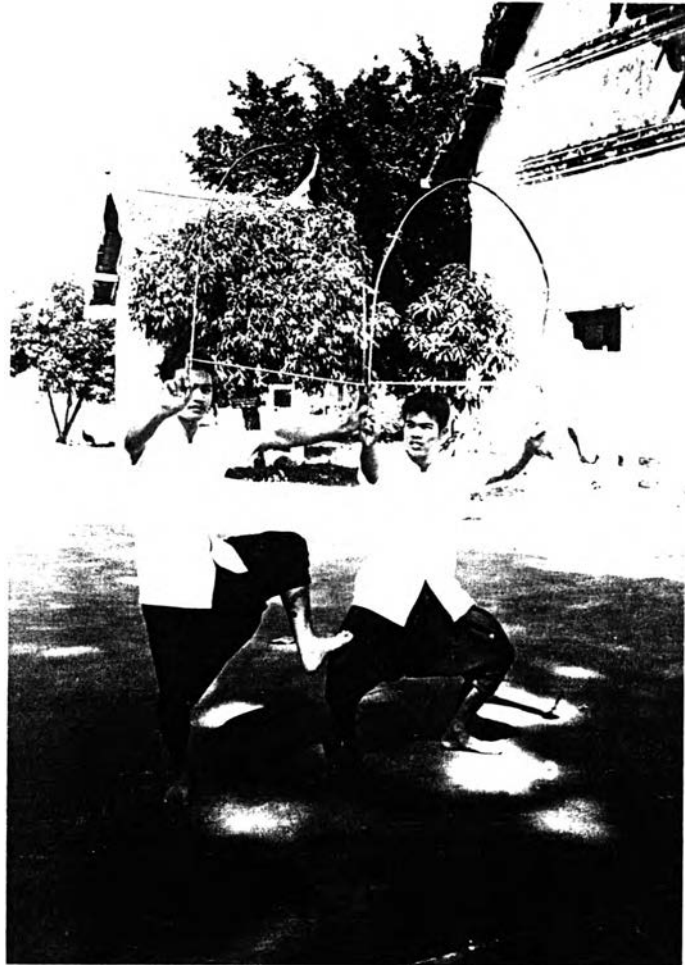
อธิบายว่า : เมื่อผลัดกันรุกและรับจนครบ 3 ครั้งแล้ว ผู้เข็ดทั้งสองก็ก้าวเท้าออก (เท้าที่อยู่ด้านริมของจอแต่ละฝ่าย) ลงด้านหลังพร้อมกับหมุนตัวกลับหรือวิ่งเข้ามามุมจอโปร่งในแต่ละด้าน

จบกระบวนการทำการเข็ดหนัง จับลึง จับที่ 3

กระบวนการทำเชิดหนัง ตีหนังหน้า ตามกระบวนการทำเชิดหนังทั้ง 3 ส่วนนี้ ผู้เชิดนำกระบวนการมาปรับใช้กับการตีหนังหน้าจับลิ้งหัวค้ำ การตีหนังหน้าพลักษณ์ต่อสู้กับพลลิง และพระรามต่อสู้กับทศกัณฐ์ ซึ่งรูปแบบและกระบวนการเชิดขึ้นอยู่กับผู้เชิดนำไปปรับใช้ตามความเหมาะสมของผู้เชิดเอง เช่น การเพิ่มเทคนิคเฉพาะตัวในการเชิดหนัง โดยนำวิธีการยกตัว สะอึกตัว โย้ตัว และการหมุนตัว ดังกล่าวไว้แล้วข้างต้นมาปรับใช้ในการแสดง

นอกจากรูปแบบการเชิดหนังตีหนังหน้าที่ผู้วิจัยได้นำเสนอข้างต้นนั้น จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า ยังมีวิธีการหรือกระบวนการเชิดหนังตีหนังหน้าอีกรูปแบบหนึ่งที่ปัจจุบันไม่ได้นำมาใช้หรือสืบทอดวิธีการแสดง คือ การที่ผู้เชิดใช้ชาช้ายหรือชาชวา เขียบเข่าหรือเหลี่ยมคู่ต่อสู้หรือคู่เชิดนั้น

กระบวนการเขียบเข่านี้ สามารถนำมาปรับใช้กับการเชิดหนังตีหนังหน้า หรือเชิดหนังต่อสู้ กระบวนท่าที่เท่าใด และจะใช้ท่าเขียบเข่านี้ช่วงใด ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของผู้เชิดเป็นสำคัญ

ภาพที่ 114 การเหยียบเข้าในกระบวนท่าเชิดหนังต่อสู้อ*

อธิบายท่า : ผู้เชิดทั้งสองยืนชิดกันในลักษณะชูตัวหนึ่งขึ้นให้ได้ระดับ ผู้เชิดหันหน้าเข้าหาผู้ชม โดยที่ผู้เชิดคนที่อยู่ด้านซ้ายของผู้ชมยกขาข้างซ้ายขึ้นเหยียบเข้าหรือเหยียบขาขวาของผู้เชิดที่อยู่ทางด้านขวาของผู้ชม ผู้เชิดทั้งคู่ผลัดกันเหยียบเข้าหรือเหยียบขาของผู้ต่อสู้ในลักษณะดังกล่าวตามดุลยพินิจของผู้เชิด แต่ที่สำคัญผู้เชิดทั้งคู่ต้องหันหน้าเข้าหาผู้ชม และยืนออกห่างจากจอประมาณ 3-4 ก้าว เป็นเกณฑ์ที่ใช้ในการปฏิบัติ

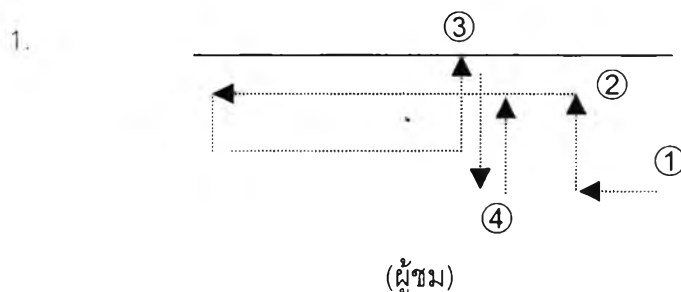
* หมายเหตุ : นายเปี่ยม ศุภนกร ให้ข้อมูลว่า กรณีการเหยียบเข้าคู่ต่อสู้ในการเชิดหนังต่อสู้อ ปัจจุบันไม่ได้ถ่ายทอดและนำมาแสดง เนื่องจากถือว่าเป็นกระบวนท่าการเชิดที่ต้องฝึกฝนและเป็นเทคนิคเฉพาะตัวของผู้เชิดแต่ละคนยากต่อการถ่ายทอด

- *กรณีการขีดหนังต่อสู้อ (การขีดหนังจับ)*

การขีดภาพหนังต่อสู้อหรือที่เรียกว่า *หนังจับ*นี้จะขีดสลับกันกับกระบวนท่าขีดตีหนังหน้า ซึ่งมีวิธีการหรือกระบวนท่าขีดในแต่ละครั้งที่ต่างกัน เช่นเดียวกันกับการขีดหนังภาพตัวละครต่อสู้อกันนี้ ในแต่ละกลุ่มภาพหนังจับก็มีลวดลายของภาพหนังจับที่ต่างกันออกไป ดังนั้นวิธีการขีดเคลื่อนไหวตัวหนังจึงมีกระบวนท่าขีดที่ต่างกัน ตามรูปภาพหนังจับนั้น ๆ เช่นกัน

วิธีการหรือหลักสำคัญในการขีดหนังจับที่สำคัญมีดังนี้

รูปแบบการเคลื่อนไหวของกระบวนท่าขีดหนังจับ (หนังภาพต่อสู้อ) จับ 1 (พลีวหนังกลางจอ)

คำอธิบาย : ผู้เข็ดนำตัวหนังออกเข็ดจากมุมจอไปร้งด้านหน้าขวามือของผู้ชม (ตำแหน่งที่ 1) จากนั้นผู้เข็ดก็นำตัวหนังเข้าทาบจอในตำแหน่งที่ 2 โดยหันหน้าตัวหนังไปทางซ้ายมือ เคลื่อนขนานไปกับจอจนถึงมุมจอทางซ้ายมือของผู้ชม จากนั้นก็เคลื่อนตัวหนังเข้าทาบจอในตำแหน่งที่ 3 และพลีวตัวหนัง หันหน้ากลับเข้าหาผู้ชม นำตัวหนังออกมาในตำแหน่งที่ 4 และพลีวหนังตามกระบวนท่า จากนั้นนำตัวหนังเข้าไปยังตำแหน่งที่ 3 แล้วเคลื่อนตัวหนังขนานไปกับจอจนถึงมุมจอทางซ้ายมือของผู้ชม แล้วลดตัวหนังลงจากจอเข้าไปเก็บด้านใน

วิธีการเช็ดหนังจับ จับที่ 1 พล้หนังกลางจอ

ภาพที่ 115 การเช็ดหนังจับ กระบวนท่าจับ 1
ท่าที่ 1

อธิบายท่า : วงปีพาทย์ทำเพลงเช็ดนอก (ลิงขาวไล่จับลิงดำ) หรือเพลงเช็ด (การต่อสู้ไล่จับ) ผู้เช็ดนำตัวหนังออกจากมุมจอไปรดด้านหน้าทางขวามือของผู้ชม ยืนหันข้างซ้ายเข้าหาผู้ชม ผู้เช็ดกระทบจังหวะคือกระโดดแยกขาทั้งสองออกข้างลำตัวเล็กน้อย พร้อมกับย่อเข้าทั้งสองลง

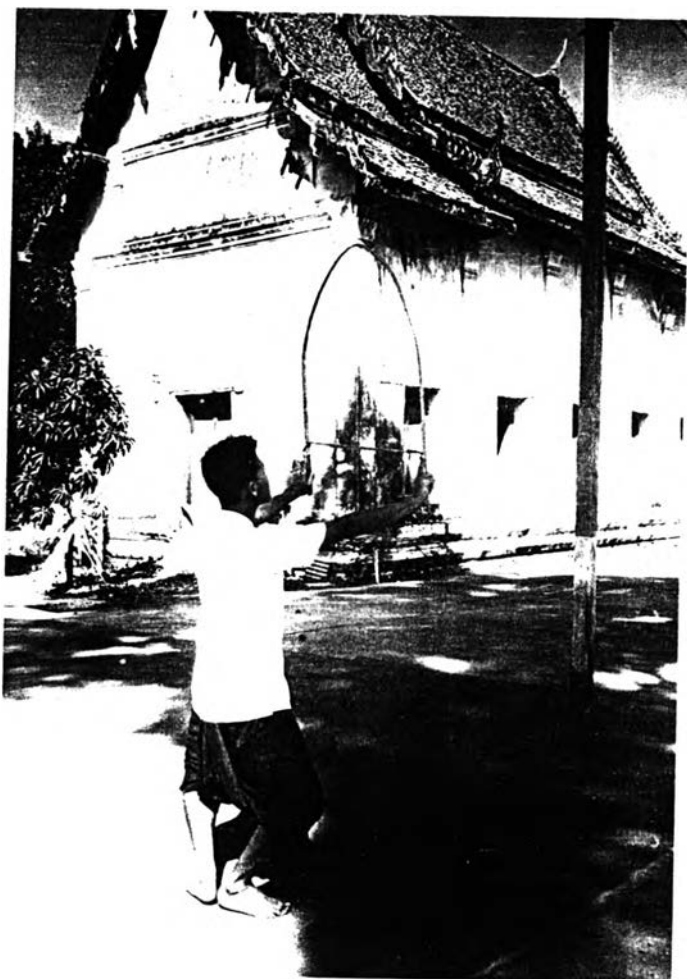
ภาพที่ 116 การเช็ดหนังจับ กระบวนท่าจับ 1
ท่าที่ 2

อธิบายท่า : ยกขาซ้ายออกข้างลำตัวแล้ววางลง ยกขาขวาออกข้างลำตัว แล้ววางลงให้
น้ำหนักตัวอยู่ศูนย์กลาง

ภาพที่ 117 การเช็ดหนังจับ กระบวนท่าจับ 1
ท่าที่ 3

อธิบายท่า : ซอยเท้าขึ้นลงอย่างสม่ำเสมอออกจากมุมจอทางขวามือของผู้ชมพอประมาณ จึงนำตัวหนังเข้าทาบกับจอ เช็ดเคลื่อนไหว ตัวหนังขนานไปกับจอ จนสุดมุมจอไปร้งทางซ้ายมือของผู้ชม

ภาพที่ 118 การเชิดหนังจับ กระบวนท่าจับ 1
ท่าที่ 4

อธิบายท่า : เมื่อเชิดหนังขนานกับจอจนสุดมุมจอไปร้งด้านซ้ายมือของผู้ชม ผู้เชิดหันด้าน
ขวามือเข้าหาผู้ชมหันหน้าไปทางมุมจอทางซ้ายมือ จากนั้นก็ขอยเท้าเคลื่อนตัวหนังไปจนถึงกึ่ง
กลางจอไปร้งด้านหน้า

ภาพที่ 119 การเชิดหนังจับ กระบวนท่าจับ 1
ท่าที่ 5

อธิบายท่า : เมื่อถึงกึ่งกลางจอโปร่ง ผู้เชิดก้าวเท้าซ้ายและขวาเข้าหาจอให้ได้ประมาณ 3 ก้าว เพื่อนำตัวหนังเข้าทาบกับจอ เรียกวิธีการนี้ว่า "อย่างสามซุม"

ภาพที่ 120 การเชิดหนังจับ กระบวนท่าจับ 1
ท่าที่ 6

อธิบายท่า : เมื่อนำตัวหนังเข้าทาบกับจอแล้วผู้เชิดก็ยืนตัวตรง ชูตัวหนังให้เหนือศีรษะผู้
เชิด

ภาพที่ 121 การเชิดหนังจับ กระบวนท่าจับ 1
ท่าที่ 7

อธิบายท่า : ก้าวเท้าซ้ายออกข้างลำตัวเอียงตัวหนังไปทางขวามือของผู้เชิดจากนั้นก็สั่นตัวหนังด้วยมือข้างใดข้างหนึ่งหรือพร้อมกันทั้งสองมือตามแต่ผู้เชิดจะถนัดค่อย ๆ สั่นตัวหนังแล้วเคลื่อนตัวหนังให้ตั้งตรง จากนั้นก็ก้าวเท้าขวาออกข้างลำตัว เอียงตัวหนังไปทางซ้ายมือของผู้เชิดพร้อมกับสั่นตัวหนังตามวิธีดังกล่าว

ภาพที่ 122 การเชิดหนังจับ กระบวนท่าจับ 1
ท่าที่ 8

อธิบายท่า : เมื่อสิ้นตัวหนัง แล้วเคลื่อนตัวหนังตั้งตรงแล้วผู้เชิดก็หันตัวทางด้านซ้าย ชูหนัง
ออกหน้าจอ (หันหน้าเข้าหาผู้ชม) ยืนตรงสักครู่แล้วจึงค่อยชอยเท้า ออกมาด้านหน้าจอประมาณ
2-3 ก้าว แล้วยืนตัวตรง

ภาพที่ 123 การเซตหนังจับ กระบวนท่าจับ 1
ท่าที่ 9

อธิบายท่า : ผู้เซตก้าวเท้าซ้ายออกข้างลำตัวเอียงตัวหนึ่งไปทางขวามือของผู้เซตพร้อมกับ
ส้นตัวหนึ่งแล้วเคลื่อนให้ตั้งตรงจากนั้นก็ก้าวเท้าขวาออกข้างลำตัว เอียงตัวหนึ่งไปทางซ้ายมือของ
ผู้เซต พร้อมกับส้นตัวหนึ่ง แล้วเคลื่อนให้ตั้งตรง ดังเช่นเคยแล้วยืนตัวตรง

ภาพที่ 124 การเชิดหนังจับ กระบวนท่าจับ 1
ท่าที่ 10

อธิบายท่า : ผู้เชิดกลับหลังหันชอยเท้านำตัวหนังเข้าทาบกึ่งกลางจอโปร่งแล้วชอยเท้าเคลื่อนไหวตัวหนังขนานไปกับจอโปร่งทางซ้ายมือของผู้ชม

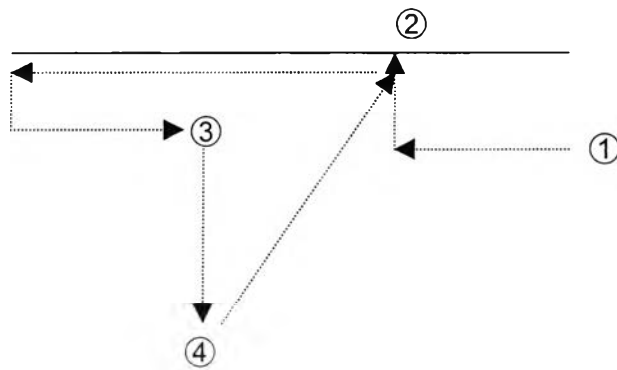
ภาพที่ 125 การเชิดหนังจับ กระบวนท่าจับ 1
ท่าที่ 11

อธิบายท่า : เมื่อชอยเท้าเคลื่อนตัวหนังจนสุดมุมจอไปร่งทางซ้ายมือของผู้ชม ผู้เชิดก้าวเท้าขวาทางด้านหลังพร้อมกับหันตัวทางขวา ลดตัวหนังลงจากจอหน้าเข้าไปเก็บในจอทางด้านมุมจอซ้ายมือของผู้ชม

จบกระบวนท่าเชิดหนังจับกระบวนท่าที่ 1 (พลีหนังกลางจอ)

รูป.ระบบการเคลื่อนไหวของกระบวนท่าขีดหนึ่งจับ (หนึ่งภาพต่อสี่) จับ 2 (พลิกหนึ่งหน้าจอ)

1.

(ผู้ชม)

คำอธิบาย : ผู้ขีดหนึ่งนำตัวหนึ่งออกขีดจากมุมจอไปร้งด้านหน้าขวามือของผู้ชม (ตำแหน่งที่ 1) จากนั้นผู้ขีดก็นำตัวหนึ่งเข้าทาบจอในตำแหน่งที่ 2 แล้วเคลื่อนขนานไปกับจอจนสุดมุมจอไปร้งทางด้านซ้ายมือของผู้ชม ผู้ขีดกลับหลังหันนำตัวหนึ่งเคลื่อนมายังตำแหน่งที่ 3 แล้วพลิกหนึ่งนอกจอ เมื่อจบกระบวนท่าก็เคลื่อนตัวหนึ่งมายังตำแหน่งที่ 4 พลิกหนึ่งตามกระบวนท่า แล้วกลับหลังหัน (หันเข้าเข้าหาจอ) เคลื่อนหนึ่งไปยังตำแหน่งที่ 2 แล้วเคลื่อนตัวหนึ่งขนานไปกับจอจนสุดมุมจอทางด้านซ้ายมือของผู้ชม ลดตัวหนึ่งลงจากจอ นำเข้าไว้กับด้านใน

วิธีการเชิดหนังจับ จับที่ 2 พลั่วหนังหน้าจอ

ภาพที่ 126 การเชิดหนังจับ กระบวนท่าจับ 2
ท่าที่ 5

อธิบายท่า : ผู้เชิดปฏิบัติท่าเชิดหนังจับในท่าที่ 1-5 ตามวิธีการเชิดหนังจับในกระบวนท่าจับที่ 1 ซึ่งใช้วิธีการเชิดเช่นเดียวกัน

ภาพที่ 127 การเช็ดหนังจับ กระบวนท่าที่ 2
ท่าที่ 6

อธิบายท่า : เมื่อผู้เช็ดนำตัวหนังเข้าทาบกึ่งกลางจอบไปรงด้านหน้าแล้วผู้เช็ดก็หันหลังกลับ
มาด้านหน้าจอบ (หันหน้าเข้าหาผู้ชม) โดยยังยืนพิงอยู่กับจอบ

ภาพที่ 128 การเชิดหนังจับ กระบวนท่าที่ 2

ท่าที่ 7

อธิบายท่า : ผู้เชิดยืนพิงด้านหลังกับจอโปร่ง ก้าวเท้าขวาออกข้างลำตัว เอียงตัวหนังไปทางด้านซ้ายของผู้เชิด โดยที่ตัวหนังทาบอยู่กับจอจากนั้นผู้เชิดก็สั่นตัวหนังพร้อมกับเคลื่อนตัวหนังให้ตั้งตรง แล้วก้าวเท้าซ้ายออกข้างลำตัว เอียงตัวหนังไปทางด้านขวาของผู้เชิด โดยที่ตัวหนังทาบอยู่กับจอ แล้วสั่นตัวหนังเคลื่อนให้ตัวหนังตั้งตรง

ภาพที่ 129 การขีดหนังจับ กระบวนท่าที่ 2
ท่าที่ 8

อธิบายท่า : เมื่อตั้งตัวหนังให้ตรงแล้วผู้ขีดก็ขอยเท้าทั้งสองอย่างสม่ำเสมอ ออกมาด้านหน้าจอ บริเวณด้านหน้าวงปีพาทย์หรือประมาณ 5-6 ก้าว จากจอหนัง

ภาพที่ 130 การเชิดหนังจับ กระบวนท่าที่ 2
ท่าที่ 9

อธิบายท่า : ผู้เชิดก้าวเท้าซ้ายออกข้างลำตัว เอียงตัวหนึ่งไปทางขวามือของผู้เชิดหันหลัง
ตัวหนึ่งเช่นเคยจนตัวหนึ่งตั้งตรงแล้วก็ก้าวเท้าขวาออกข้างลำตัว เอียงตัวหนึ่งไปทางซ้ายของผู้เชิด
หันตัวหนึ่งตามวิธีการเดิม

ภาพที่ 131 การเชิดหนังจับ กระบวนท่าที่ 2
ท่าที่ 10

อธิบายท่า : เมื่อผู้เชิดลั่นตัวหนังตามกระบวนท่าครบแล้วก็หันหลังนำตัวหนังเข้าทาบกับ
จ่ออีกครั้งโดยการชอยเท้าอย่างสม่ำเสมอ เมื่อตัวหนังทาบถึงกลางจ่อไปรงด้านหน้าแล้ว ผู้เชิดก็
เคลื่อนไหวตัวหนังเชิดขนานกับจ่อไปทางมุมจ่อไปรงด้านซ้ายมือของผู้ชม

ภาพที่ 132 การเชิดหนังจับ กระบวนท่าที่ 2

ท่าที่ 11

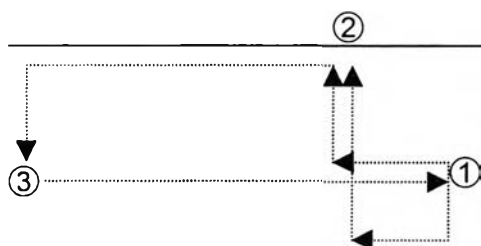
อธิบายท่า : เมื่อผู้เชิดเคลื่อนไหวหนัง โดยการชวยเท้าอย่างสม่ำเสมอขนานไปกับจอโปร่ง จนสุดมุมจอทางด้านซ้ายมือของผู้ชมแล้วก็ก้าวเท้าขวาลงด้านหลัง พร้อมกับหันตัวกลับมาด้านหน้า แล้วลดตัวหนังลงนำกลับเข้าไปเก็บด้านในจอทางจอซ้ายมือของผู้ชม

จบกระบวนทางเชิดหนังจับ กระบวนท่าที่ 2 (พลิกหนังหน้าจอ)

รูปแบบการเคลื่อนไหวของกระบวนท่าเชิดหนังจับ (ภาพหนังต่อสู้ จับ 3 (พลีว

หนังหัวจ่อ)

1.

(ผู้ชม)

คำอธิบาย : ผู้เชิดหนังนำตัวหนังออกเชิดจากมุมจอโปร่งด้านหน้าขวามือของผู้ชม (ตำแหน่งที่ 1) จากนั้นผู้เชิดก็นำตัวหนังเข้าทาบจอในตำแหน่งที่ 2 แล้วเคลื่อนขนานไปกับจอจนสุดมุมจอโปร่งทางด้านซ้ายมือของผู้ชม ผู้เชิดหันหน้าไปทางมุมจอด้านขวามือของผู้ชม พลิ้วหนังตามกระบวนท่า จากนั้นก็เคลื่อนตัวหนังมายังตำแหน่งที่ 1 ผู้เชิดกลับหลังหัน หันหน้าไปทางมุมจอด้านซ้ายมือของผู้ชม พลิ้วหนังตามกระบวนท่า แล้วนำตัวหนังเข้าทาบกับจอในตำแหน่งที่ 2 เคลื่อนตัวหนังขนานไปกับจอจนสุดมุมจอโปร่งด้านซ้ายมือของผู้ชม ลดตัวหนังลงจากจอนำเข้าไปเก็บด้านใน

วิธีการเชิดหนังจับ จับที่ 3 พลั้วหนังหัวจ่อ

ภาพที่ 133 การเชิดหนังจับ กระบวนท่าที่ 3
ท่าที่ 4

อธิบายท่า : ผู้เชิดหนังจับปฏิบัติท่าเชิดหนังจับในท่าที่ 1-4 ตามวิธีการเชิดหนังจับในกระบวนท่าจับที่ 1 และ 2 ซึ่งใช้วิธีการเชิดเช่นเดียวกัน

ภาพที่ 134 การเชิดหนังจับ กระบวนท่าที่ 3

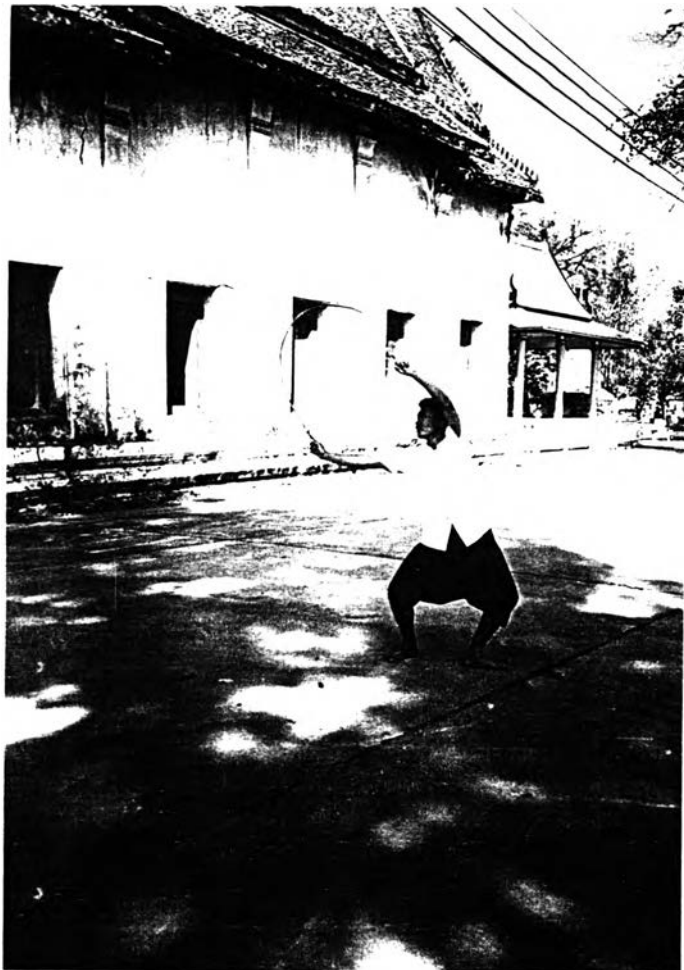
ท่าที่ 5

อธิบายท่า : เมื่อผู้เชิดเคลื่อนไหวตัวหนังขนานกับจอจนสุดมุมจอไปรงด้านหน้าแล้ว ผู้เชิดก็หันตัวทางด้านขวา โดยหันข้างขวาเข้าหาผู้ชมหันหน้าไปทางมุมจอไปรงด้านขวามือของผู้ชม ขอยเท้าเคลื่อนตัวออกประมาณ 3-4 ก้าว จากนั้นก็ก้าวเท้าซ้ายออกข้างลำตัวเอียงตัวหนังไปทางขวามือของผู้เชิด แล้วสันตัวหนังเคลื่อนให้ตั้งตรงกลางแล้วก็ก้าวเท้าขวาออกข้างลำตัว เอียงตัวหนังไปทางซ้ายมือ สันตัวหนังพร้อมกับเคลื่อนตัวหนังให้ตั้งตรง

ภาพที่ 135 การเช็ดผนังจับ กระบวนท่าที่ 3
ท่าที่ 6

อธิบายท่า : ผู้เช็ดเคลื่อนไหวตัวหนึ่งโดยการชอยเท้าขึ้นลงอย่างสม่ำเสมอ มาจนสุดมุมจอ
ไปร่งด้านขวามือของผู้ชม

ภาพที่ 136 การเชิดหนังจับ กระบวนท่าที่ 3
ท่าที่ 7

อธิบายท่า : เมื่อผู้เชิดเคลื่อนไหวตัวหนังสุดมุมจอไปร้งด้านขวามือของผู้ชมแล้ว ผู้เชิดก็หันหลังกลับ โดยหันตัวให้ด้านซ้ายมือของผู้เชิดเข้าหาผู้ชม แล้วเชิดเคลื่อนตัวมาด้านหน้าเลยมุมจอไปร้งประมาณ 2-3 ก้าว ตามแต่ผู้เชิดพิจารณา จากนั้นก็ก้าวเท้าซ้ายออกข้างลำตัว เอียงตัวหนังไปทางขวามือของผู้เชิด สิ้นพล้วตัวหนังเคลื่อนให้ตั้งตรง แล้วก้าวเท้าขวาออกข้างลำตัว เอียงตัวหนังไปทางซ้ายมือของผู้เชิด สิ้นพล้วตัวหนังเคลื่อนให้ตั้งตรง

ภาพที่ 137 การเชิดหนังจับ กระบวนท่าที่ 3
ท่าที่ 8

อธิบายท่า : เมื่อผู้เชิดสั่นพลั่วหนังจนครบกระบวนท่าแล้วก็นำตัวหนังเคลื่อนชอยเท้าอย่าง
สม่ำเสมอ นำเข้าทาบด้านหน้าจอโปร่งแล้วเชิดเคลื่อนตัวหนังขนานกับจอมาทางด้านมุมจอโปร่ง
ด้านซ้ายมือของผู้เชิด

ภาพที่ 138 การเชิดหนังจับ กระบวนท่าที่ 3
ท่าที่ 9

อธิบายท่า : เมื่อผู้เชิดเคลื่อนไหวตัวหนังจนสุดมุม จอโปร่งด้านซ้ายมือของผู้ชมแล้ว ผู้เชิดก็ก้าวเท้าขวาทางด้านหลังพร้อมทั้งหันตัวกลับมาด้านหน้า ลดตัวหนังลงจากจอแล้วนำตัวหนังเข้าไปเก็บด้านในจอทางด้านซ้ายมือของผู้ชม

จบกระบวนท่าเชิดหนังจับ กระบวนท่าที่ 3 พลั้วหนังหัวจอ

สรุปกระบวนการทำมาตรฐานในการเชิดหนังที่ผู้เชิดหนังเคลื่อนไหวตัวไปมาด้านหน้า-หลังจอบรรยากาศที่ผู้เชิดหนังเคลื่อนไหวไปมานั้นแบ่งตามกรณีการเชิดได้ 2 รูปแบบคือ กระบวนการเชิดหนังเขนยกทัพ ตรวจพล เคลื่อนราชรถ และกระบวนการเชิดหนังต่อสู้หรือการตีหนังหน้า การเชิดหนังจับ (หนังภาพตัวละครต่อสู้) ซึ่งวิธีการเข้าออกหนังจะต้องเคลื่อนไหวตัวหนังออกทางมุมจอไปร้งด้านขวามือของผู้ชม และเข้าจอทางมุมจอไปร้งด้านซ้ายมือของผู้ชม ซึ่งยึดรูปแบบตามลายของตัวหนังกล่าวคือ ต้องหันหน้าหนังไปทางซ้ายมือของผู้เชิดเสมอ จึงทำให้การเข้าและออกตัวหนังต้องออกจากทางมุมจอไปร้งด้านขวามือของผู้ชมดังกล่าว

นอกจากนี้ กระบวนการเชิดหนังตีหนังหน้า หรือหนังจับยังมีวิธีการเชิดหนัง 3 กระบวนการซึ่งกระบวนการนี้สามารถประยุกต์ใช้กับการเชิดหนังง่าฝ่ายยักษ์ไล่จับหรือต่อสู้กับหนังง่าฝ่ายลิงและการเชิดหนังง่าตัวทศกัณฐ์ไล่จับหรือต่อสู้กับหนังง่า หน้าโก่งตัวพระราม เช่นกัน

การเชิดหนังเขนฝ่ายยักษ์และฝ่ายลิง มีวิธีการหรือกระบวนการในการเชิดอย่างเดียวกัน ต่างกันที่ตัวหนังที่ใช้แสดงเพียงเท่านั้น

การเชิดหนังง่าตรวจพลฝ่ายยักษ์จะใช้ตัวหนังง่า 2 ตัว เชิดตัวละคร 1 ครั้ง หนังง่าฝ่ายลิงจะใช้ตัวหนังง่า 3 ตัว เชิดตัวละคร 1 ครั้ง เช่นกัน กระบวนการเชิดหนังตรวจพลนี้มีวิธีการหรือหลักการโดยรวมที่คล้ายกัน ต่างกันที่เทคนิคหรือความสามารถเฉพาะตัวในการแสดงที่พลิกแพลงประกอบการแสดงเพื่อความแปลกใหม่ น่าสนใจขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของผู้เชิดเป็นหลัก

การเชิดหนังจับ มีวิธีการเชิดหรือกระบวนการเชิด 3 กระบวนการที่ต่างกันออกไปให้สอดคล้องกับลายของตัวหนัง (หนังภาพตัวละครแสดงการต่อสู้กัน) ซึ่งแบ่งเป็นกลุ่มภาพลิงขาวไล่จับลิงดำ กลุ่มภาพยักษ์ต่อสู้กับลิง และกลุ่มภาพทศกัณฐ์ต่อสู้กับพระราม

เทคนิคเฉพาะตัวของผู้เชิดที่พลิกแพลงกระบวนการเชิด เพื่อความแปลกใหม่ไม่ซ้ำกระบวนการทำเชิดที่ใช้แสดงแต่ยังคงรูปแบบหรือหลักการสำคัญในการเชิดหนัง ผู้วิจัยพบว่า ผู้แสดงเพิ่มกระบวนการในการทำเชิดต่อไปนี้

1. การโย้ตัว
2. การสะอึกตัว
3. การยกตัว
4. การหมุนตัว

ซึ่งเทคนิคดังกล่าวผู้เชิดจะปฏิบัติตามดุลยพินิจของผู้เชิดเอง ทำให้รูปแบบทำมาตรฐานที่ใช้ในแต่ละครั้งแตกต่างกันออกไป แม้แต่กระทั่งผู้แสดงคนเดียวก็ทำตาม

ซึ่งรูปแบบท่ามาตรฐานที่แตกต่างกันในการแสดงแต่ละครั้ง ผู้วิจัยสรุปและวิเคราะห์ได้ว่า

1. เลี่ยงการซ้ำท่าในการแสดง ผู้แสดงใช้กลวิธีการขีดเฉพาะตัวดังกล่าวพลิกแพลง กระบวนท่าขีดตามดุลยพินิจเพื่อความแปลก เลี่ยงการซ้ำท่าในการขีด

2. ดนตรีบรรเลงประกอบการแสดง การแสดงทุกครั้งวงปี่พาทย์ที่ใช้บรรเลงประกอบการแสดงต้องสัมพันธ์กับกับกระบวนท่าขีด ซึ่งส่งผลให้ผู้ขีดเกิดความคล้อยตามในการเคลื่อนไหวตัวหนึ่ง ซึ่งจากการสังเกตการแสดงผู้วิจัยพบว่า ทำนองดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบการแสดงแต่ละครั้งต่างกันออกไป แต่คงยึดจังหวะกลองหรือจังหวะหน้าทับของแต่ละเพลงอยู่ ส่งผลให้การเคลื่อนไหวหนึ่งแต่ละครั้งเปลี่ยนแปลงไปตามทำนองดนตรีได้เช่นกัน

3. ระยะเวลาในการแสดง ชีตจำกัดเรื่องของเวลานับเป็นปัจจัยหนึ่งซึ่งส่งผลให้การเคลื่อนไหวหนึ่งแต่ละครั้งเปลี่ยนแปลงได้เช่นกัน กล่าวคือ เวลาในการแสดงเป็นตัวกำหนดกลวิธีการขีดหนึ่ง ถ้ามีเวลาในการแสดงมาก ผู้ขีดก็พลิกแพลงกระบวนท่าขีดได้มากตามกันไป หรืออาจไม่แสดงกลวิธีการขีดตามขั้นตอนครบทุกส่วน ทั้งนี้เพื่อปรับให้การแสดงจบหรือสิ้นสุดตามเงื่อนไขของเวลาดังกล่าว

6.5 กระบวนท่าขีดหนึ่งมาตรฐานพิเศษหรือท่าขีดหนึ่งเฉพาะในการแสดงตอนศึก ทศกัณฐ์รบครั้งที่ 5 (ศึกใหญ่)

กระบวนท่าพิเศษหรือท่าขีดเฉพาะในที่นี้หมายถึง กระบวนท่าขีดที่ใช้เฉพาะตัวหนึ่งเฉพาะตอน และเฉพาะตัวบุคคลหรือเฉพาะตัวผู้แสดง ซึ่งปัจจุบัน (2542) กระบวนท่าเหล่านี้ไม่ได้ถ่ายทอดให้แก่ผู้ใด ผู้วิจัยได้รวบรวมและยึดหลักขั้นตอนในการแสดงแต่ละกระบวนท่าขีดนำเสนอเป็นข้อมูลโดยลำดับดังนี้

- กรณีการขีดหนังพระหรือหนังครุ หรือหนังเทพเจ้า ในพิธีเบิกหน้าพระ

การขีดหนังพระหรือหนังครุหรือหนังเทพเจ้าตามแต่ที่จะเรียก ซึ่งมีกระบวนการทำขีดในพิธีเบิกหน้าพระทั้ง 3 ตระ นั้น กระบวนการทำขีดจะใช้เหมือนกัน แต่จะแทรกขั้นตอนสุดท้ายของพิธีเบิกหน้าพระคือการเจิมตัวหนังเทพเจ้า ซึ่งผู้ขีดจะต้องนำตัวหนังลงจากจอ เพื่อเจิมตัวหนังดังกล่าว ก่อนที่จะนำขึ้นทาบจอแล้วขีดตามกระบวนการตามเดิม

หนังเทพเจ้าในที่นี้ ผู้วิจัยนำเสนอเฉพาะตัวพระนารายณ์และตัวพระอินทร์ ส่วนตัวพระฤๅษีได้นำเสนอวิธีการขีดในหัวข้อ 6.3 ทำขีดมาตรฐานในการขีดหนังที่ผู้ขีดยืนอยู่กับที่ไปแล้วข้างต้น

ตำแหน่งการขีดหนังเทพเจ้าเบิกหน้าพระจัดตำแหน่งให้ตัวหนังพระนารายณ์อยู่ทางซ้ายมือของผู้ชม และตัวหนังพระอิศวรอยู่ทางขวามือของผู้ชม

รูปแบบการเคลื่อนไหวตัวหนังพิธีเบิกหน้าพระ (กระบวนการที่ 1)

(ผู้ชม)

คำอธิบาย : จากรูปแสดงถึง การขีดหนังสองตัวทาบจอด้านหน้า โดยหันหน้าตัวหนังทั้งสองเข้าหากัน

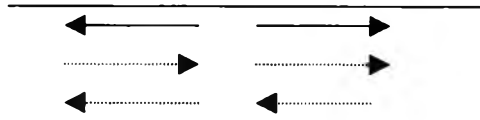
วิธีการเชิดหนังเทพเจ้า เบิกหน้าพระไหว่ครู

ภาพที่ 139 การเชิดหนังเทพเจ้าตัวหนังพระนารายณ์และตัวหนังพระอิศวรทาบจอ
กระบวนท่าที่ 1

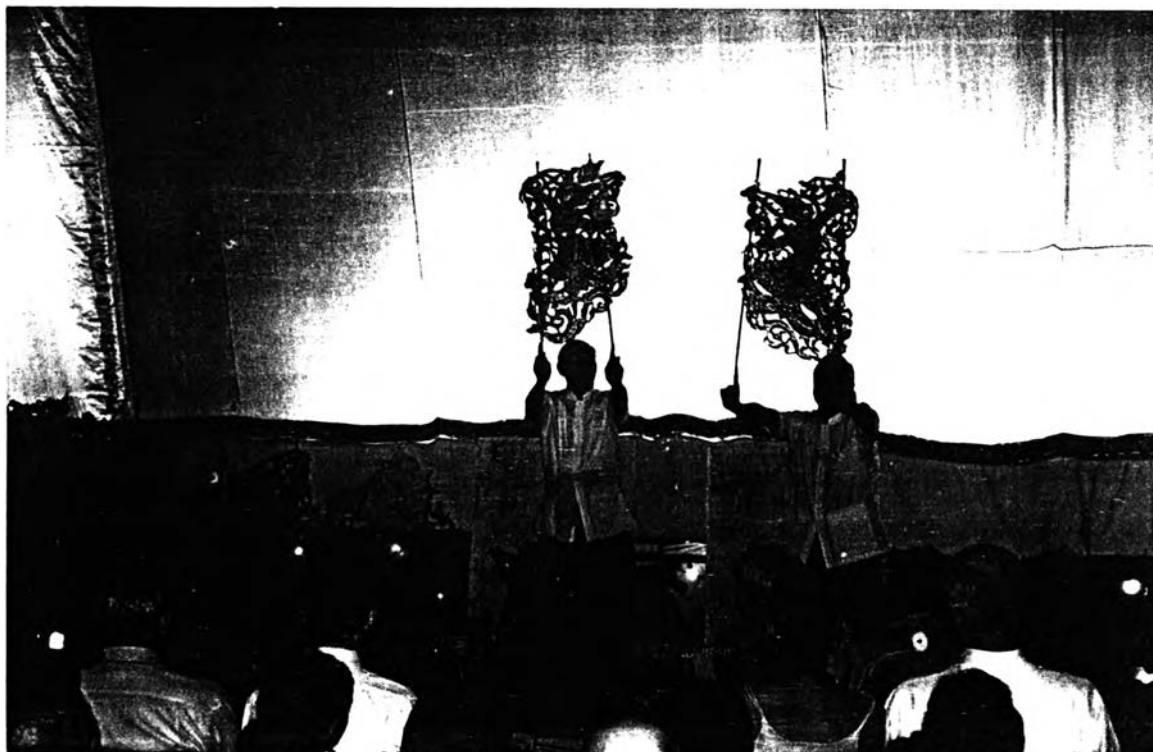
อธิบายท่า : วงปี่พาทย์ทำเพลงเชิด ผู้เชิดตัวหนังพระนารายณ์นำหนังทาบด้านหน้าจอไปร้องทางซ้ายมือของผู้ชม โดยหันหน้าตัวหนังไปทางขวามือ และผู้เชิดหนังตัวพระอิศวรนำหนังทาบด้านหน้าจอไปร้องทางขวามือของผู้ชม โดยหันหน้าตัวหนังไปทางซ้ายมือของผู้ชม เคลื่อนไหวหนังทั้งสองขึ้นลงทาบกับจอทำความเคารพตัวหนังพระฤๅษี 3 ครั้งแล้ว ก็หันตัวออกมาด้านหน้าจอ โดยผู้เชิดทั้งสองหมุนตัวเข้าหากันก่อนที่จะหันหน้าออกจากจอ

รูปแบบการเคลื่อนไหวหนึ่งเบิกหน้าพระ (กระบวนท่าที่ 2)

(ผู้ชม)

คำอธิบาย : จากรูปแสดงถึงการเซิดหนึ่งเทพเจ้าออกหน้าจ่อ โดยหันหน้าตัวหนึ่งออกจากกันเคลื่อนที่ตัวหนึ่งทั้งสองไปซ้ายและขวาโดยการโยกตัว

ภาพที่ 140 การเชิดหนังเทพเจ้าตัวหนังพระนารายณ์และตัวหนังพระอิศวร
กระบวนท่าที่ 2

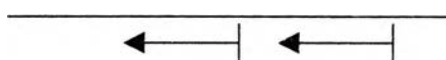
อธิบายท่า : ผู้เชิดทั้งสองหันหน้าเข้าหาผู้ชมขอยเท้าเคลื่อนตัวออกมาด้านหน้าจอ ห่างจากจอประมาณ 3-4 ก้าว จากนั้นยืนตัวตรง แล้วก้าวเท้าซ้ายออกข้างลำตัว โยกหนังทางซ้าย-ขวา 4 ครั้ง แล้วลากเท้าซ้ายชิดเท้าขวา ก้าวเท้าขวาออกข้างลำตัว โยกหนังทางซ้าย-ขวา 4 ครั้ง แล้วลากเท้าขวาชิดเท้าซ้าย จากนั้นผู้เชิดทั้งสองหันหน้าเข้าหากันแล้วขอยเท้าอย่างลมำเลมอ นำตัวหนังกลับเข้าไปทาบจอตามตำแหน่งเดิม เพื่อให้ผู้พากย์ พากย์บทเบิกหน้าพระทวยที่ 1 เมื่อผู้พากย์ พากย์บทเบิกหน้าพระทวยที่ 1 จบ ผู้เชิดก็จะนำตัวหนังออกเชิดตามกระบวนท่าดังกล่าวอีกครั้ง ปฏิบัติเช่นนี้จนครบบทพากย์ 3 ตรี แล้วทำพิธีเจิมตัวหนังดังที่ผู้วิจัยกล่าวรายละเอียดไว้แล้ว จากนั้นผู้เชิดก็ลดตัวหนังลงจากจอนำไปวางบูชาที่โต๊ะหมู่บูชาด้านหน้าจอเป็นลำดับต่อไป

- กรณีการขีดเพลงเสมอ

การขีดหนังสือในกระบวนท่าเพลงเสมอนี้จะใช้ขีดเฉพาะตัวหน้าคเนจร ตัวสองกองเดินทางเข้าเฝ้าทศกัณฐ์ บางครั้งก็เรียกการขีดกระบวนท่านี้ว่า “เสมอเข้าเฝ้า” ซึ่งวิธีการหรือกระบวนท่าในการขีดหนังสือเพลงเสมอมีดังนี้

รูปแบบการเคลื่อนไหวเพลงเสมอ

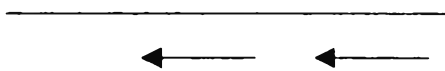
1.

(ผู้ชม)

คำอธิบาย : ผู้ขีดตัวหนังสือสองกองนำตัวหน้าทาบด้านหน้าจอโปร่ง หันหน้าหนังสือทั้งสองไปทางซ้ายมือของผู้ขีด ช่วงนี้ผู้พากย์จะพากย์ในบทของสองกอง แล้วสั่งให้วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงเสมอ

2.

(ผู้ชม)

คำอธิบาย : ผู้ขีดนำตัวหนังสือออกจากจอไปเตรียมขีดเพลงเสมอที่มุมจอโปร่งด้านขวามือของผู้ชม แล้วขีดตามกระบวนท่า แล้วนำหนังสือกลับทาบจอตามเดิม

วิธีการเช็ดหนังเพลงเสมอ

ภาพที่ 141 กระบวนท่าเช็ดเพลงเสมอ

ท่าที่ 1

อธิบายท่า : วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงเสมอ ผู้เช็ดลดตัวหนังลงจากจอ แล้วยืนอยู่มุมจอไปรุ่งทางขวามือของผู้ชม ผู้เช็ดยื่นหันข้างซ้ายเข้าหาผู้ชม หันหน้าไปทางมุมจอด้านซ้ายมือของผู้ชม โดยทิ้งจังหวะหรือเว้นจังหวะกลองในทำนองเพลงเสมอไว้ 3 จังหวะ

ภาพที่ 142 กระบวนท่าเชิดเพลงเสมอ
ท่าที่ 2

อธิบายท่า : กระบองจิ้งหะตั้งท่าเตรียมให้จิ้งหะกลองหน้าทับเพลงเสมอ จิ้งหะที่ 4 แล้ว ยกเท้าซ้าย-ขวาขึ้น ตามลำดับในกระบวนท่าเตรียมเชิดจากนั้น ก้าวเท้าเดินไปด้านหน้า 3 ก้าว โดยเริ่มจากเท้าซ้ายก่อน

ภาพที่ 143 กระบวนท่าเชิดเพลงเสมอ
ท่าที่ 3

อธิบายท่า : เมื่อเดินหน้าไป 3 ก้าวแล้วก็ถอยเท้าลงด้านหลังเริ่มจากเท้าขวาก่อน เดินลง
หลังนี้ 3 ก้าว ลักษณะการเดินขึ้นหน้าและลงหลังนี้จะต้องให้ลงจังหวะกลองในหน้าทับเพลงเสมอ
ไม้เดิน-ไม้ลา การเชิดเพลงนี้จึงจำเป็นที่ผู้เชิดต้องฟังเพลงให้แม่นยำ

ภาพที่ 144 กระบวนท่าเชิดเพลงเสมอ
ท่าที่ 4

อธิบายท่า : เมื่อผู้เชิดเดินถอยหลังลง 4 ก้าว จะลงด้วยเท้าขวาพอดีจังหวะไม้ลา จากนั้นก็หันตัวทางซ้าย เพื่อหันหน้าเข้าหาผู้ชม จากนั้นก็ก้าวเท้าซ้ายออกข้างตัวพร้อมกับโยกตัวหนึ่งซ้าย-ขวา 4 ครั้ง แล้วลากเท้าซ้ายชิดเท้าขวา ยืนตัวตรง

ภาพที่ 145 กระบวนท่าเซ็ดเพลงเสมอ
ท่าที่ 5

อธิบายท่า : หันตัวทางด้านขวาเพื่อนำตัวหนังเข้าทาบจอ โดยก้าวเท้าไปด้านหน้าในลักษณะเฉียงประมาณ 45 องศา แล้วจึงค่อย ๆ หมุนตัวนำหนังเข้าทาบกับจอ หรือที่เรียกวิธีการนำหนังเข้าทางจอว่า "อย่างสามซุม" ในช่วงกระบวนท่าเซ็ดนี้บางกรณีอาจจะจบก่อนทำนองเพลง หรือพอดีกับช่วงทำนองเพลง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเทคนิคการเซ็ดของแต่ละบุคคลแต่ครั้งเป็นสำคัญ

จบกระบวนท่าเซ็ดในเพลงเสมอ

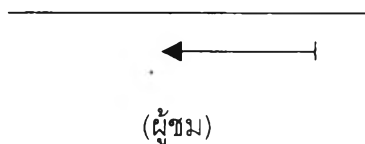
- กรณีการขีดหนังเพลงกราวรำ

การขีดเพลงกราวรำในที่นี้แสดงถึงการเยาะเย้ยฝ่ายศัตรูที่เสียทีในการทำสงคราม ตัวหนังที่ใช้ขีดเพลงกราวรำแบ่งออกเป็น ตัวหนังง่า หนูมาน ขีดเยาะเย้ยตัวหนังทศกัณฐ์ทรงราชรถ เนื่องจากพลลิงขณะในการต่อสู้กับพลยักษ์และตัวหนังง่าทศกัณฐ์ขีดเยาะเย้ยตัวหนังพระรามทรงราชรถ เนื่องจากพระรามไม่สามารถสังหารทศกัณฐ์ด้วยศรได้

กระบวนการทำขีดหนังเพลงกราวรำนั้น ผู้ขีดต้องย่อเท้าตามจังหวะและทำนองเพลงกราวรำ โดยมีวิธีปฏิบัติดังนี้

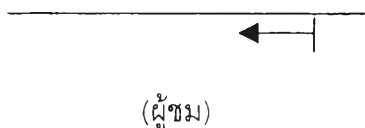
รูปแบบการเคลื่อนไหวการขีดหนังเพลงกราวรำ

1.

คำอธิบาย : ผู้ขีดหนังง่านำตัวหนังออกขีดที่มุมจอโปร่งด้านหน้า กรณีขีดหนังง่าหนูมานต้องนำตัวหนังออกทางซ้ายมือของผู้ชม เพื่อที่จะขีดเข้าหาตัว ทศกัณฐ์มุมจอทางขวามือของผู้ชม ส่วนกรณีขีดตัวหนังง่าทศกัณฐ์ต้องนำตัวหนังออกทางขวามือของผู้ชม เพื่อที่จะขีดเข้าหาตัวหนังพระรามทางซ้ายมือของผู้ชม

2.

คำอธิบาย : เมื่อขีดตัวหนังครบกระบวนการแล้วผู้ขีดก็นำตัวหนังเข้าทาบด้านหน้าจอโปร่ง ให้ตัวหนังง่าหันหน้าเข้าหาตัวหนังที่ถูกเยาะเย้ย

วิธีการขีดหนังเพลงกราวรำ

ภาพที่ 146 กระบวนท่าขีดเพลงกราวรำ

ท่าที่ 1

อธิบายท่า : วงปี่พาทย์ทำเพลงกราวรำ ผู้ขีดหนังง่าตัวทศกัณฐ์ออกขีดที่ด้านหน้าจอทางมุมโปร่งด้านขวามือของผู้ชม หรือถ้าผู้ขีดขีดหนังง่าตัวหนุมาน ผู้ขีดต้องนำหนังออกทางด้านหน้าจอบริเวณมุมจอโปร่งซ้ายมือของผู้ชม

ผู้ขีดเดินก้าวเท้าขึ้นลงตามจังหวะกลองในเพลงกราวรำ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเทคนิคและดุลยพินิจของผู้แสดงเองในการจะก้าวเท้าขึ้นลงกี่ครั้ง

ภาพที่ 147 กระบวนทำเชิดเพลงกราวรำ
ท่าที่ 2

อธิบายท่า : ผู้เชิดโย้ตัวตามจังหวะเพลงกราวรำ เมื่อก้าวเท้าข้างใดข้างหนึ่งไปด้านหน้าหรือถอยหลัง จะโย้ตัวที่ครั้งนั้นก็ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของผู้เชิดเองเช่นกัน

ภาพที่ 148 กระบวนท่าเชิดเพลงกราวรำ
ท่าที่ 3

อธิบายท่า : เมื่อผู้เชิดเชิดครบกระบวนท่าในเพลงกราวรำแล้ว ผู้เชิดนำตัวหนึ่งเข้าทาบจอ
โปร่งในลักษณะหันหน้าตัวหนึ่งเข้าหาตัวหนึ่งอีกตัวหนึ่งที่ทาบด้านหน้าจออยู่

จบกระบวนท่าเชิดเพลงกราวรำ

- กรณีการขีดหนังเพลงรั้ว

กระบวนการทำการศึกษาขีดหนังเพลงรั้วนี้แบ่งกระบวนการทำขีดออกเป็น 2 กรณีคือ การขีดเพลงรั้วตอนเบิกโรงจับลิงหัวดำ พระฤๅษียอนลิงขาวและลิงดำเข้าป่าอีกกรณีหนึ่งคือ การวิ่งลูกศรหรือขีดหนังลูกศรที่พระรามแผลงศรสังหารทศกัณฐ์

- ขีดตัวหนังเดี่ยว (ลิงขาวมัดลิงดำ) ประกอบเพลงรั้ว

รูปแบบการเคลื่อนไหวการขีดหนังเพลงรั้ว (หนังเดี่ยว)

1.

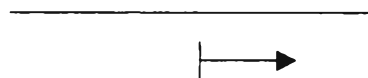

(ผู้ชม)

คำอธิบาย : ผู้ขีดหนังเดี่ยวนำหนังทาบด้านหน้าจอไปรงหันหน้าไปทางซ้ายมือ

ของผู้ชม

2.

(ผู้ชม)

คำอธิบาย : ผู้ขีดหนังเดี่ยวนำตัวหนังออกจากจอ ขีดมาหน้าจอโดยให้ตัวหนังหันหน้าไปทางขวามือของผู้ชม แล้วนำกลับเข้าจอ

วิธีการเช็ดหนังเพลงรัว

ภาพที่ 149 กระบวนท่าเช็ดเพลงรัว (หนังเดียว)

ท่าที่ 1

อธิบายท่า : ผู้เช็ดนำตัวหนังทาบด้านหน้าจอโปร่งโดยให้ตัวหนังหันหน้าหนังไปทางซ้ายมือของผู้ชม

ภาพที่ 150 กระบวนท่าเชิดเพลงรำ (หนึ่งเดียว)
ท่าที่ 2

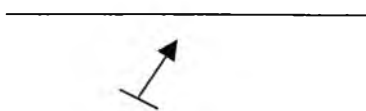
อธิบายท่า : ผู้เชิดนำตัวหนังเชิดออกมานอกจอ ขอยเท้ามาด้านหน้าให้ห่างจากจอประมาณ 4-5 ก้าว จากนั้นโยกตัวไปมาเล็กน้อย แล้วจึงก้าวขาข้างซ้ายยึดยุบตัวนำหนังเข้าจอทางมุมจอด้านขวามือของผู้ชม

จบกระบวนท่าเชิดเพลงรำ (หนึ่งเดียว)

- ขีดตัวหนังสือรูปลูกศร ประกอบเพลงรัว

รูปแบบการเคลื่อนไหวเพลงรัว (หนังสือลูกศร)

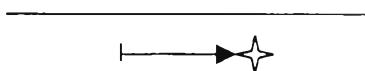
1.

(ผู้ชม)

คำอธิบาย : ผู้เข็ดนำหนังสือลูกศรจากโต๊ะหมู่บูชา เข็ดเข้าจอ

2.

(ผู้ชม)

คำอธิบาย : ผู้เข็ดหนังสือรูปลูกศรวางชิดกับตัวหนังสือทศกัณฐ์

ภาพที่ 151 กระบวนท่าเชิดเพลงร้ว (หนังลูกศร)

ท่าที่ 1

อธิบายท่า : ผู้เชิดนำหนังรูปลูกศรจากโต๊ะหมู่บูชาขึ้นคอยังหระเพลงในเพลงร้วด้านหน้าจอ จากนั้นก็ก้าวเท้าซ้ายไปด้านหน้า (ผู้เชิดหันหน้าเข้าหาจอ) พร้อมกับยืดยุบตัววิ่งไปด้านหน้าจอ

ภาพที่ 152 กระบวนท่าเชิดเพลงร้ว (หนังลูกศร)

ท่าที่ 2

อธิบายท่า : ผู้เชิดนำหนังรูปลูกศรเข้าทาบที่ตำแหน่งหน้าทศกัณฐ์ในลักษณะหันหัวลูกศรไปทาบกับกึ่งกลางตัวหนังทศกัณฐ์ ทิ้งตัวหนังไว้ประมาณ 2-3 วินาที จึงนำตัวหนังรูปลูกศรออกหันตัวทางด้านขวาแล้วจึงนำตัวหนังรูปลูกศรไปเก็บไว้ที่โต๊ะหมู่บูชาด้านหน้าจอตั้งเดิม

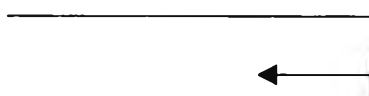
จบกระบวนท่าเชิดเพลงร้ว (หนังลูกศร)

- ประเภทการขีดหนึ่งเพลงเดียว

การขีดหนึ่งเพลงเดียวนี้ เป็นการแสดงในชุดเบิกโรงจับลิ้งหัวค้ำ เมื่อลิ้งขาวจับลิ้งดำ ได้ ปีพาทย์ก็จะบรรเลงเพลงเดียว ผู้ขีดหนึ่งก็จะขีดหนึ่งภาพลิ้งขาวจับลิ้งดำ (หนึ่งเดียว) ออกขีดด้านหน้าจอ กระบวนท่าขีดหนึ่งเพลงเดียวมีดังนี้

รูปแบบการเคลื่อนไหวเพลงเดียว

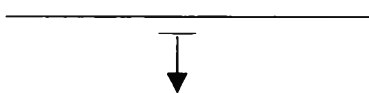
1.

(ผู้ชม)

คำอธิบาย : ผู้เข็ดนำตัวหนึ่งเดียว ออกเข็ดบริเวณมุมจอไปร้งด้านหน้าทางขวามือของผู้ชมโดยหันหน้าตัวหนึ่งไปทางซ้ายมือของผู้ชม (หันหลังให้ผู้ชม)

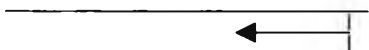
2.

(ผู้ชม)

คำอธิบาย : ผู้เข็ดเข็ดหนึ่งเดียวด้านหน้าจอบริเวณกลางจอไปร้งโดยหันข้างซ้ายเข้าหาผู้ชม หันหน้าไปทางมุมจอด้านซ้ายมือของผู้ชม

3.

(ผู้ชม)

คำอธิบาย : ผู้เข็ดหนึ่งเดียวเข้าทาบด้านหน้าจอไปร้งหันหน้าตัวหนึ่งไปทางซ้ายมือของผู้ชม

วิธีการขีดหนังเพลงเดี่ยว

ภาพที่ 153 กระบวนท่าขีดหนังเดี่ยว (เพลงเดี่ยว)

กระบวนท่าที่ 1

อธิบายท่า : ปี่พาทย์บรรเลงเพลงเดี่ยว (ต่อท้ายเพลงเข็ดนอก) ผู้เข็ดนำตัวหนังเดี่ยวออกทางมุมจอโปร่งด้านหน้าขวามือ โดยเดินย่อเท้าตามจังหวะกลองในทำนองเพลงเดี่ยว (กระบวนท่าแรกมักไม่นิยม ตั้งท่าในการเข็ด หรือที่เรียกว่า กระทบจังหวะยกเท้า) ออกมาในลักษณะหันด้านข้างซ้ายเข้าหาผู้ชมหันหน้าไปทางมุมจอโปร่งด้านซ้ายมือของผู้ชม เดินออกมาประมาณ 4-5 ก้าว

ภาพที่ 154 กระบวนท่าเชิดหนังเดี่ยว (เพลงเดี่ยว)

กระบวนท่าที่ 2

อธิบายท่า : ผู้เชิดหนังหันหน้าเข้าหาผู้ชมในลักษณะหันตัวเอียงออกจากจอหนังประมาณ 45 องศา เดินย่อเท้าขึ้นลงโดยกำหนดก้าวไปข้างหน้า 2 ครั้ง และก้าวลงหลัง 1 ครั้ง ปฏิบัติเช่นนี้ตามดุลยพินิจของผู้แสดง

ภาพที่ 155 กระบวนท่าเชิดหนังเดี่ยว (เพลงเดี่ยว)
กระบวนท่าที่ 3

อธิบายท่า : ผู้เชิดหันด้านข้างเข้าหาผู้ชมหันหน้าไปทางมุมจอด้านซ้ายมือของผู้ชม แล้วเดินย่อเท้าขึ้นลงตามจังหวะของกลองเพื่อนำตัวหนังเข้าทาบจอ กระบวนทำนี้อาจใช้ตัวตามจังหวะกลองก็ได้ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจและเทคนิคเฉพาะตัวของผู้เชิดเป็นสำคัญ

ภาพที่ 156 กระบวนทำเชิดหนังเดียว (เพลงเดียว)
กระบวนทำที่ 4

อธิบายท่า : ผู้เชิดหันหลังให้ผู้ชมนำตัวหนังเดียวเข้าทาบจอ โดยให้หน้าตัวหนังหันไปทางซ้ายมือของผู้เชิด (หันหน้าเข้าหาตัวหนังพระฤๅษี) กระบวนทำเชิดเพลงเดี่ยวนี้อาจปฏิบัติจนครบกระบวนทำก่อนเพลงบรรเลงจบก็ได้ขึ้นอยู่กับผู้เชิดเป็นสำคัญ โดยปฏิบัติในการแสดงแล้วดนตรีต้องบรรเลงตามผู้เชิดเสมอ ดังนั้นกระบวนทำเชิดจึงมักจบก่อนที่ดนตรีจะบรรเลงจบ เมื่อนำตัวหนังเข้าทาบกึ่งกลางจอโปร่งด้านหน้าแล้วผู้พากย์ก็จะพากย์ในบทของการแสดง

จบกระบวนทำเชิดหนังเพลงเดียว

กรณีการขีดหน้าเพลงเชิดฉิ่ง (พระรามแผลงศร)

การขีดหน้าประกอบเพลงเชิดฉิ่งนี้จัดได้ว่า เป็นกระบวนท่าขีดการต่อสู้กระบวนท่าสุดท้ายของพระรามกับทศกัณฐ์ ในกระบวนท่าต่อสู้ของพระรามกับทศกัณฐ์หรือที่เรียกว่า "รบเจ้า" กระบวนท่าที่ 1, 2 และ 3 ใช้วิธีการเดียวกันกับกระบวนท่าต่อสู้ของฝ่ายยักษ์กับฝ่ายลิงในท่าที่ 1, 2 และ 3 และขึ้นอยู่กับอาการตกลงของผู้เชิดว่าจะพลิกเพลงท่าไม่ให้ซ้ำกับท่าการขีดที่ผ่านมาแล้วอย่างไร ตามกระบวนกรการพลิกเพลงท่าในข้างต้น ส่วนกระบวนท่าขีดต่อสู้กระบวนท่าสุดท้ายของพระราม ในการแผลงศรหมายสังหารทศกัณฐ์นั้นต้องใช้เพลงเชิดฉิ่ง ซึ่งมีความหมายเกี่ยวกับพระรามแผลงศรดังกล่าว

สำหรับตัวหน้าที่ใช้ขีดประกอบเพลงเชิดฉิ่งใช้ตัวหน้าแผลง (ในที่นี่ใช้ตัวหน้าพระอิศวรหรือพระนารายณ์) พระราม กับตัวหน้าทศกัณฐ์ขีดประกอบการแสดงโดยมีกระบวนท่าขีดดังนี้

รูปแบบการเคลื่อนไหวเพลงเชิดฉิ่ง

1.

(ผู้ชม)

คำอธิบาย : ผู้เชิดนำตัวหน้าทั้งสองออกขีดหน้าจอบริเวณมุมจอโปร่งทั้งสองด้าน โดยที่ผู้เชิดหันหน้าเข้าหากัน (หันข้างเข้าหาผู้ชม)

2.

(ผู้ชม)

คำอธิบาย : ผู้เชิดนำตัวหน้าทั้งสองเข้าประชิดกันโดยให้ด้านข้างหนึ่งทั้งสองชนกัน

3.

(ผู้ชม)

คำอธิบาย : ผู้เชิดหมุนตัวกลับสลับตำแหน่งกันประจำที่ดังรูปแบบแรก

วิธีการเชิดหนังเพลงเชิดฉิ่ง

ภาพที่ 157 กระบวนท่าเชิดเพลงเชิดฉิ่ง

ท่าที่ 1

อธิบายท่า : ผู้เชิดหนังแผงตัวพระรามอยู่ทางซ้ายมือของผู้ชม ผู้เชิดหนังงาดัวทศกัณฐ์อยู่ทางขวามือของผู้ชม ผู้เชิดทั้งสองเชิดหนังด้านหน้าจอโดยให้ตัวหนังออกห่างจากจอประมาณ 4-5 ก้าว

ตั้งท่ากระบองจิ้งหรีดและยกเท้าซ้ายตามกระบวนท่าเชิดการออกตัวหนัง (ผู้เชิดทั้งสองหันหน้าเข้าหากัน)

ภาพที่ 158 กระบวนท่าเชิดเพลงเชิดฉิ่ง

ท่าที่ 2

อธิบายท่า : ผู้เชิดทั้งสองหันหน้าเข้าหากันปฏิบัติท่าเชิดเตรียมหนึ่งขั้นแรกแล้วก็ชอยเท้าตามจังหวะเพลงเชิดฉิ่งอย่างสม่ำเสมอ จนกระทั่งผู้เชิดทั้งสองอยู่กึ่งกลางจอโปร่งด้านหน้า จากนั้นก็นำด้านข้างของตัวหนังเข้าปะทะหรือตีกันเบา ๆ โดยใช้ด้านซ้ายของแต่ละคนเป็นเกณฑ์

ภาพที่ 159 กระบวนท่าเซิดเพลงเซิดฉิ่ง
ท่าที่ 3

อธิบายท่า : เมื่อผู้เซิดทั้งสองปะทะตัวหนึ่งกันแล้วก็หันตัวขอยเท้าสลับตำแหน่งการยืนใน
แต่ละฝ่าย โดยหันหน้าเข้าหากัน

ภาพที่ 160 กระบวนท่าเซิดเพลงเซิดจิ้ง
ท่าที่ 4

อธิบายท่า : เมื่อสลับตำแหน่งการยืนในแต่ละฝ่ายแล้วผู้เซิดทั้งสองก็ตั้งท่าหรือเตรียมท่าในการเคลื่อนไหวอีกครั้ง กล่าวคือ กระบะจิ้งหะพร้อมกับยกเท้าซ้ายแล้วขอยเท้ามาพนักกันถึงกลางจอ

ภาพที่ 161 กระบวนท่าเซดเพลงเซดฉิ่ง
ท่าที่ 5

อธิบายท่า : เมื่อผู้เซดทั้งสองขอยเท้าเข้าหากันบริเวณกึ่งกลางจอผู้เซดทั้งสองก็นำด้านข้างของตัวหนังเข้าตีหรือปะทะอีกครั้ง (ด้านซ้ายของตัวหนังแต่ละตัว) โดยการปะทะนี้ผู้เซดต้องยืนเหลื่อมกันเล็กน้อยเพื่อที่จะวิ่งสลับตำแหน่งการยืน

ภาพที่ 162 กระบวนท่าเซ็ดเพลงเซ็ดฉิ่ง
ท่าที่ 6

อธิบายท่า : ผู้เซ็ดทั้งสองวิ่งสลับตำแหน่งการยืน จากนั้นผู้เซ็ดหนึ่งตัวทศกัณฐ์ก็ชอยเท้าเข้าหาตัวหนังพระรามแล้วผู้เซ็ดก็นำตัวหนังเข้าทาบกึ่งกลางจอโปร่งด้านหน้า ส่วนตัวหนังแผงพระรามผู้เซ็ดก็ชอยเท้าเข้าทาบจอบริเวณมุมจอโปร่งด้านหน้าซ้ายมือของผู้ชม เพื่อให้ดนตรีบรรเลงเพลงรัว เพื่อเซ็ดหนังตัวลูกศรต่อไป

จบกระบวนท่าเซ็ดหนังเพลงเซ็ดฉิ่ง

สรุปกระบวนการทำเชิดหนังที่ใช้ในการแสดงหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ จังหวัดสิงห์บุรี
ตอนศึกทศกัณฐ์ครั้งที่ 5 (ศึกใหญ่) โดยแบ่งตามเพลงที่บรรเลงประกอบการแสดง
(21 มกราคม 2542 ณ สยามสมาคมฯ)

ลำดับ ที่	ชื่อเพลง	กระบวนการทำเชิด	จำนวน ครั้ง	หมายเหตุ
1	เพลงเชิดนอก	กระบวนการทำจับที่ 1	1	ลิงขาวต่อสู้กับลิงดำ
		กระบวนการทำจับที่ 2	1	ลิงขาวต่อสู้กับลิงดำ
		กระบวนการทำจับที่ 3	1	ลิงขาวจับลิงดำ
2	เดี่ยว	กระบวนการทำเชิดเพลงเดี่ยว	1	ลิงขาวจับลิงดำได้
3	เพลงเชิด	กระบวนการทำเชิดเบิกหน้าพระ	3	เบิกหน้าพระ 3 ตรี
		กระบวนการทำเชิดหนังสองกอง	1	สองกองเดินทางเข้าเฝ้า ทศกัณฐ์
		กระบวนการทำเคลื่อนกองทัพเชิดเชิญ หนังราชรถ	2	1. ทศกัณฐ์เคลื่อนกองทัพ 2. พระรามเคลื่อนกองทัพ
		กระบวนการทำจับ 1	1	ลิงต่อสู้กับยักษ์
		กระบวนการทำจับ 2	2	1. ลิงต่อสู้กับยักษ์ 2. พระรามต่อสู้กับทศกัณฐ์
		กระบวนการทำจับ 3	2	1. ลิงต่อสู้กับยักษ์ 2. พระรามต่อสู้กับทศกัณฐ์
4	เพลงเชิดฉิ่ง	กระบวนการทำเชิด เพลงเชิดฉิ่ง	1	พระรามแผลงศร
5	เสมอ	กระบวนการทำเชิดเพลงเสมอ (เสมอเข้าเฝ้า หรือ เสมอขึ้นเฝ้า)	1	สองกองเข้าเฝ้าทศกัณฐ์
6	กราวโน	กระบวนการทำเชิดเขนยักษ์	1	เคลื่อนกองทัพยักษ์
		กระบวนการทำเชิดหนังตรวจพล (กระบวนการทำเชิดที่ 1)	1	สองสารันนันทย์ยักษ์ตัวที่ 1 ตรวจพล
		กระบวนการทำเชิดหนังตรวจพล (กระบวนการทำเชิดที่ 2)	1	สองสารันนันทย์ยักษ์ตัวที่ 2 ตรวจพล
7	ร้ว		1	ฤๅษีโยนลิงขาวและลิงดำ
		กระบวนการทำเชิดเพลงร้ว	1	เชิดหนังลูกศร (พระรามแผลง ศร)

ลำดับ ที่	ชื่อเพลง	กระบวนทำเชิด	จำนวน ครั้ง	หมายเหตุ
8	กราวนอก	กระบวนทำเชิดเขนลิง	1	เคลื่อนกองทัพลิง
		กระบวนทำเชิดหนังตราชพล (กระบวนทำเชิดที่ 1)	1	หนุมานตราชพล
		กระบวนทำเชิดหนังตราชพล (กระบวนทำเชิดที่ 2)	1	องคตตราชพล
		กระบวนทำเชิดหนังตราชพล (กระบวนทำเชิดที่ 3)	1	สุครีพตราชพล
9	กราวรำ	กระบวนทำเชิดเพลงกราวรำ	2	1. หนุมานเยาะเย้ยทศกัณฐ์ 2. ทศกัณฐ์เยาะเย้ยพระราม

สรุปกระบวนการทำเชิดหนังมาตรฐานพิเศษหรือกระบวนการทำเฉพาะในการแสดง (ตอนศึกทศกัณฐ์ครั้งที่ 5 (ศึกใหญ่))

กระบวนการทำเชิดหนังพิเศษหรือกระบวนการทำเฉพาะในการเชิดหนังในที่นี่ ก็คือกระบวนการทำเชิดหนังที่ต่างไปจากกระบวนการทำเชิดหนังชน กระบวนการทำเชิดหนังตรวจพล เป็นต้น กระบวนการทำเชิดหนังพิเศษยึดกระบวนการทำเชิดตามเพลงที่บรรเลงประกอบการแสดงเป็นสำคัญในการเรียกชื่อทำเฉพาะ ได้แก่ 1. กระบวนการทำเชิด เพลงเชิด (การเบิกหน้าพระไหว้ครู) 2. กระบวนการทำเชิด เพลงเลมอ 3. กระบวนการทำเชิด เพลงกราวรำ 4. กระบวนการทำเชิด เพลงรัว 5. กระบวนการทำเชิด เพลงเดี่ยว และ 6. กระบวนการทำเชิด เพลงเชิดฉิ่ง

กระบวนการทำเชิดเหล่านี้ในปัจจุบัน (พ.ศ. 2542) เป็นกระบวนการทำเชิดหนังเฉพาะตัวบุคคลผู้แสดง มิได้มีการถ่ายทอดให้แก่ผู้ใด เทคนิคหรือความสามารถเฉพาะตัวของผู้เชิดแต่ละคนนี้ พลิกแพลงกระบวนการทำเชิดได้เสมอขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของผู้แสดงเองเป็นสำคัญ เช่นเดียวกับกระบวนการทำเชิดที่ผู้เชิดเคลื่อนที่ไปมาด้านหน้าและด้านหลังจอ แต่ที่สำคัญก็คือการเคลื่อนไหวตัวหรือการเคลื่อนที่ในการแสดงต้องลงจังหวะและสัมพันธ์กับดนตรีที่บรรเลงประกอบการแสดงเสมอ

เอกลักษณ์กลวิธีการเชิดหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์

การเชิดหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์นั้น ในการแสดงผู้แสดงต้องเป็นผู้ชายเท่านั้น สวมเสื้อแขนสั้นสีขาวคอตั้งปล่อยชาย นุ่งโจงกระเบนสีแดงคลุมเข้าไม่สวมรองเท้า

ผู้เชิดหันหน้าเข้าหาตัวหนัง โดยให้หน้าหนังหันไปทางซ้ายมือของผู้เชิด มือทั้งสองจับหนัง โดยให้นิ้วชี้ขานไปกับไม้ตบหรือไม้คาบตัวหนัง เพื่อประคองน้ำหนักตัวหนังให้คงอยู่เวลาชูขึ้นมือขวาอยู่ในระดับศีรษะ ส่วนมือซ้ายอยู่ในระดับส่ายตา เรียกวิธีการจับหนังนี้ว่า “การเชิด” ส่วนผู้เชิดจะเคลื่อนไหวตัวหนังไปในทิศทางใด มือที่ชูตัวหนังนั้นก็จะเป็นทิศทางของตัวที่ผู้เชิดเคลื่อนไป

วิธีการเชิดหนังมืออยู่ 3 กรณี คือ 1. ผู้เชิดเชิดหนังโดยที่ผู้เชิดยืนอยู่กับที่ 2. ผู้เชิดเชิดหนังโดยที่ผู้เชิดเคลื่อนตัวไป-มาด้านหน้าและด้านหลังจอ และ 3. ผู้เชิดเชิดหนังกระบวนการพิเศษ

เอกลักษณ์เฉพาะในการเชิดหนังของคณะหนังใหญ่วัดสว่างอารมณ์ จังหวัดสิงห์บุรี ประการหนึ่งก็คือ การเข้าและออกตัวหนัง ในการแสดงผู้เชิดหนังจะนำตัวหนังออกทางมุมจอด้านขวามือของผู้ชม และเข้าทางมุมจอด้านซ้ายมือของผู้ชม ซึ่งยึดวิธีการแสดงตามลวดลายของตัวหนังที่กำหนดไว้

นอกจากนั้นแล้ว วิธีการหรือเทคนิคเฉพาะตัวของผู้ขีดที่ทำให้การแสดงผลการขีดหนังสือในแต่ละครั้งแตกต่างกันออกไป แม้แต่เป็นผู้ขีดคนเดียวก็ตาม นั่นคือ การใช้เทคนิคในการขีดโดยใช้ การโยกตัว การสะอึกตัว การโย้ตัว และการหมุนตัว

ในส่วนเอกลักษณ์การขีดหรือท่าขีดเฉพาะชุดการแสดงผลนั้น ผู้วิจัยพบว่าการใช้กระบวนการทำขีดมีเอกลักษณ์เฉพาะในแต่ละชุด บางครั้งอาจซ้ำกันได้ กล่าวคือ คำเรียกเฉพาะหรือนาฏยศัพท์ที่ใช้ในการขีดหนังสือบางครั้งอาจเรียกซ้ำกันและปฏิบัติซ้ำกันได้ โดยผู้วิจัยจำแนกกระบวนการทำในการขีดออกเป็น

1. การเดินตรวจพล ปราบฏการใช้กระบวนการทำหรือนาฏยศัพท์ที่ใช้เรียก คือ สะอึกตัว โย้ตัว ยักตัว กระทีบเท้า ย่ำเท้า บ่ายหนังสือ
2. การตีหนังสือ หรือการขีดหนังสือต่อผู้ ปราบฏการใช้กระบวนการทำหรือนาฏยศัพท์ที่ใช้เรียก คือ ขอยเท้า ตลบหนังสือ บ่ายหนังสือ
3. การขีดหนังสือเขนหรือหนังสือสมพล ปราบฏการใช้กระบวนการทำหรือนาฏยศัพท์ที่ใช้เรียก คือ ย่ำเท้า โย้ตัว บ่ายหนังสือ
4. การขีดหนังสือจับและหนังสือราชรถ ปราบฏการใช้กระบวนการทำหรือนาฏยศัพท์ที่ใช้เรียก คือ ขอยเท้า บ่ายหนังสือ
5. การขีดหนังสือเดี่ยว การขีดหนังสือเพลงเขดจิง และการขีดหนังสือเพลงร้ว ปราบฏการใช้กระบวนการทำหรือนาฏยศัพท์ที่ใช้เรียก คือ ย่ำเท้า ขอยเท้า บ่ายหนังสือ
6. การขีดหนังสือเบิกหน้าพระ ปราบฏการใช้กระบวนการทำหรือนาฏยศัพท์ที่ใช้เรียก คือ ขอยเท้า โย้ตัว

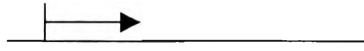
จะเห็นได้ว่าวิธีการเรียกนาฏยศัพท์หรือกระบวนการทำที่ใช้ประกอบการขีดหนังสือนั้น ส่วนใหญ่เป็นการบรรยายหรือให้รายละเอียดในส่วนของการเคลื่อนไหวส่วนล่างหรือส่วนเท้า เนื่องจากการบังคับการจับตัวหนังสือด้วยมือทั้งสอง จึงทำให้ส่วนมือที่จับตัวหนังสือขึ้นเหนือศีรษะมีรายละเอียดไม่มากนัก มือที่จับตัวหนังสือต้องสัมพันธ์กับส่วนตัวและส่วนเท้าของผู้ขีดอยู่ตลอดเวลา เมื่อตัวและเท้าของผู้ขีดเคลื่อนไหวไปในทิศทางใด ส่วนมือก็จะเคลื่อนไหวตามไป จึงจะไม่ใช่การขัดหรือแย้งกันระหว่างส่วนมือและส่วนเท้า หรือเรียกได้ว่า เกิดความสัมพันธ์ระหว่างมือและเท้าในการเคลื่อนไหวเวลาขีดหนังสือ

ลำดับต่อไปผู้วิจัยจะได้กล่าวเกี่ยวกับแผนผังการเคลื่อนไหวของการขีดหนังใหญ่วัดลวง
 อารมณฺ์ ซึ่งจากการศึกษาผู้วิจัยพบว่ามึรูปแบบการเคลื่อนไหวทั้งสิ้น 17 รูปแบบ โดยจำแนกออก
 เป็นการขีดในแต่ละกลุ่มกระบวนท่า คือ

1. การขีดหนังเขนหรือหนังสุมพล (ดูภาพแผนผังหน้า 248-250)
2. การขีดหนังง่าตวรจพล (ดูภาพแผนผังหน้า 271)
3. การขีดหนังราชรถ (ดูภาพแผนผังหน้า 281)
4. การขีดหนังต่อสู้อหรือการตีหนังหน้า จับลึงจับที่ 1 (โยกซ้าย-ขวา) (ดูภาพแผนผังหน้า 285)
5. การขีดหนังต่อสู้อหรือการตีหนังหน้า จับลึงจับที่ 2 (ไล้เสี้ยวจ) (ดูภาพแผนผังหน้า 298)
6. การขีดหนังต่อสู้อหรือการตีหนังหน้า จับลึงจับที่ 1 (ยันหนัง) (ดูภาพแผนผังหน้า 305)
7. การขีดหนังจับ (หนังภาพต่อสู้อ) จับที่ 1 (ดูภาพแผนผังหน้า 313)
8. การขีดหนังจับ (หนังภาพต่อสู้อ) จับที่ 2 (ดูภาพแผนผังหน้า 325)
9. การขีดหนังจับ (หนังภาพต่อสู้อ) จับที่ 3 (ดูภาพแผนผังหน้า 333)
10. การขีดหนังพิธีเบิกหน้าพระ กระบวนท่าที่ 1 (ดูภาพแผนผังหน้า 342)
11. การขีดหนังพิธีเบิกหน้าพระ กระบวนท่าที่ 2 (ดูภาพแผนผังหน้า 344)
12. การขีดหนังเพลง เสมอ (ดูภาพแผนผังหน้า 346)
13. การขีดหนังเพลง กราวรำ (ดูภาพแผนผังหน้า 352)
14. การขีดหนังเพลง ร้ว (หนังเดี่ยว) (ดูภาพแผนผังหน้า 356)
15. การขีดหนังเพลง ร้ว (หนังลูกศร) (ดูภาพแผนผังหน้า 359)
16. การขีดหนังเพลง เดี่ยว (ดูภาพแผนผังหน้า 362)
17. การขีดหนังเพลงเชิดฉิ่ง (ดูภาพแผนผังหน้า 367)

ในจำนวนแผนผังของการขีดหนังใหญ่วัดลวงอารมณฺ์ทั้ง 17 รูปแบบนี้ มีรูปแบบการใช้
 ทิศทางในการขีดหนังตามแนวตั้งและขนานกับจอหนังทั้งสิ้น 8 ทิศทาง คือ

1.

(ผู้ชม)

คำอธิบาย : ผู้ขีดทาบตัวหนังสือด้านหลังจอบริเวณมุมจอบีปร่งซ้ายมือของผู้ชม เพื่อเคลื่อนตัวหนังสือมาทางขวามือของผู้ชม (กรณีการขีดหนังสือเคลื่อนพล)

2.

(ผู้ชม)

คำอธิบาย : ผู้ขีดทาบตัวหนังสือด้านหลังจอบริเวณมุมจอบีปร่งขวามือของผู้ชม เพื่อเคลื่อนตัวหนังสือมาที่กลางจอบีปร่ง (กรณีการขีดหนังสือเคลื่อนพล) หรือไม่เคลื่อนตัวหนังสือ (กรณีหนังสือเฝ้า) จะใช้การพลิกกลับหน้าตัวหนังสือเท่านั้น

3

(ผู้ชม)

คำอธิบาย : ผู้ขีดทาบตัวหนังสือด้านหน้าจอบริเวณมุมจอบีปร่งขวามือของผู้ชม เพื่อเคลื่อนตัวหนังสือมาทางซ้ายมือของผู้ชม หรือนำหนังสือกลับเข้าจอบริเวณด้านซ้ายมือของผู้ชม

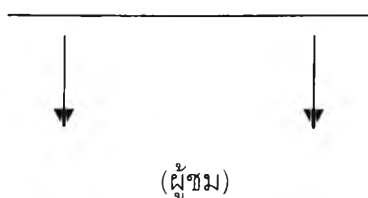
4.

(ผู้ชม)

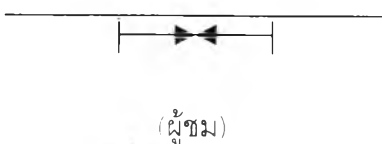
คำอธิบาย : ผู้ขีดขีดตัวหนังสือด้านหน้าจอบ (หนังสือไม่ทาบจอบ) บริเวณมุมจอบีปร่งซ้ายมือของผู้ชม เพื่อเคลื่อนตัวหนังสือมาทางขวามือของผู้ชม

5.

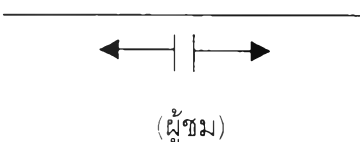
คำอธิบาย : ผู้ขีดขีดหนังออกจากบริเวณมุมจอโปร่งของแต่ละด้าน โดยผู้ขีดหันหน้าเข้าหากัน หันข้างลำตัวเข้าหาจอและผู้ชม

6.

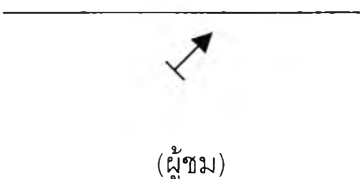
คำอธิบาย : ผู้เข็ดนำหนังเข้าทาบจอบริเวณกึ่งกลางจอโปร่งด้านหน้า

7.

คำอธิบาย : ผู้เข็ดนำหนังออกนอกจอ เคลื่อนตัวหนังอยู่บริเวณกึ่งกลางจอโปร่งด้านหน้าจอ เพื่อที่จะนำหนังกลับเข้าทาบกับจอหรือนำหนังเข้าเก็บด้านหลังจอตามแต่กรณี

8.

คำอธิบาย : ผู้เข็ดนำหนังออกเข็ดจากโต๊ะหมู่บูชาบริเวณกลางจอโปร่งด้านหน้าเพื่อนำตัวหนังไปทาบกึ่งกลางจอโปร่ง (กรณีการเข็ดหนังลูกศร)

สำหรับรูปแบบการขีดหนังโดยอาศัยทิศทางเป็นตัวกำหนดการขีดหนังนั้น ผู้วิจัยได้จำแนกออกเป็น 2 กรณี คือ 1. การขีดหนังด้านหลังจอ และ 2. การขีดหนังด้านหน้าจอ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การขีดหนังด้านหลังจอ ผู้เข็ดมีวิธีการปฏิบัติทำเข็ดดังนี้

1.1 ผู้เข็ดนั่งตั้งเข็ดด้านใดด้านหนึ่งตามแต่ถนัดด้านหลังจอบริเวณกลางจอโปร่ง โดยนำตัวหนังทาบกับจอหันหน้าตัวหนังไปทางซ้ายมือของผู้เข็ด แล้วค่อย ๆ เคลื่อนตัวขึ้น-ลง ซ้ำ ๆ 3 ครั้ง

กรณีนี้ปรากฏในขั้นตอนการขีดหนังเซนเคลื่อนพล

1.2 ผู้เข็ดยืนเข็ดหนังโดยนำตัวหนังทาบกับจอโปร่งด้านหลัง หันหน้าตัวหนังไปทางซ้ายหรือขวามือของผู้เข็ดตามแต่กรณีการเข็ดในบทบาทของตัวหนังตัวนั้น ๆ

กรณีนี้ปรากฏในขั้นตอนการขีดหนังง่าเดินทางเข้าเฝ้า การขีดหนังเฝ้า การขีดหนังเซนเคลื่อนพล การขีดหนังง่าเชิญราชรถ และการขีดหนังราชรถ

กรณีการขีดหนังด้านหลังจอนี้ จากการศึกษาผู้วิจัยวิเคราะห์ได้ว่า เป็นการเข็ดที่แสดงถึงการเคลื่อนพลโดยให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกว่าพลทหารหรือกำลังพลในกองทัพนั้นมีจำนวนมาก ซึ่งจะเคลื่อนพลจากด้านหลังจอมาทางด้านหน้าจอ แสดงถึงการใช้ระยะทางในการเดินทาง แลงและเงาที่ใช้ประกอบการแสดงก็เคลื่อนไหวตามตัวหนังเช่นกัน หรืออาจกล่าวได้ว่า เพื่อให้เกิดมิติความใกล้ไกลของตัวหนังที่ปรากฏบนจออาศัยแสงและเงาช่วยให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกคล้อยตามกับการแสดง เป็นต้น

อีกนัยหนึ่งหรือเหตุผลหนึ่งที่ผู้เข็ดเข็ดหนังด้านหลังจอก็คือ การเข็ดตามกฎเกณฑ์หรือแบบแผนเฉพาะในการเข็ดหนัง ซึ่งกฎเกณฑ์เฉพาะในการเข็ดหนังเฝ้า ผู้เข็ดต้องนำตัวหนังทาบกับจอโปร่งด้านหลัง โดยหันหน้าตัวหนังไปทางขวามือของผู้เข็ด หรือหันหน้าเข้าหาหนังเมืองที่เข็ดอยู่ด้านหน้าจอ ดังนั้นการเข็ดหนังเฝ้าจึงต้องนำตัวหนังเข้าทาบด้านหลังจอโปร่งเสมอ

2. การขีดหนังด้านหน้าจอ ผู้เข็ดมีวิธีการปฏิบัติทำเข็ดดังนี้

2.1 ผู้เข็ดหันด้านข้างลำตัวเข้าหาจอหนังและผู้ชม

กรณีนี้ปรากฏในขั้นตอนการนำตัวหนังออกเข็ดด้านหน้าจอและการสั้นปลิวตัวหนังจับ (หนังภาพต่อสู้) ในกระบวนการทำที่ 3 ซึ่งผู้วิจัยวิเคราะห์ลักษณะการเข็ดหนังโดยผู้เข็ดหันด้านข้างลำตัวเข้าหาจอหนังและผู้ชมได้ว่า น่าจะเป็นการแสดงฝีมือของผู้เข็ดให้ผู้ชมได้ชมทางด้าน

ข้างลำตัวของผู้ขีด และเกิดมุมมองการขีดหนังที่ต่างกันออกไปจากที่ผู้ขีดจะขีดหนังโดยหันหน้า และหันหลังให้ผู้ชมได้ชม เป็นต้น

2.2 ผู้ขีดหันหน้าเข้าหาผู้ชม เคลื่อนไหวตัวหนังโดยที่ตัวหนังไม่ทาบกับจอ และทาบกับจอ

กรณีนี้ผู้วิจัยวิเคราะห์ลักษณะการขีดตามขั้นตอนได้ว่า น่าจะเป็นการแสดงอวดฝีมือการขีดหนังของผู้ขีดและแสดงลวดลายของตัวหนังให้ผู้ชมได้ชมทุกด้านของตัวหนังอย่างใกล้ชิด โดยผู้ขีดนำตัวหนังขีดด้านหน้าจอเข้าใกล้กับผู้ชมซึ่งชมอยู่รอบด้านจอหนัง เป็นต้น

2.3 ผู้ขีดหันหลังเข้าหาผู้ชม เคลื่อนไหวตัวหนังโดยที่ตัวหนังไม่ทาบกับจอ และทาบกับจอ

กรณีนี้ผู้วิจัยวิเคราะห์ลักษณะการขีดตามขั้นตอนได้ว่า น่าจะเป็นการแสดงอวดฝีมือการขีดหนังของผู้ขีดและแสดงลวดลายของตัวหนังเช่นกัน นอกจากแสดงฝีมือและลวดลายตัวหนังแล้ว ผู้ขีดต้องหันหลังให้ผู้ชมเพื่อนำตัวหนังเข้าทาบกับจอแล้วเคลื่อนตัวหนังเข้าจอทางมุมจอโปร่งด้านซ้ายมือของผู้ชมเสมอ ซึ่งเป็นกฎหรือแบบแผนบังคับทำให้ผู้ขีดหนังต้องหันหลังให้ผู้ชม